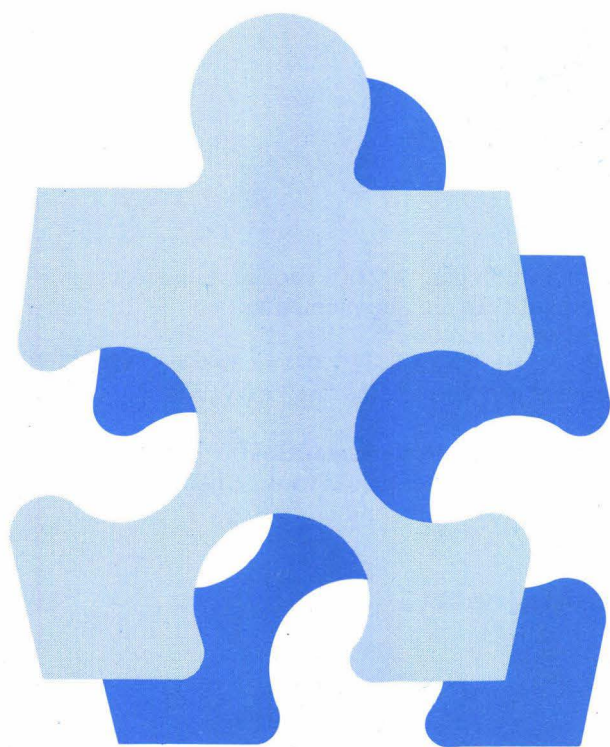

WELWIJS

verschijnt 4× per jaar, jaargang 6, nummer 2, juni 1995

Wisselwerking onderwijs en welzijnswerk

Majong

Maatschappij- en jongerenproblemen

COLOFON

Welwijs verschijnt 4× per jaar en wordt uitgegeven door de v.z.w. Majong.

Redactie:

Eva Adriaensens - Anne Armirotto - Maria Bouverne-De Bie (voorzitter) - Lieve Cat-trijsse - Marijke Declair - Hugo Sacreas - Jan Tallon - Laurent Thijs - Bart Vandecasteele - Bea Vandewiele - Nicole Vettenburg - Katleen Walravens.

Coördinatie en eindredactie:

Nicole Vettenburg

Verantwoordelijke uitgever:

Nicole Vettenburg, Trolieberg 70, 3010 KESSEL-LO.

Redactie-adres:

Redactie WELWIJS
Nicole Vettenburg
Hooverplein 10
3000 LEUVEN
Tel. 016/28.52.37

Teksten voor bijdragen, brieven en mededelingen dienen te worden toegezonden naar het redactieadres.

Ontwerp kaft:

Ilse Wong en Nathalie Janssens

Druk:

Drukkerij Van der Poorten, Kessel-Lo

Abonnementen:

500 bfr. voor organisaties en instellingen; 400 bfr. voor particulieren;
360 bfr. voor groepsabonnement (vanaf 5 abonnementen) en
600 bfr. voor buitenlandse abonnementen.
Bedrag over te schrijven op rek. nr. 001-2064133-49 van de v.z.w. MAJONG,
Hooverplein, 10 - 3000 Leuven, met vermelding "ABON-WW".

Financiële ondersteuning voor de Katern 'meisjes-emancipatie':

Mevrouw M. Smet, minister belast met het beleid voor gelijke kansen voor mannen en vrouwen

Logistieke ondersteuning:

Departement voor Lerarenopleiding, R.U. Gent

Nazicht drukproeven:

Lieve Goris

HET RECHT VAN HET KIND GEHOORD TE WORDEN

Naar een partnerschapsrelatie met kinderen op het institutioneel vlak?

Kinderrechten: kinderen en menselijke waardigheid

Eén van de diepste betekenissen van het feit dat elke mens, enkel en alleen op basis van zijn mens-zijn, beschikt over een aantal fundamentele rechten (dit onvoorwaardelijk karakter van mensenrechten is typisch en fundamenteel) is de krachtige bevestiging van de menselijke waardigheid van elk individu. Rechten hebben betekend dan dat je iemand bent, dat je van tel bent, dat respect wordt opgebracht voor en rekening gehouden met je eigen kenmerken en fundamentele behoeften. Hoewel deze mensenrechten-ideeën nog niet zo oud zijn en sedert de Franse Revolutie slechts langzaam zijn doorgedrongen, komen ze ons nu als zo vanzelfsprekend voor dat we in het dagelijkse leven niet meer geneigd zijn er voortdurend en bewust over na te denken. We moeten er onszelf steeds opnieuw bewust van maken. Terecht blijft daarom bijvoorbeeld de vierde-wereld-beweging zoveel nadruk leggen op het feit dat armoede in feite een fundamentele schending is van de rechten van de mens en daarom een aantasting betekent van de menselijke waardigheid.

Kinderrechten: individuele relaties als voorhoede

Rechten hebben betekend dus van tel zijn, een volwaardige plaats hebben, weten dat ook jij moet gerespecteerd worden en dat met jou rekening moet gehouden worden (net zo zeer als met elke andere). Uitgedrukt in relationele termen zou men hier van het begrip partnerschapsrelatie kunnen spreken. Sedert de jaren '60-'70 is in de westerse wereld het idee gegroeid dat op het niveau van de individuele relaties met kinderen een dergelijke partnerschapsrelatie wenselijk is. Bijvoorbeeld in gezinnen kan men merken dat ouders vaak ernstige inspanningen doen met het oog op een respectvolle omgang met hun kinderen. Ideeën, zoals bijvoorbeeld die van Thomas GORDON¹, werden erg gewaardeerd en zelfs populair. Veel aandacht ging daarbij naar het feit dat de ouderlijke taak om kinderen leiding te geven niet in het gedrang gebracht wordt door dit ontstaan van een partnerschapsrelatie tot kinderen.

Kinderrechten: schoorvoetende stappen op het institutioneel vlak

Momenteel kan men vaststellen dat deze wijzigingen, die zich hebben voltrokken in de individuele relaties

met kinderen, zich ook beginnen af te spiegelen in de institutionele relaties met kinderen, met andere woorden in de omgang van instituties met kinderen. We geven hiervan enkele voorbeelden. Het decreet inzake bijzondere jeugdbijstand van 1985 bepaalt dat in de gevallen waarin de hulpverlening de persoonlijke vrijheid van de minderjarige raakt deze minderjarige vanaf de leeftijd van 14 jaar moet toestemmen in de hulpverlening en beneden deze leeftijd moet worden gehoord². Vanaf 15 jaar moet de minderjarige toestemmen inzake wijzigingen in de afstamming³, en eveneens vanaf 15 jaar is bij orgaantransplantaties de toestemming van de minderjarige vereist⁴. Gelijksortige evoluties zijn aan de gang in de ons omringende landen, zoals Nederland, Duitsland, Frankrijk, ...

Het hoorrecht van kinderen: een essentieel element van menselijke waardigheid

Tegen deze achtergrond hoeft het niet te verwonderen dat het verdrag inzake de rechten van het kind, dat in 1989 door de algemene vergadering van de Verenigde Naties werd goedgekeurd, en sedert 1992 in België van kracht is, ook aandacht besteedt aan het hoorrecht van kinderen. In de eerste plaats is het artikel 12 van het verdrag van belang. Het bepaalt dat het kind, dat in staat is zijn of haar mening te vormen het recht heeft deze mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, en dat aan deze mening passend belang moet gehecht worden overeenkomstig zijn of haar leeftijd en rijpheid. Hier toe moet het kind in de gelegenheid worden gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, ofwel rechtstreeks, ofwel door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling. Het recht van kinderen om hun mening in te brengen in gerechtelijke of administratieve procedures is hierdoor niet langer beperkt tot welbepaalde terreinen of onderwerpen, zoals dit voordien in de Belgische en de Vlaamse regelgeving het geval was. Er kan dus gesproken worden van een aanzienlijke verruiming van het hoorrecht in de regelgeving.

Het artikel 9, 2° van het verdrag heeft meer specifiek betrekking op alle procedures die verband houden met de scheiding van het kind van (één van) de ouders, b.v. in het geval van echtscheiding. Het bepaalt dat in dergelijke procedures alle betrokken partijen (dus ook het kind?) de gelegenheid moeten krijgen aan deze procedures deel te nemen en hun standpunten naar voren te brengen.

Het hoorrecht: een verruiming in de toepassing en een aanpassing van de Belgische wetgeving

Onmiddellijk is het artikel 12 van dit verdrag ook in de Belgische rechtspraak in verscheidene vonnissen toegepast, een eerste maal zelfs nog vooraleer het verdrag formeel in België van kracht was⁵. Onder meer deze ontwikkeling heeft aanleiding gegeven tot het aanpassen van het artikel 931 van het Belgisch gerechtelijk wetboek⁶. Het is sinds 1 oktober 1994 van kracht. Hierin wordt gesteld dat de minderjarige, die over het vereiste onderscheidingsvermogen beschikt, in elk geding dat hem betreft kan gehoord worden. Deze aanpassing is ingevoerd door dezelfde wet die een aantal bepalingen betreffende de procedures van echtscheiding heeft gewijzigd. Het moet nochtans duidelijk zijn dat het hoorrecht van kinderen niet enkel betrekking heeft op echtscheidingsprocedures maar van toepassing is op elk geding dat hen betreft.

Het hoorrecht begrensd

Een eerste vaststelling is dat het hoorrecht niet elk kind betreft, maar enkel die kinderen, die over het vereiste onderscheidingsvermogen beschikken. Wat dit precies betekent wordt niet nader toegelicht. Het wordt overgelaten aan het vermogen van de rechter om hierover geval per geval te oordelen.

De wet bepaalt dat de rechter uit zichzelf kan beslissen om het kind te horen. In dit geval is de minderjarige niet verplicht om hierop in te gaan. De minderjarige heeft namelijk het recht te weigeren om gehoord te worden.

Maar ook de minderjarige zelf kan beslissen dat hij gehoord wil worden in een bepaald geding. Hij kan daarom verzoeken bij de rechter bij wie de zaak ahangig is of bij de procureur des Konings. Indien een minderjarige een vraag om gehoord te worden heeft gesteld kan het onderhoud niet geweigerd worden, behalve als de rechter van oordeel is dat het kind niet over het vereiste onderscheidingsvermogen beschikt. Een dergelijke mening moet de rechter grondig motiveren. Het volstaat dus niet dat hij ze enkel poneert. De uiteindelijke beslissing om het kind al dan niet te horen berust dus bij de rechter. Tegen een beslissing van de rechter om een kind te horen kan door de partijen in het geding (d.w.z. de ouders als het een echtscheidingsprocedure betreft) geen hoger beroep worden ingesteld. Net zomin kan de minderjarige een beroep instellen indien een rechter mocht beslissen om niet in te gaan op zijn vraag om te worden gehoord. De rechter beslist over de plaats waar het kind zal gehoord worden en wie het kind zal horen: zichzelf of een persoon die hij aanwijst. In principe wordt het kind alleen gehoord, behalve als de rechter van oordeel is dat het in het belang van de minderjarige is dat hij wordt bijgestaan. In geen geval zijn de partijen bij dit onderhoud aanwezig. Van het onderhoud wordt een proces-verbaal of een verslag opgemaakt dat bij het dossier wordt gevoegd. Van dit verslag of proces-verbaal wordt geen afschrift bezorgd aan de partijen in het geding.

Het feit dat het kind gehoord wordt maakt het geen betrokken partij in het geding.

Het hoorrecht: teveel begrenzingen?

Het feit, dat een kind gehoord wordt, houdt nog niet in dat de verklaringen van het kind ook daadwerkelijk een invloed zullen hebben. Op geen enkele wijze bepaalt de wet of en hoe de rechter in zijn uiteindelijk vonnis met de mening van het kind moet rekening houden. Hier maakt de wetgever een fout tegenover het principe van de respectvolle omgang met kinderen. Nochtans lijkt het dat hij dit principe wel voor ogen heeft gehad wanneer hij bepaalde dat de rechter, indien een kind vraagt te worden gehoord, niet zo maar kan doen alsof die vraag niet gesteld werd. Maar aangezien er niet bepaald is dat de rechter in zijn vonnis ook aandacht moet besteden aan wat de minderjarige tijdens het onderhoud heeft gezegd kan de inhoud van het vonnis overkomen alsof het horen nooit zou hebben plaats gehad. Een verplichting voor de rechter om het onderhoud met de minderjarige in overweging te nemen bij het opmaken van zijn vonnis, wat uiteraard geenszins de plicht zou inhouden de minderjarige te volgen in zijn mening, zou veel humaner zijn geweest, aangezien het een uitdrukkelijke boodschap van respect zou inhouden voor de inspanningen van de minderjarige om zijn mening kenbaar te maken.

Eveneens van groot belang is dat de wet bepaalt dat het horen van het kind facultatief is: het kind kan gehoord worden. Er is dus geenszins een verplichting het kind te horen en sommigen hebben op basis hiervan de vrees uitgesproken dat de wet in de meeste gevallen dode letter zal blijven. Het is momenteel nog te vroeg om hierover een uitspraak te kunnen doen. Een hoorplicht zou trouwens het recht dat kinderen hebben om hun mening ook niet kenbaar te maken sterk onder druk zetten. Anderzijds zou een hoorplicht of een oproepingsplicht minstens de garantie inhouden dat kinderen steeds geïnformeerd zouden zijn over hun recht hun mening te kennen te geven. Men kan er eigenlijk redelijkerwijs moeilijk vanuit gaan dat de in het geding betrokken partijen zelf de kinderen objectief over hun hoorrecht zullen informeren. Momenteel bestaat er dus geen enkele wettelijke verplichting om kinderen terzake te informeren, tenzij men de verplichting van de verdragsstaten om kinderen te informeren, over de beginselen en de bepalingen van het kinderrechtenverdrag en over de voortgang die zij maken bij het nakomen van de verdragsbepalingen⁷, als een dergelijke verplichting zou interpreteren.

Het hoorrecht: een beangstigend fenomeen?

Het artikel 931 van het gerechtelijk wetboek omvat dus geenszins alle mogelijke situaties waarin kinderen op grond van art. 12 en art. 9, 2° van het verdrag inzake de rechten van het kind een hoorrecht zouden kunnen laten gelden. Desondanks werden de bepalingen uit dit artikel 931 geenszins unaniem verwel-

komt als stappen in een goede richting. Met name vanuit bepaalde echtscheidingsbemiddelingskringen werd krachtig geageerd tegen de invoering ervan: kinderen zouden hierdoor gedwongen worden een keuze te maken tussen hun ouders. Een keuze voor de ene ouder houdt, al is het impliciet, een afwijzing van de andere ouder in. Dit brengt kinderen in een onoplosbaar loyaliteitsconflict en is dus geenszins in het belang van het kind. Deze kritiek vergt een ernstig antwoord.

Formeel blijven de ouders (in gevallen van onderlinge overeenkomst mits goedkeuring door de procureur des Konings en de rechter) of de rechter de uiteindelijke beslissers inzake hoede- en bezoekrecht, zelfs indien kinderen in het kader van de uitoefening van hun recht gehoord te worden ook over deze onderwerpen een mening zouden geuit hebben. Kinderen terzake valse illusies of verwachtingen laten hebben duidt op een slechte en oneigenlijke toepassing van de wet.

Er is geen enkel onderwerp waarover kinderen kunnen gedwongen worden zich uit te spreken in het kader van het uitoefenen van hun recht te worden gehoord. Indien kinderen zich niet wensen uit te spreken op het vlak van de hoede- en bezoekenregeling, dient deze mening ten volle te worden gerespecteerd. In elk geval hebben kinderen het recht beide uit de echt scheidende ouders even graag te blijven zien, zelfs indien het hen omwille van bepaalde overwegingen wel degelijk opportuun lijkt inzake hoede en bezoek een mening te formuleren. Kinderen kunnen bijvoorbeeld aangeven zeer graag in het eigen huis te willen blijven wonen of juist niet, graag naar dezelfde school als vroeger te willen blijven gaan of juist niet, zeer veel waarde te hechten aan het feit dat de contacten met de vrienden uit de sport- of jeugdvereniging zouden kunnen blijven bestaan, of de contacten met de familieleden van zowel vader als moeder, enz.

Regels kunnen slechts worden nageleefd en toegepast in de mate ze ook bekend zijn. Informatie geven over de rechten van het kind is daarom een van de doelstellingen van de kinderrechtswinkel.

De kinderrechtswinkel richt zich daarbij zowel tot kinderen zelf als tot voor kinderen relevante personen.

De rechten van het kind maken integraal deel uit van het geheel van mensenrechten. De kinderrechtswinkel besteedt daarom veel aandacht aan het feit dat tegen deze achtergrond kennis hebben van en respect hebben voor de rechten van het kind belangrijke bijdragen zijn tot het bevorderen van mensenrechten in het algemeen.

Rechten vinden hun toepassing in de dagelijkse werkelijkheid. De kinderrechtswinkel legt er zich daarom op toe om niet enkel informatie te verstrekken over de rechten van het kind in het algemeen, maar tevens in te gaan op vragen om informatie die te maken hebben met concrete individuen en concrete situaties.

Kinderen in procedures: een grote nood aan informatie

Op nauwelijks een decennium tijd hebben kinderen op verscheidene domeinen een rol toebedeeld gekregen in gerechtelijke en administratieve procedures. De invoering van het hoorrecht van kinderen via het artikel 931 van het gerechtelijk wetboek was terzake geenszins een primeur. Een parallelle ontwikkeling op specifieke domeinen, zoals dat van de jeugdbescherming⁸, blijft zich ondertussen doorzetten. Ten aanzien van de publieke opinie heeft het van kracht worden van deze bepaling uit het gerechtelijk wetboek wel een belangrijk bewustmakingseffect gehad. Tegelijk nam de behoefte aan informatie, kennis, vaardigheden, ondersteuning, enz. sterk toe. Zeer snel hebben de kinderrechtswinkels hierop gereageerd door over dit hoorrecht en specifiek toegespitst op echtscheidingssituaties een tot kinderen gerichte eenvoudige folder te realiseren.

Langdurige en intensieve inspanningen op het vlak van de informatieverbreiding zullen noodzakelijk zijn vooraleer het recht van kinderen om hun mening te kennen te geven in de procedures die hen aanbelangen algemeen gekend zal zijn. Kinderen vormen hier trouwens een specifieke, want permanente doelgroep, aangezien hij een snelle natuurlijke vernieuwing kent. Niet enkel hebben kinderen echter terzake momenteel behoefte aan informatie. Ook bij professionelen blijkt de behoefte aan informatie erg groot. Velen stellen zich trouwens de vraag of ze wel over de specifieke (pedagogische?) vaardigheden beschikken om kinderen recht te kunnen doen. Drempelvrees is er trouwens net zo goed bij kinderen, die zich afvragen hoe alles in de praktijk zal verlopen en welke onvoorziene effecten hun interventie wel zou kunnen hebben.

Een hoopvol perspectief?

Eén van de grootste voordelen, die men toekent aan een partnerschapsrelatie met kinderen in individuele relaties is het feit dat deze relaties hierdoor met een extra dimensie worden verrijkt. Kinderen blijken een wezenlijke meerwaarde te kunnen realiseren. Het hoorrecht van kinderen kan op het niveau van de institutionele relaties met kinderen een kans zijn tot het realiseren van een analoge meerwaarde. Een eerste voorwaarde is dat ook in dit soort relaties kan geleerd worden te luisteren naar kinderen. Hoe dan ook mogen we daarnaast niet blind zijn voor het feit, dat ook na de invoering van het hoorrecht, hetgeen we situeerden op het niveau van de institutionele relaties met kinderen, op het niveau daarboven, met name dat van de macro-sociale relaties met kinderen, een vorm van partnerschapsrelatie nog nergens te bespeuren valt. Kinderen als maatschappelijke groep lijken integendeel in de besluitvorming op macro-sociaal vlak nog steeds verder uit het gezichtsveld te verdwijnen.

Frans SPIESSCHAERT
Kinderrechtswinkel
Kammerstraat 12
9000 Gent

Noten

- ¹ GORDON, T., *Luisteren naar kinderen*, Amsterdam, Elsevier, 1976.
GORDON, T., *Beter omgaan met kinderen*, Amsterdam, Elsevier, 1978.
- ² Decreten inzake bijzondere jeugdbijstand gecoördineerd op 4 april 1990, art. 9 § 2, 4°, B.S. 8 mei 1990.
- ³ Burgerlijk Wetboek, art. 319 en 322 aldus vervangen door de wet van 31 maart 1987 tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming, B.S. 27 mei 1987.
- ⁴ Wet van 13 juni 1986 betreffende het wegnemen en transplanteren van organen, B.S. 14 februari 1987. Zie art. 7 en art. 10.
- ⁵ Rb. Liège, kort geding, 22 november 1991.
- ⁶ Art. 931, Gerechtelijk wetboek, zoals gewijzigd door de Wet van 30 juni 1994 houdende wijziging van artikel 931 van het Gerechtelijk Wetboek en van de bepalingen betreffende de procedures van echtscheiding (B.S., 21 juli 1994).
- ⁷ Verdrag inzake de rechten van het kind, aangenomen te New York op 20 november 1989, art. 42 en art. 44, 6°.
- ⁸ Zie bijvoorbeeld het artikel 56bis van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, dat werd ingevoerd door de wet van 2 februari 1994 tot wijziging van de Jeugdbeschermingswet en dat bepaalt dat elke minderjarige vanaf de leeftijd van 12 jaar moet opgeroepen worden teneinde te worden gehoord wanneer de jeugdrechtsbank geschillen behandelt in verband met de uitoefening van het ouderlijk gezag, het beheer van zijn goederen of in verband met de aanstelling van een provoogd in het geval van de ontzetting uit het ouderlijk gezag van zijn ouders.

Op korte tijd zijn rechtshulp en rechtsbijstand voor minderjarigen zeer belangrijk geworden. Daarom kunnen minderjarigen beroep doen op de kinderrechtswinkel voor rechtshulp en juridisch advies. De kinderrechtswinkel zet zich eveneens actief in voor het bevorderen van een kwaliteitsvolle rechtsbijstand aan minderjarigen, o.m. via gerichte doorverwijzingen, via het verstrekken van informatie en advies aan advocaten en occasioneel via het zelf organiseren van rechtsbijstand.

De Kinderrechtswinkel werkt gratis en anoniem. Elke woensdagnamiddag van 2 tot 5 uur kan men langskomen of bellen. Men kan uiteraard ook steeds schrijven.

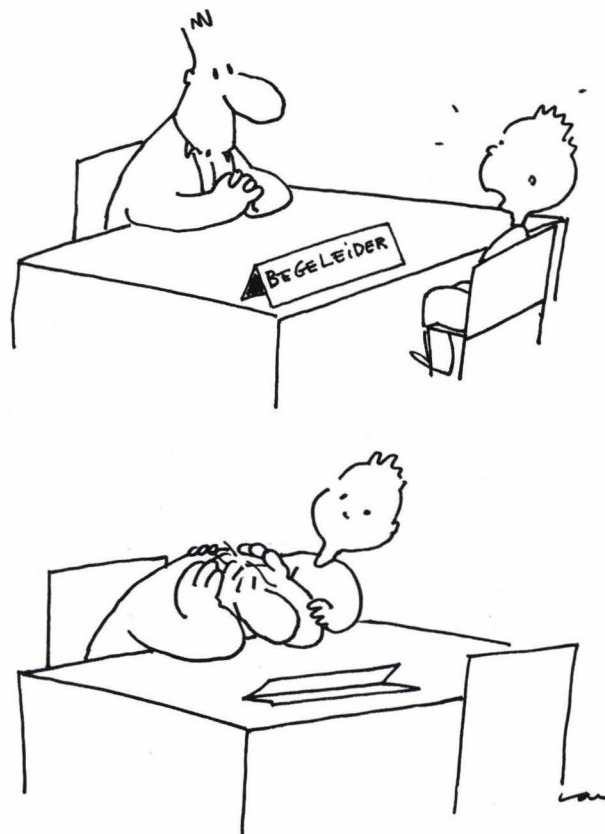
Er is een Kinderrechtswinkel in:

BRUGGE

Kleine Hertsbergstraat 1
8000 Brugge
tel.: 050/33.95.84

GENT

Kammerstraat 12
9000 Gent
tel.: 09/233.65.65

VAKANTIE-INITIATIEVEN EN VAKANTIE-WELZIJN VAN KINDEREN

De laatste decennia is er een toenemend aantal vakantie-initiatieven voor kinderen. Het gaat om heel uiteenlopende initiatieven met elk eigen benaderingen en objectieven. Zij krijgen relatief weinig aandacht: hun gewicht in de opvoedingsweegschaal en in de welzijnsweegschaal wordt licht ingeschat. In deze bijdrage hebben we het eerst over de subjectief lange duur van de vakantie, brengen we een overzicht van de vakantie-initiatieven, peilen we naar de gebruikersgroepen en proberen we de vakantie-initiatieven vanuit de kinderen te bekijken om tenslotte enkele bedenkingen over het vakantiewelzijn van de kinderen te formuleren. Er zijn daarbij weinig andere gegevens voorhanden dan de eigen intuïtie en ervaring opgebouwd door gedurende de voorbije twintig jaar vrij intens bezig te zijn met kinderen en vrije tijd.

Een lange lange vakantie

Twee maanden vakantie duren lang voor kinderen. Zij duren langer dan pakweg 20 jaar geleden omdat zich in onze samenleving een aantal verschuivingen hebben voorgedaan die de vakantiebesteding en de sfeer errond behoorlijk beïnvloeden.

Vooreerst gaan steeds meer mensen op vakantie: ze verlaten hun huis om elders in het land of in het buitenland één of meer weken door te brengen. Zo'n 50% van de Belgen gaat jaarlijks met vakantie. Voor de kinderen onder hen wordt het contrast tussen deze vakantieweken en de overige weken groot: het is soms moeilijk voor hen om deze 'overige' weken ook als vakantie te ervaren: deze weken kunnen lang duren. De andere 50% blijft dus thuis omdat ze dit zelf zo willen of omdat ze zich geen vakantie kunnen permitteren om financiële redenen, zorgredenen, werk aan het huis enz. Voor hun kinderen kan de vakantie erg lang duren, zeker als zij deze vakantie beleven in het teken van het gemis van een 'externe vakantie'.

Daarnaast gaan steeds meer ouders samen uit werken en is er een toenemend aantal éénuoudergezinnen. De verlofperiode voor wie gaat werken, duurt evenwel niet zolang als de verlofperiode voor de schoolkinderen. Daar stellen zich problemen qua kinderopvang. Deze problemen blijken moeilijker opgelost te kunnen worden binnen de informele netwerken van familie en buurt. De familie-netwerken worden immers steeds kleiner, terwijl ze anderzijds een steeds groter territorium bestrijken; de buurtnetwerken worden steeds minder hecht en krijgen ook geen stimulans vanuit een op ontmoeting gerichte infrastructuur in de wijken. Een aantal ouders wil bij dergelijke opvang in de eerste plaats denken aan 'vakantie' voor het kind, bij anderen weegt de zorg om opvang door. Voor kinderen die vakantie ervaren vanuit het opvanggegeven, kan de vakantie lang duren.

Hoe dan ook valt op dat vakantie zich door de gezinsvakanties enerzijds en door de kinderopvang anderzijds steeds meer buitenshuis afspeelt: 'een vakantie in de straat' wordt niet aanzien als een echte vakantie. In die omstandigheden is er een grote vraag naar vakantie-initiatieven.

Vakantie-initiatieven

In antwoord op de vraag naar specifieke vakantiemogelijkheden voor kinderen, én naar een specifieke vakantieopvang worden er steeds meer vakantie-initiatieven voor kinderen genomen.

Vooreerst zijn er allerlei kampen: jeugdbewegingskampen, sportkampen, creatieve kampen, taalkampen, computerkampen... waar de kinderen vijf tot tien dagen overnachten en onder begeleiding meestal door ouders en kinderen erg gewaardeerde dagen doorbrengen. Een aantal kenmerken van de jeugdbewegingskampen worden overgenomen (een stevig begeleid activiteitenpakket en de groepsvorming) en er ontwikkelt zich een breed verspreid kampen-fenomeen; men kan niet spreken van een circuit omdat heel verschillende initiatiefnemers zich hier aanmelden, zelfs in de commerciële sector bestaat hiervoor belangstelling.

Daarnaast ontstaan er allerlei kortstondige initiatieven: de Grabbelpas en ook diverse sportinitiatieven richten activiteiten in voor een halve dag: kinderen (of hun ouders) kiezen voor een welbepaalde activiteit gedurende een kortere periode. Er wordt daarbij niet gewerkt aan groepsvorming. Het betreft hier meestal gemeentelijke initiatieven.

Tenslotte zijn er de continue vakantie-initiatieven. Daarbij werkt vooral het speelpleinwerk zich in de kijker. Het vakantiespeelplein ontwikkelt gedurende de hele vakantie een speels aanbod voor kinderen. Het avontuurlijke speelterrein en het gevarieerde aanbod staan hier centraal. Het gaat meestal om een hele dagwerking, alhoewel er ook halve dagwerkingen bestaan. Waar de kinderen met bussen opgehaald worden kunnen deze initiatieven een breed bereik hebben. Naast deze plaatsgebonden initiatieven, zijn er ook mobiele speelinitiatieven. Deze in Vlaanderen zeldzame initiatieven werken in de wijken en op de plekken waar kinderen hun dag doorbrengen. Vakantiekolonies waar kinderen gedurende langere periodes (twee, vier tot acht weken) worden opgevangen bestaan nog voor specifieke doelgroepen.

Gebruikers van het vakantie-aanbod

Wie zijn de gebruikers van dit vrijetijdsaanbod? Voor wat het kampen-aanbod betreft is het duidelijk: er zijn zoveel soorten gebruikers als er soorten kampen zijn en er zijn zoveel soorten kampen als er maatschappelijke groepen zijn. Er zijn zeer dure kampen, elitaire kampen, goedkopere kampen, kampen voor gehandicapten, kampen voor bredere en gemengde bevolkingsgroepen, kampen voor specifieke bevolkingsgroepen. Er is een zeer heteroog aanbod en het gebruikersspectrum is even breed.

Toch kan men over het algemeen zeggen dat kampen zich richten tot de sociale midden- en hogere groepen. De maatschappelijk achtergestelden komen moeilijk aan bod in dit circuit enerzijds omwille van de kosten anderzijds omwille van de milieus waarbinnen de deelnemers voor die kampen aangetrokken worden. Wel is er een groeiend (maar nog steeds erg klein) aanbod van kampen specifiek voor maatschappelijk achtergestelde groepen.

Daar is heel wat vraag naar.

Bij de kortstondige initiatieven is de financiële drempel heel wat lager, en vraagt men geen langlopend engagement. En daarin ligt het succes van deze initiatieven: kinderen exploreren via dit kanaal de vrijetijds mogelijkheden, ze leren hun eigen vrije tijd te beheren. Maar dat brengt eveneens mee dat men vraagt vooraf te beslissen wat je op een bepaalde dag wil doen, en dat is er vaak te veel aan: de sterkte van dit initiatief (het programmeren door de kinderen van de vrije tijd) is ook haar zwakte (het op voorhand moeten beslissen wat je gaat doen). Het sluit ook niet aan bij de zwak-geprogrammeerde leefcultuur van de maatschappelijk achtergestelde bevolkingsgroepen. De deelname van deze laatste groepen is dan ook occasioneel.

En dan zijn er de speelpleinen: de financiële drempel is er beperkt maar de vakantiesfeer is rijkelijk voorhanden. Strikte regelingen in verband met het spelaanbod en in verband met de openingsuren houden wel eens een beperking in van de vakantiesfeer: deze speelpleinen merken dat ook aan hun aanwezigheidscijfers.

Waren zij vroeger expliciet gericht op een publiek van kansarmen, dan is de praktijk tegenwoordig anders: alle bevolkingsgroepen vinden hun weg naar het speelplein. Door hun georganiseerd vervoer dringen zij ook in de achtergestelde wijken binnen.

Evenmin als de vorige initiatieven bereiken deze vakantiespeelpleinen de migrantenkinderen. Deze worden wel bereikt door mobiele speelinitiatieven zonder financiële drempel én in de eigen woonomgeving. Dit soort mobiele speelinitiatieven heeft het lastig om continuïteit te ontwikkelen: de begeleiding ervan vergt een veel grotere deskundigheid dan die van voorgaande initiatieven en zodoende worden deze initiatieven veel duurder zonder veel zichtbare resultaten.

De vakantiekolonies bereiken specifieke bevolkingsgroepen. Zo zijn er kolonies gericht op kinderen van middenstanders, kolonies gericht op kansarme buurten, kolonies gericht op kinderen wiens opvoeding moeizaam verloopt enz. Ook een aantal inrichtende

machten van het onderwijs richten dergelijke kolonies in voor hun leerlingen.

Vanuit de kinderen gezien

Over de vakantiebeleving door kinderen is weinig bekend. Uit 'Wie niet weg is, is gezien' en uit de brieven in de kindertijdschriften Zonneland en Zonnestraal, weten we dat de vakantie door de meeste kinderen als erg plezierig wordt ervaren. Na tien maanden school kijken zij ernaar uit. Ze verlangen naar het doorbreken van het vaste ritme, naar activiteiten die op hun maat gesneden zijn en in de sfeer van de ontspanning liggen, naar buitenspelen en zelf je tijd invullen. Zij verlangen naar verandering: naar uitslapen, lang opblijven, naar een heel andere daginvulling, naar verandering van lucht en sfeer. Daarbij kijken zij uit naar activiteiten buiten de sfeer van het 'moeten': activiteiten die ze zelf kiezen, activiteiten waarbij ze echt aan de slag kunnen met lijf en leden, activiteiten buitenshuis, activiteiten met vrienden en vriendinnen. Vakantie betekent ook -in grote mate- zelf bepalen, zelf kiezen wat je doet. De vakantie is voor kinderen echt wel een sfeer-breuk ten aanzien van het schooljaar. De eerste vakantiedag is dan ook een feestdag voor kinderen. Dat die vakantie evenwel niet geïdealiseerd moet worden, blijkt uit het feit dat heel wat van hen anderhalve maand later alweer uitkijken naar een meer gestructureerde tijdsordering (zodat ze zich niet meer vervelen zoals in de laatste vakantiedagen) en naar de vaste groep vrienden en vriendinnen. Vakantie zoals kinderen die thans doormaken betekent immers ook een fragmentatie van de tijd en een breuk

met één van de belangrijkste sociale netwerken: het schoolse netwerk. Lag bij vakantie vroeger de klemtoon meer op het intensiveren van relaties uit de dagelijkse realiteit (met het gezin, familie, buurt) dan betekenen bepaalde periodes van de vakantie thans meer een breuk met de dagelijkse realiteit.

De drie belangrijke dimensies, criteria waarop kinderen het vrijetijdsaanbod selecteren lijken dan ook te zijn: het al dan niet sterk **structureren** van de tijd, het al dan niet **zelf** structureren van de tijd, nieuwe **vrienden** versus oude vrienden.

Bij het al dan niet sterk structureren van de tijd gaat het om de vooraf ingevulde, gestructureerde tijd zoals tijdens de grabbelpasactiviteiten versus de laatmaar-waaien vrije tijd waarbij kinderen op gelijk welk moment zelf kunnen beslissen over hun activiteiten zoals dit het geval is thuis.

De programmatie, deze structurering van de tijd kan of door de kinderen zelf gebeuren of door anderen ingevuld worden. Op de kampen is er sprake van structurering door anderen, op speelpleinen structureren kinderen zelf hun tijd.

Tenslotte kan het vrijetijdsaanbod zich situeren binnen bestaande netwerken (jeugdbeweging, wijk/buurt, vriendenkring) of totaal buiten alle netwerken.

Het welzijn van de kinderen

Vanuit een bekommernis om het welzijn van het kind hebben we de indruk dat de vakantie voor kinderen vooral belangrijk is omdat dan de stress, veroorzaakt door de opgelegde prestaties, zich oplost. Geen maandelijks rapport, geen toetsen, geen bijlessen, geen taken, geen therapie... Er worden andere accenten gelegd: kind zijn met de anderen, spelen, exploreren, jezelf meten aan de anderen, je grenzen verleggen, samen de grenzen verleggen, leven vanuit je buik (niet vanuit je hoofd), genieten, schrik hebben en daarmee om leren gaan, pijn hebben, ruzie maken, vrienden maken,... De grenzen die de school soms zo pijnlijk trekt tussen kinderen onderling: slimme kinderen, domme kinderen, handige kinderen, onhandige kinderen, ordelijke kinderen, slordige kinderen, brave kinderen, onaangepaste kinderen, enz. blijken plots veel minder relevant. De school is gesloten, de hulpverleners gaan met vakantie en de kinderen worden niet langer in de eerste plaats aangekeken op wat ze niet zijn, op wat ze nog niet zijn.

Kinderen kunnen tijdens de vakantie aansluiting vinden bij een aantal fundamenteel menselijke dimen-

sies die tijdens het schooljaar verwaarloosd zijn. De grote pedagogische aspiraties worden enige tijd opgeborgen en kinderen kunnen zich koesteren in de warmte van de pedagogisch veel bescheidener vakantie-initiatieven. Maar deze pedagogische bescheidenheid mag niet als waardemeter beschouwd worden voor hun pedagogische waarde. Vakantie is meer dan een welgekomen of noodzakelijke rustpauze. Vakantie is aansluiting vinden bij een aantal fundamenteel menselijke dimensies: eigen zingeving, zelfvertrouwen, eigen sociale relaties ontwikkelen, lichamelijke. Vakantie is je eigen ontwikkeling weer in handen kunnen nemen, veel intenser leven; het is een grote uitdaging en dit geldt voor alle kinderen, in welk milieu ze ook opgroeien.

Besluit

Over kinderen en hun vakantie, over hun beleving van vakantie en over het belang van deze vakantie weten we nog erg weinig.

Een vlug overzicht toont een aantal initiatieven die zich verschillend situeren qua opvangfunctie en qua vakantiefunctie, die verschillende doelgroepen bereiken en die anders zijn qua structurering, qua greep van de kinderen op die structurering en qua vriendenkring. In vergelijking met de schoolse aspiraties, valt de pedagogische bescheidenheid op.

In de mate dat er een rijk gevarieerd vakantie-aanbod is en dat de keuze hieruit niet gedomineerd is door opvangnaden maar dat kinderen zelf hun keuze kunnen maken, sluit vakantie aan bij de verwachtingen van de kinderen. Door financiële en sociale drempels is het vakantieaanbod niet voor alle kinderen even gevarieerd en tevens stellen heel wat vakantie-initiatieven zichzelf in het teken van de kinderopvang. Oplossingen moeten dan ook niet alleen gezocht worden in de nog verdere uitbreiding van vakantie-initiatieven-gamma die de klemtoon leggen buiten het dagelijkse; een herwaardering van 'de vakantie in mijn straat' is een minstens zo belangrijke richting.

Jan VAN GILS

Onderzoekscentrum Kind en Samenleving
Nieuwelaan, 63
1860 MEISE

BIBLIOGRAFIE

VAN GILS, J., *Wie niet weg is, is gezien. Hoe beleeft het kind zijn gezin, zijn school en zijn vrije tijd*, Brussel, Koning Boudewijnstichting, 1992.

TENDENSEN IN HET SCHOOLLOPEN

Observaties en reflecties vanuit een O.B.C.

De dienst "schoolbegeleiding" in het observatie- en behandelingscentrum Ter Wende te Leuven bestaat 15 jaar. Naar aanleiding van dit jubileum werd het schoollopen vanuit het centrum sedert september 1980 in kaart gebracht. Hieruit bleken enkele opmerkelijke tendensen.

De geobserveerde tendensen betreffen 'lokale' observaties en reflecties rond het schoollopen vanuit Ter Wende. Toch menen we dat deze vaststellingen ook gelden voor het extern schoollopen vanuit andere (semi-)residentiële voorzieningen en een voorbeeld zijn van wisselwerking tussen onderwijs en welzijnswerk.

Uitgangspunten

Ter Wende is een observatie- en behandelingscentrum (O.B.C.) waar maximaal 30 jongeren van 3 tot 17 jaar met gedrags- en relationele moeilijkheden kunnen verblijven. De gemiddelde verblijfsduur is één tot anderhalf jaar. Van bij haar ontstaan opteerde het centrum voor de opname van schoolgaande kinderen. Binnen de context van Ter Wende als O.B.C. werd de schooltijd tussen 8.30 en 16 u. niet als een vacuüm gezien (NIJS, 1980). Dit leidde in september 1980 tot de oprichting van de dienst 'schoolbegeleiding'.

In de loop der jaren kregen enkele beleidsopties meer vorm (DEMUYNCK, 1992):

1. vanaf de opname gaan de kinderen naar school, hoe moeilijk dat omwille van de gedragsproblemen ook is;
2. de ouders blijven verantwoordelijk; er wordt met hen overleg gepleegd rond school- en studiekeuze, ze worden betrokken in de schoolse opvolging en worden geïnformeerd rond de schoolse evoluties;
3. de jongeren gaan buiten het centrum naar school. In Ter Wende is er geen 'interne' school. De regio van Leuven biedt een voldoende ruim scholenaanbod om de jongeren te kunnen laten schoollopen. Daarbij wordt getracht maximaal twee tot drie jongeren in éénzelfde school te laten schoollopen.

De laatste jaren echter kunnen het eerste en het derde principe niet steeds meer gevolgd worden. Daarbij kunnen factoren aangeduid worden, enerzijds tendensen binnen het onderwijs, en anderzijds evoluties in het schoollopen vanuit de residentie.

Tendensen in het onderwijs, van invloed op het schoollopen vanuit de residentiële voorziening

1. Een eerste tendens in het onderwijs hangt samen met de dalende nataliteit tijdens de laatste decennia en met het centralisatiebeleid vanuit Brussel. **Vele lagere wijk-scholen en middelgrote secundaire scholen verdwenen** of werden opgeslorpt door grotere scholen. Lagere scholen met veelal kleine klasjes, een meer directe omgang leerkracht-leerling, interessantere pedagogische mogelijkheden,... verdwenen. Andere scholen moesten overgaan tot graadklassen. Middelbare scholen zoals de vroegere rijksmiddelbare scholen in gemeenten rondom Leuven "dunden" enorm uit, zagen hun beroepsbovenbouw afslanken en zelfs verdwijnen, of fuseerden met een groter Koninklijk Atheneum. De meerderheid van de jongeren

die vanuit Ter Wende Secundair Onderwijs volgen, bezoeken scholen met een beroepsafdeling. Deze vaststelling strookt met observaties van het extern schoollopen vanuit (semi-) residentiële voorzieningen in de regio van Leuven (HELSEN e.a., 1993). Vermits het aantal scholen daalde werd de schoolkeuze qua mogelijkheden beperkter en meer afhankelijk van het aanbod. Deze evolutie had duidelijk gevolgen voor het schoollopen vanuit het O.B.C. (en evenzeer op de schoolbegeleiding: het onderhouden van relaties werd een relevant aspect van schoolbegeleiding). Het 'spreidingsprincipe', meerdere jongeren niet tesamen op eenzelfde school te laten vertoeven, kan moeilijker gerealiseerd worden.

2. Een volgende tendens, die in de lijn van de eerste ligt, hangt samen met de ingang van de **eenheidsstructuur** in het secundair onderwijs. Door de start van het eenheidstype werd de schoolkeuze erg belangrijk (TALLON, 1989). Vele schoolkeuzes zijn niet meer zo gemakkelijk omwille van de beperkte studiemogelijkheden. Automechanica bijvoorbeeld; deze richting kan in Leuven enkel in twee secundaire scholen gevolgd worden. Als deze scholen als keuze niet opportuun zijn, b.v. de ouders opteren voor een andere school, of om een concentratie van schoollopers vanuit Ter Wende te vermijden, of omwille van de grootschaligheid, moeten noodgedwongen scholen buiten Leuven als alternatief worden genomen. Maar als financiële factoren, zoals vervoerskosten meespelen, is de keuze al vlug gemaakt. Andere aspecten die gebruikelijk in rekening worden gebracht bij een studie- en schoolkeuze, zoals de spreiding van de gasten die vanuit Ter Wende schoollopen, minder gunstige pedagogische factoren (een grote klas of school b.v., weinig opvolging of controle...), negatief gekleurde ervaringen met school of personen, schoolklimaat e.d.m., moeten dan onderdoen voor andere, niet-pedagogische factoren.

Een goede schoolkeuze kan op zich reeds heel wat problemen vermijden (cfr. preventie). De beleids optie om - in de mate van het mogelijke - leerlingen te spreiden zodat ze niet in dezelfde school vertoeven, kan door deze evolutie binnen het onderwijs de laatste jaren niet meer zo gemakkelijk waargemaakt worden. De moeilijkheid van schoolkeuze geeft problemen voor de inschrijving van de jongeren: en dan gebeurt het al eens dat de schoolkeuze van Jan afhangt van de schoolkeuze van Piet, en die van Piet is afhankelijk van die van Joris...

Hierbij wil ik nog even ingaan op de nieuwe structuur van het secundair onderwijs, en het belangrijker wor-

den van de schoolkeuze en van de studieoriëntering (TALLON, 1989). De laatste jaren is de doorstroming in het O.B.C. toegenomen. De verblijfsduur is gedaald tot gemiddeld anderhalf (school)jaar. Rekening houdend met de -dus grote frequentie aan overgangen van school bij opname en vertrek, dient meer gelet op de studieoriëntering: de specifieke invulling van de vakken bepalen latere studiemogelijkheden. De keuzevakken in het eerste én ook het tweede jaar secundair onderwijs kunnen dan erg bepalend zijn. In het vrijkatholiek onderwijs ligt een beslissende schoolkeuze bij de overgang van het eerste gemeenschappelijke naar het tweede jaar.

De korte verblijfsduur maakt dat naar scholen toe ook niet steeds kan gesteld worden dat desbetreffende leerling er het volgende schooljaar nog zal schoollopen, en zal kunnen worden meegeteld. Na 1 februari speelt dat soms wel eens mee bij een nieuwe schoolinschrijving. Binnen het lager onderwijs is er een gelijkaardige evolutie. Naast de uitbouw van het Vernieuwd Basisonderwijs, hebben er meerdere methodescholen in het Leuvense een vaste plaats gekregen. We denken hierbij aan de Steiner- en vooral de Freinetscholen; recent ook een leefschole met ervaringsgericht onderwijs. Aansluiting van onze kinderen in deze scholen is niet zo evident. De keuze van zulk een onderwijs betekent over het algemeen een specifieke, ideologische keuze. En van de ouders wier kinderen tot nu toe in Ter Wende werden opgenomen, zijn er maar weinig die dit onderwijs verkiezen. Aansluiting in dergelijke scholen is, vooral in de loop van het schooljaar, minder gemakkelijk omwille van het soort onderwijs, de werking van de school, de samenstelling van de klassen, de voorwaarden, en dergelijke meer. Parallel met de eerst beschreven tendens (afbouw aantal lagere scholen), betekent dit een beperking in scholenaanbod voor onze kinderen. Naast onvertrouwdheid maken redenen eigen aan een verblijf in een O.B.C., zoals de (kortere) verblijfsduur en de onduidelijkheid of na de opname in die school wordt verder schoolgelopen, dat vanuit het centrum ook minder gemakkelijk voor deze alternatieve onderwijsvormen wordt geopteerd.

Deze evolutie binnen het lager onderwijs en secundair onderwijs maken dat het 'onderwijs' er niet gemakkelijker op wordt. Voor ouders wordt het soms een moeilijke zaak zich een weg te banen binnen al deze scholen omwille van de onbekendheid, of het niet vertrouwd zijn met deze onderwijsvernieuwingen. De begeleiding van de school- en studiekeuze kreeg om deze reden ook meer belang.

3. Een derde evolutie binnen het onderwijs hebben we meermalen ervaren in rechtstreekse contacten met secundaire scholen. De **inschrijving** van leerlingen met een (ernstige) schoolproblematiek na de kerstperiode, en specifiek **na 1 februari** (datum van leerlingentelling), is de laatste jaren **veel moeilijker** geworden. Soms werden meer dan tien scholen gecontacteerd voor aler een aansluiting kon gerealiseerd worden. Vele scholen zijn niet langer bereid om een leerling zo laat op het schooljaar op te nemen, zeker als er geen garanties zijn dat het vlot zal verlopen en/of als er in de school reeds moeilijkheden zijn. Die stijgende moeilijkheid om een puber in te schrijven hing niet steeds alleen af van de problematiek van die jongere. Bij het

zoeken naar scholen voor enkele van onze pubers hoorden we de directies interne factoren vernoemen die reden tot weigering waren. Ofwel weigerde men beleefd maar vriendelijk omdat een bijkomende probleemleerling de spreekwoordelijke druppel zou zijn die de emmer zou doen overlopen, en een klasgroep niet meer hanteerbaar zou zijn of de leerkrachten het niet langer meer zouden aankunnen; ofwel had men net een probleemleerling van school gestuurd of stond men op het punt (te overwegen) een probleemleerling door te sturen. Dit gold dan vooral voor de leerjaren in de eerste graad van het secundair onderwijs, en dan specifiek de tweede beroepsvoorbereidende leerjaren.

Soms kregen we van die directies hele verhalen te horen, om aan te geven dat het er niet gemakkelijker op is geworden. Het moe(s)t gekaderd worden in de algemene malaise binnen het onderwijs. Het leerkrachtenberoep is niet meer wat het is geweest, financieel, qua status, aantrekkelijkheid en werkomstandigheden. Directies moeten op zoek gaan naar interimis. Interims gaan op hun beurt niet steeds gretig in op zulk een tijdelijke job, omdat dat nadelig kan zijn voor hen (b.v. in het kader van reffectaties).

Maar ook de "jeugd" zelf is er niet gemakkelijker op geworden. Leerkrachten worden meer en meer geconfronteerd met gedragsmoeilijkheden in hun klas. Van het onderwijs wordt ook steeds meer gevraagd: belang van studiemethodiek, leren leren; omgaan met pesten, druggebruik, criminaliteit, vandalisme, schoolmoeheid, demotivatie, spijbelen; familiale problematieken zoals verwaarlozing, seksueel misbruik en mishandeling; migranten- en armoedeproblematiek...

Maar dit maakte dat het soms niet lukte een laattijdige schoolinschrijving te realiseren, en dat een inschrijving in het Buitengewoon Secundair Onderwijs noodzaak was, of een tijdelijke opvang zonder schoollopen, tot het volgende schooljaar... De allereerste beleidsoptie 'schoollopen van bij de opname' kon de voorbije jaren niet langer waargemaakt worden.

Toch werden in het onderwijs antwoorden op deze moeilijke schoolsituaties gezocht. Directies hebben vaak niet meer de tijd om hun leerlingen van nabij op te volgen. Hun job werd ook meer een administratieve dan een pedagogische functie. We merken dat de laatste jaren in meerdere secundaire scholen uren werden vrijgemaakt voor onderwijskundig personeel met als specifieke (deel)taak de opvolging van leerlingen. We denken hierbij aan onderdirecteurs, graadcoördinatoren, leerlingenbegeleiders, interne pedagogische begeleiders en 'groene' leerkrachten. Dit toont aan dat scholen belang hechten aan een goede begeleiding van hun leerlingen, ook in problematische schoolsituaties. Deze interne leerlingenbegeleiders zijn vaak belangrijke contactpersonen geworden, intern naar leerkrachten en andere medewerkers op de school, extern naar ouders en hulpverleners.

In problematische schoolsituaties is het gevaar immers groot dat de 'partijen' elkaar gaan verwijten. De school ziet de leerling en/of de ouders als onwillig, niet-coöperatief, deviant... situeert met andere woorden de oorzaken bij de jongere en zijn milieu. De leerling(e) en de ouders van hun zijde verwijten de school: 'de directeur heeft gemakkelijk praten', 'de leerkrachten hadden een pik op mij', 'de leerkrachten maken er zich gemakkelijk van af', en dergelijke meer. Een goede com-

municatie in de samenwerking tussen de (interne) leerlingenbegeleider en de (residentiële) schoolbegeleider, waarbij de schoolse moeilijkheden in een ruimer perspectief worden gekaderd, kan dit vermijden. In enkele scholen merkten we dat leerkrachten van de B-klas en het tweede beroepsvoorbereidend leerjaar meer systematisch overleg gaan plegen vanuit het besef dat zij als team naar hun leerlingen dienen op te treden, als team de schoolse moeilijkheden moeten benaderen willen zij hun doelstellingen bereiken.

4. Een vierde tendens ligt ten dele in het verlengde van de voorgaande. Onderwijsinstellingen die geregeld worden gefrequentieerd door "moeilijke leerlingen" in de regio Leuven, en steeds open en bereidwillig hebben gestaan tegenover het opnemen van deze "lastige" leerlingen, ervaren de evoluties in de onderwijswereld én in de maatschappij erg(er) aan den lijve. Vaak zijn dit kleinere of middelgrote basis- en middelbare scholen, secundaire scholen die ook leden onder de denataliteit, of scholen die gebukt gaan onder een "negatief imago".

Dat bracht met zich mee dat (de) scholen, die steeds bereid waren "moeilijke" leerlingen (waaronder geregeld "instellings"-kinderen) op te nemen, **residu-scholen** dreigden te worden. Leerlingen die van de "betere" scholen waren gestuurd, kwamen dan terecht in die scholen, die vanuit het verleden en door hun aanbod eerder al leerlingen recruteerden uit de arbeiders- of sociaal niet zo hoog (aangeschreven) maatschappelijke lagen.

Nu, in meerdere van die scholen is er een reflex gegroeid, in de zin van: "wij zijn steeds bereid geweest leerlingen op te nemen..., maar we willen niet een school worden die de vuilbak wordt van Groot-Leuven (cfr. buitengesmeten leerlingen). Ons schoolklimaat en -beeld wordt daardoor heel erg negatief beïnvloed. 't Is geen evidentie meer voor ons én voor de ouders..." Ouders maken nl. hun schoolkeuze op basis van het **beeld** dat ze van een school hebben. Ze willen het beste voor hun dochter of zoon, en hebben, naast praktische punten zoals ligging, afstand, onkosten..., verwachtingen ten aanzien van de school qua pedagogisch klimaat (ideologie, recrutering, al of niet gemengd, orde en tucht), leerlingenbegeleiding (studiebegeleiding, studie- en beroepskeuzebegeleiding, PMS-begeleiding), methoden en werkvormen, studieniveau, studierichtingen in de bovenbouw, mentaliteit (klimaat, aansluitend met de gezinscultuur) (TALLON, 1990). Als een school een naam krijgt omwille van enkele probleemleerlingen, kan dat voor die school desastreuus zijn. Het leerlingenaantal blijft de norm waarop werkingstoelagen van scholen worden berekend. Jobs van leerkrachten hangen van leerlingenaantallen af. Andermaal spelen niet-pedagogische factoren een rol. Een ervaring ter illustratie. Bij de inschrijving van een leerling in een secundaire school kreeg ik van de directeur de volgende uitspraak te horen: "**Ge komt toch weer niet met 'ne moeilijke' af?!**" Wat erachter die zin meespeelde bleek in het gesprek achteraf. De schooldirecteur gaf aan dat hij van ouders, wiens kinderen het zesde leerjaar in de lagere school hadden afgemaakt en naar het eerste secundair onderwijs in dezelfde schoolengemeenschap overgingen, te horen (te verstaan) had gekregen dat ze meer orde en tucht en ernst qua

studie verwachten. Deze directeur voelde duidelijk de druk van de ouders (die nu trouwens ook zetelen in de participatieraden van de scholen en alzo wat meer invloed in het schoolbeleid kunnen uitoefenen). De reden was de volgende: het schooljaar voordien had tijdens zijn afwezigheid de interim-directeur enkele probleemleerlingen (elders van school gestuurd) in de loop van het jaar (na 1 februari) laten aansluiten. Deze leerlingen hadden de school erg op stelten gezet... hadden allerlei deviant gedrag gesteld... wat ouders hadden opgemerkt, rechtstreeks of via hun kinderen... En nu overwogen deze ouders of ze hun kinderen nog wel naar die school zouden sturen! En tegelijk kreeg ik als schoolbegeleider, die een jongen wou inschrijven, de boodschap dat de school niet steeds klaar stond om "moeilijke" leerlingen van Ter Wende op te nemen, en dat hij als directeur mogelijks minder "krediet" zou geven bij ernstige (gedrags)problemen.

Mede door de installatie van het eenheidstype is er als het ware een "elitaire" tendens ontstaan. De doelstellingen en beleidsopties ten tijde van de uitbouw van het Vernieuwd Secundair Onderwijs in de jaren '70 hadden nochtans onder andere tot doel het bestaand elitisme in het onderwijs te nivelleren (cfr. democratisering van het onderwijs, gelijke kansen, minder competitief, verlaten van de definitieve schoolkeuze...). Vijftien jaar later staan we even ver. Net zoals toen zijn er nu scholen die verkozen worden boven andere, die een stijgend aantal leerlingen kennen, met andere woorden comfortabel zitten qua leerlingenaantal, en daarnaast scholen die te kampen hebben met leerlingendaling, en voor wie elke leerling telt, wat een job van een leerkracht kan kosten. En dat voelen de hoger genoemde zogenaamde residu-scholen erg. Waar zij (om pedagogische, ideologische of andere redenen) steeds open stonden om "moeilijke" leerlingen op te nemen, worden ze door dat beleid benadeeld, gestraft. Ze willen hun scholen als het ware terug "opkrikken", zodat ze weer "credible" op de onderwijsmarkt worden. **Leerlingenrecrutering** is voor sommige scholen van levensbelang geworden. Let maar eens op de enorme publiciteit die jaarlijks bij de open-deur-dagen en in het zomerverlof wordt gemaakt. Daarnaast zijn er scholen die (haast) geen reclame moeten maken. Een school die leerlingen reeds in augustus moet weigeren, da's toch de beste reclame...

Deze schets betreft zowel het lager onderwijs als het secundair onderwijs. Iedereen van ons kent wel lagere scholen die in opbloei zijn, en enkele die in "verval" zijn... Opvallend is ook dat er lagere scholen in het centrum van Leuven verdwenen, of dreigen te verdwijnen, en dat in de omgeving van Leuven scholen in leerlingenaantal toenemen. De ontwikkeling en groei van een buurt, een wijk hangt daar enorm mee samen. Onrechtstreeks heeft deze urbanisatorische ontwikkeling gevolgen voor het schoollopen vanuit Ter Wende.

5. Een laatste tendens binnen het onderwijs, van invloed op het schoollopen vanuit het O.B.C., is de verlenging van de leerplicht tot 18 jaar in 1983. Parallel was er de daling van de meerderjarigheid tot 18 jaar. Dit maakte dat het O.B.C. de laatste jaren meer en meer geconfronteerd werd met schoolmoeë jongeren die niet langer voltijds onderwijs wensten te volgen, **ook al hadden ze nog niet de vereiste leeftijd, of voldeden**

ze nog niet aan de vereisten (nl. 15 jaar en de eerste graad van het secundair onderwijs doorlopen). Het O.B.C. moest met deze maatschappelijke evolutie mee. Waar eerst leercontract of deeltijds onderwijs voor jongeren in Ter Wende niet mogelijk was, evolueerde deze optie van 'op het einde van een verblijfsperiode is leercontract of deeltijds onderwijs wel mogelijk' naar 'in de loop van het verblijf kan niet-voltijds onderwijs worden overwogen'.

Deze ontwikkelingen binnen het onderwijs waren van invloed op het schoollopen vanuit het O.B.C. Ze maakten dat de beleidsopties rond schoollopen niet langer kunnen gerealiseerd worden.

Hierna wordt stilgestaan bij evoluties in het schoollopen vanuit Ter Wende.

Tendensen in het schoollopen vanuit het O.B.C., van invloed op dit schoollopen

1. De laatste 15 jaar is het aantal kinderen dat vanuit het centrum kleuteronderwijs volgt eerder beperkt en stabiel is in verhouding tot het aantal jongeren dat vanuit het O.B.C. in het lager onderwijs en secundair onderwijs schoolloopt. De verhouding lager onderwijs - secundair onderwijs is geëvolueerd. **Het aantal jongeren dat vanuit het O.B.C. in het secundair onderwijs schoolliep is gestegen vanaf '83.** Toevallig is '83 het jaar dat de leerplicht tot 18 j. werd verlengd en de meerderjarigheid op 18 werd gebracht. Een interne factor die dit ongetwijfeld medeverklaart is de start van de pubergroep (jongeren vanaf 14 j.) in september '82.

De toename van het aantal secundair onderwijs-leerlingen bracht implicaties mee ten aanzien van de schoolse begeleiding. In de eerste drie jaren van het secundair onderwijs maken leerlingen (vaak) een moeilijker schooltijd door, eigen aan de ontwikkelingspsychologische moeilijkheden van die leeftijdsperiode. Waar vóór de leeftijd van 12 jaar gezinsmoeilijkheden zich nog vaak hoofdzakelijk op het thuisfront afspeelden (nog sterke controlemiddelen van volwassenen, geringe mobiliteit en gebrek aan uitdrukkingsmogelijkheden), met soms uitlopers in de school, veruitwendigen probleemjongeren eerder hun moeilijkheden, o.a. op school, met maatschappelijke gevolgen vanden (DEMUYNCK, 1985). Zulke 'moeilijke leerlingen' vragen extra aandacht en een intensievere samenwerking met de scholen. Dit bemoeilijkte de taak van de schoolbegeleider die (net zoals de leerlingen) niet meer tegenover een beperkt aantal leerkrachten staat (zoals in het lager onderwijs) maar tegenover een groot aantal leerkrachten die elk hun vak doceren. Het wordt dan ook ingewikkelder om met al die verschillende leerkrachten tot een coherente en eenduidige benadering of aanpak van een leerling te komen. Bovendien zijn de aard van schoolse (gedrags-) moeilijkheden vaak 'erger' dan in het lager onderwijs, of escaleren ze dan pas. Denken we maar aan het meer voorkomen van verbaal en fysiek uitdagend en agressief gedrag, beperkte motivatie, schoolmoetheid, spijbelen...

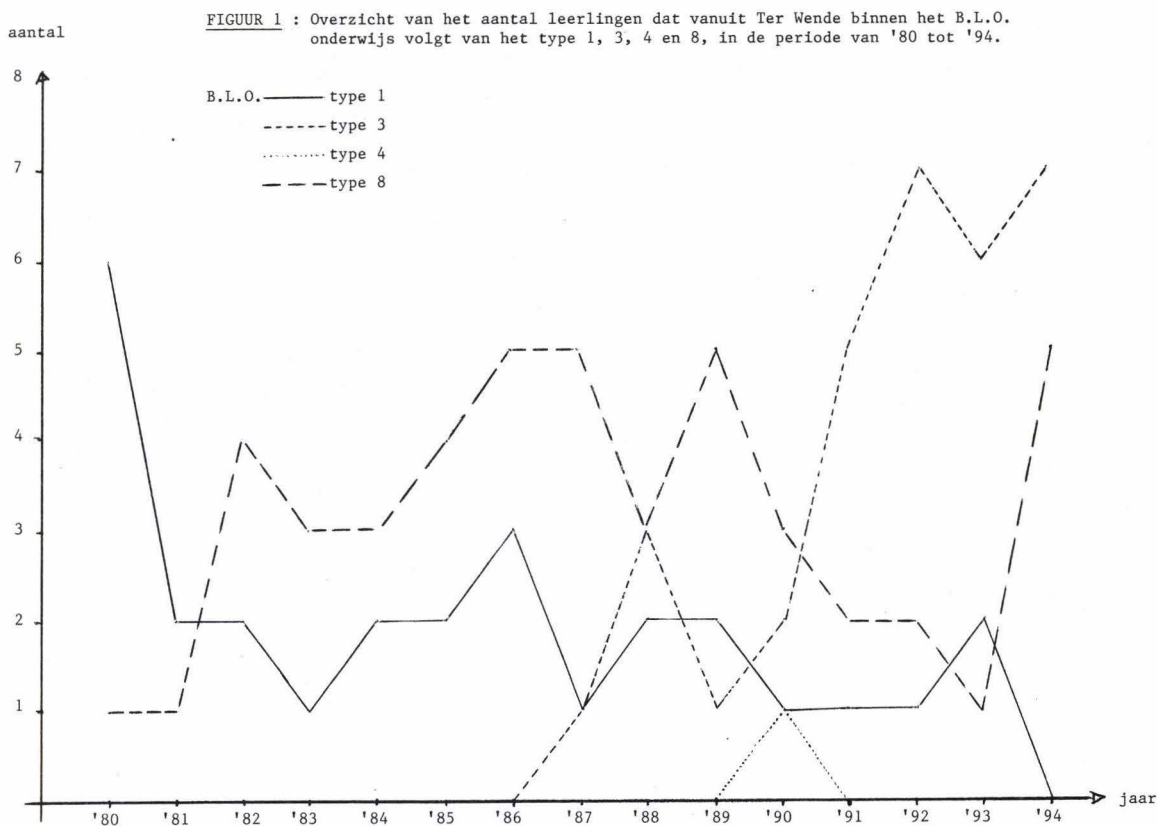
2. Wanneer men de evolutie van het schoollopen bekijkt op de verschillende niveaus, en als daarbij het on-

derscheid tussen gewoon en buitengewoon onderwijs wordt gemaakt, komt de reeds hoger vernoemde toename van het aantal leerlingen in het secundair onderwijs nog sterker tot uiting.

Opmerkelijk in het verloop van het schoollopen is de daling van het aantal kinderen dat in het lager onderwijs schoolloopt, en parallel de **toename van het aantal leerlingen dat in het Buitengewoon Lager Onderwijs (B.L.O.) schoolloopt.** Vanaf '86 is het aantal kinderen dat in het B.L.O. schoolloopt groter dan het aantal in het gewoon onderwijs. Dit betekent dus dat het aantal leerlingen dat vanuit Ter Wende in de gewone lagere scholen in het Leuvense schooliep met de jaren erg gedaald is.

En tegelijk nam het aantal leerlingen schoollopend in het buitengewoon lager onderwijs sterk toe. Geeft dit aan dat er meer jongeren met school-, leer- en gedragsmoeilijkheden in Ter Wende werden opgenomen? Of betekent dit dat reeds op jongere leeftijd er zich schoolse problemen voordoen en meer beroep gedaan werd op buitengewone onderwijsinstellingen? De constatacie dit schooljaar dat er voor het eerst in Ter Wende meer jongeren in het buitengewoon onderwijs dan in het gewoon onderwijs schoollopen, spreekt wel boekdelen.

3. Figuur 1 toont dat het aantal leerlingen met leer- en gedragsmoeilijkheden een meerderheid vormt. Verder laat deze figuur zien dat er binnen het schoollopen in het buitengewoon lager onderwijs duidelijke evoluties zijn. Het aandeel van buitengewoon lager onderwijs type 1-kinderen (met een licht mentale handicap of met een ontwikkelingsachterstand) is sterk gedaald en maakt slechts een beperkt aantal uit. Het aantal jongeren dat vanuit het O.B.C. in het buitengewoon lager onderwijs type 8 (voor leerlingen met ernstige taal- en spraakstoornissen en leerproblemen) schoolliep nam eerst toe, tot '87, en fluctueert nadien volgens de curve van buitengewoon lager onderwijs type 3 (voor leerlingen met een karakteriële stoornis, dus met ernstige gedrags- of opvoedingsmoeilijkheden en/of emotionele stoornissen). **Het aantal buitengewoon lager onderwijs type 3-kinderen kende de laatste jaren een enorme stijging.** Betekent dit dat er in de loop der jaren in Ter Wende minder kinderen met een mentale achterstand, en meer kinderen met gedrags- en/of leerproblemen werden opgenomen? Of betekent dit dat steeds meer kinderen op jongere leeftijd dermate moeilijkheden stellen dat specifiek onderwijs nodig is? Of betekent dit dat het (gewoon) onderwijs meer en meer vergt van de kinderen? Of ze vlugger doorstuurt? De toename van het aantal leerlingen schoollopend in het buitengewoon lager onderwijs type 3 heeft in ieder geval te maken met de start van dit type onderwijs te Lovenjoel in september '86. Het verloop van deze curves in figuur 1 geeft ook iets weer van de wisselwerking tussen school en instelling. Zo kan de bestendiging van het aandeel buitengewoon lager onderwijs type 8-kinderen medeverklaard worden door een nauwere samenwerking met de buitengewoon lager onderwijs type 8-scholen. Als gevolg van deze geregelde samenwerking verwezen de school en het eraan verbonden PMS-centrum voor buitengewoon onderwijs leerlingen naar het O.C.B. Een vorm van wederzijdse bevruchting. Idem dito wat betreft de

enorme stijging van het aantal leerlingen in het buitengewoon lager onderwijs type 3 sedert 1990. Soms was een opname in het O.B.C. zelfs een voorwaarde tot (verder) schoollopen in één van deze scholen.

Voor 1986 was er in het arrondissement Leuven geen buitengewoon lager onderwijs type 3 voorhanden. Met de start van dit type onderwijs te Lovenjoel evolueerde deze school op vrij korte termijn van een buitengewoon lager onderwijs type 1 - naar een buitengewoon lager onderwijs type 3-school. Deze school beantwoordde duidelijk aan een behoefte. Was type 3-onderwijs het spreekwoordelijke 'gat in de markt'? Was er zo'n nood aan een onderwijsrichting op lager niveau voor kinderen met "karakteristieke" moeilijkheden? Of verwijzen gewone scholen, PMS-centra en andere welzijnsvoorzieningen gemakkelijker naar buitengewoon lager onderwijs type 3, nu het voorhanden is? Zoals gezegd, in september 1986 werd te Lovenjoel met buitengewoon lager onderwijs type 3 gestart. Maar sedert september 1991 is er tevens Buitengewoon Kleuteronderwijs van het type 3 en in 1993 startte op hetzelfde domein de secundaire school met Buitengewoon Secundair Onderwijs van het type 3 naast type 1. Tot dan toe was buitengewoon secundair onderwijs type 3 in het arrondissement Leuven enkel te Hoegaarden uitgebouwd. Wat betekent deze 'opmars' van buitengewoon onderwijs type 3-onderwijs? Ze stemt in ieder geval tot nadenken.

Door het kleinere aanbod van buitengewoon onderwijs-scholen diende reeds vroeger het 'spreidingsprincipe' voor jongeren in het buitengewoon onderwijs verlaten te worden.

De toename van buitengewoon onderwijs type 3-leerlingen tijdens de afgelopen jaren vertaalt zich nu ech-

ter in een concentratie van jongeren met gedragsmoeilijkheden schoollopend vanuit het O.B.C. in het buitengewoon onderwijs type 3 (in september '94 liep één derde van de populatie van Ter Wende onderwijs in buitengewoon onderwijs type 3). Maar ook het schoolbusvervoer ondervindt repercussies van deze evolutie: op de schoolbus krijgt men naast een diversiteit aan buitengewoon onderwijs type-kinderen een concentratie van type 3-gedragsmoeilijke jongeren.

4. Tendensen in het schoollopen vanuit het O.B.C. in het secundair onderwijs zijn niet zo gemakkelijk in grafiek weer te geven. Dit hangt samen met de geleidelijke invoering van de eenheidsstructuur de afgelopen jaren, waarbij de benaming van de verschillende studierichtingen en onderwijsafdelingen geuniformeerd werden. In concreto mag er nu b.v. eigenlijk pas vanaf het derde jaar secundair onderwijs van beroeps- en technisch secundair onderwijs naast algemeenvormend en kunstsecundair onderwijs gesproken worden. Vroeger vielen technische studierichtingen in het tweede jaar ook reeds onder het technisch secundair onderwijs. En eertijds - maar nu 'in de omgang' eigenlijk nog, werden de B-klas in het eerste jaar secundair onderwijs en het beroepsvoorbereidend leerjaar in het tweede jaar secundair onderwijs gerekend onder het beroepsonderwijs.

Eén constante die in het extern schoollopen in het secundair onderwijs over de jaren heen terug komt is de **grote meerderheid van jongeren die in het buitengewoon secundair onderwijs schoollopen**, zowel vanaf het 3de jaar buitengewoon secundair onderwijs., als in de B-klassen en in de tweede beroepsvoorbereidend leerjaar van de eerste graad.

Voor een deel hangt dit samen met het grotere aantal jongeren van die leeftijd: 12 à 15 jaar, maar toch zegt het iets van het schoolniveau van deze 'instellingsjongeren'. Nochtans, een geregelde vaststelling bij de beoordeling van de schoolse prestaties van deze jongeren is hun onderpresteren. Vaak hebben deze jongeren, verstandelijk-cognitief, meer in petto maar spelen sociale, emotionele en relationele factoren negatief in op de schoolse mogelijkheden. Is dit grote percentage beroepsleerlingen een weergave of resultante van het bekende watervalstelsel binnen het onderwijs? De studieoriëntaties die er in de loop van het verblijf van de jongeren gebeuren betreffen vaak ook oriëntaties naar 'minder sterke' studieafdelingen.

5. De laatste jaren wordt het centrum ook meer en meer geconfronteerd met "schoolflopers", en dit niet alleen in het gewoon secundair onderwijs, ook in het buitengewoon secundair onderwijs type 1 en 3, uitzonderlijk in het buitengewoon lager onderwijs type 1 en 3.

Zoals reeds hogergesteld, het O.B.C. werd het laatste decennium meer geconfronteerd met jongeren die zó schoolmoe waren, of dermate ernstige gedragsproblemen stelden, dat schoollopen geen haalbare kaart meer was. Vaak hebben deze jongeren reeds een heel negatieve schoolcarrière achter de rug, met negatieve ervaringen, met overzitten in de lagere school, of verwijzing naar het buitengewoon lager onderwijs, met meerdere schoolwisselingen en soms ook schoolverwijderingen. Meestal betreft het jongeren die nog niet in aanmerking komen voor deeltijds onderwijs of leercontract. Toch schoollopen zou in vele gevallen dan geleid hebben tot een herhaling of verergering van de schoolproblemen, en/of tot de zoveelste schoolverwijdering. Deze jongeren aarden in geen enkel onderwijsstelsel. Ze worden dan soms omwille van de gedragsproblematiek verwezen naar het buitengewoon secundair onderwijs type 3 omdat langer schoollopen in het gewoon onderwijs niet haalbaar is. Maar nu wordt het O.B.C. geconfronteerd met het fenomeen dat zelfs jongeren die binnen het buitengewoon secundair onderwijs type 3 schoollopen zulke moeilijkheden stellen dat ze niet langer in dit gespecialiseerd onderwijs kunnen functioneren¹. Tot voor enkele jaren dienden deze jongeren, die niet konden schoollopen vanuit het centrum, Ter Wende te verlaten. Er werden dan alternatieve (residentiële) oplossingen gezocht waar extern schoollopen geen voorwaarde was, zoals b.v. kinderpsychiatrische afdelingen of gemeenschapsinstellingen. Tijdelijke oplossingen, daar de verblijfsduur er meestal eerder beperkt is. En bovendien werden door deze verwijzing de gezins-, leefgroep- en individuele begeleidingen afgebroken, ook als was in één of meerdere van deze begeleidingen al een hele weg afgelegd. Tevens dreigde de schoolcarrière een definitieve knauw te krijgen door andermaal een tijd buiten het gewone schoolcircuit te vertoeven. Vanuit deze nood groeide het "schoolflopersproject". Vanuit het centrum wordt een programma binnenshuis en/of buitenshuis opgesteld in functie van, op maat van de jongere. Doelstelling is de jongere te motiveren om weer school te lopen, of hem of haar voor te bereiden op een schoolovergang (b.v. niet-voltijds onderwijs). Er wordt specifiek aandacht geschonken aan en geoe-

fend rond sociale vaardigheden, rekening leren houden met afspraken en grenzen, attitudevorming, toekomstbeeld, versterken van probleemoplossend vermogen, wijzigen van denkkaders, leren volhouden. Naar aanleiding van enkele problematische schoolsituaties wil ik een recente observatie schetsen, nl. deze van de **verlenging van het watervalstelsel naar het buitengewoon secundair onderwijs type 3**.

Leerlingen in het (beroeps-)onderwijs die van school worden gestuurd, kunnen moeilijker terecht in andere scholen. Scholen nemen na de kerst- of de krokusvakantie niet meer zo gemakkelijk op, omdat er reeds in die klassen heel wat problemen zijn, en/of de leerkrachten deze niet meer de baas kunnen (cfr. supra). Deze leerlingen kunnen dan niet meer terecht in het gewoon (beroeps-)onderwijs. Soms komen deze leerlingen terecht in het buitengewoon secundair onderwijs type 3. Dit proces/mechanisme maakt dat dezelfde problematiek als in de beroeps(voorbereidende) klassen zich manifesteert in het buitengewoon secundair onderwijs type 3. In de beroepsvoorbereidende en latere beroepsklassen vertoeven nl. leerlingen van "allerlei slag": leerlingen die kiezen voor meer praktijk, voor een beroepsgerichte opleiding; leerlingen die er terecht kwamen omwille van minder verstandelijke en schoolse mogelijkheden; leerlingen die voor buitengewoon secundair onderwijs kozen omdat vader beroepsonderwijs heeft gedaan; leerlingen uit kansarme en multi-probleem gezinnen; leerlingen die niet gemotiveerd zijn en omwille van deze beperkte schoolse interesse blijven zitten en uiteindelijk in het beroepsonderwijs verzeilen; leerlingen die gedragsproblemen stellen... Dit 'conglomeraat' maakt het net zo moeilijk onderwijs te geven in de tweede graad van het buitengewoon secundair onderwijs en vooral in het tweede beroepsvoorbereidend leerjaar.

In het buitengewoon secundair onderwijs type 3 krijgt men een gelijkaardig conglomeraat van leerlingen. Dit heeft te maken met het feit dat het buitengewoon secundair onderwijs structureel uitgebouwd is volgens opleidingsvormen. De buitengewoon secundair onderwijs-scholen in het arrondissement Leuven zijn alle uitgebouwd met opleidingsvorm 3, tot doel heeft leerlingen een algemene, sociale en beroepsvorming te geven om hun integratie in een gewoon leef- en werkmilieu mogelijk te maken. In concreto houdt dit aangepast beroepsonderwijs in. In deze opleidingsvorm verblijven echter tegelijk buitengewoon secundair onderwijs type 1 - en buitengewoon secundair onderwijs type 3-leerlingen. De eerste, volgens de wettelijke omschrijving, jongeren met een licht mentale handicap met voornamelijk leer- en verstandelijke moeilijkheden. De tweede, jongeren met "karakteristieke stoornissen", met voornamelijk gedragsproblemen. Maar daarnaast zijn er ook vele jongeren die qua beeld een combinatie van beide problematieken vormen: zwakbegaafde of "in petto" normaal begaafde jongeren met een grote schoolse achterstand (vaak amper peil vierde à vijfde leerjaar), hiaten in de leerstof van het basisonderwijs, cognitief mindere mogelijkheden, leer-moeilijkheden, emotionele en gedragsproblemen, motivationele problemen...

Door de toename van type 3-leerlingen enerzijds, en de verwijzing van "moeilijke" leerlingen vanuit het beroepsonderwijs naar het buitengewoon secundair on-

derwijs, krijgt men een versterking van de gedragsproblematiek binnen de buitengewoon secundair onderwijs-scholen, en een diversificatie van zwak tot meerbegaafde jongeren, met beperkte tot ernstige leer-, motivationele en/of gedragsmoeilijkheden. Daar waar het in de beroepsklassen voor vele leerkrachten niet of nog zeer moeilijk was behoorlijk onderwijs te geven, doet dit zich nu ook voor in buitengewoon secundair onderwijs-scholen met aangepast beroepsonderwijs.

De hoger geschetste problematiek van uitsluiting en weigering na 1 februari in het gewoon (beroeps)onderwijs begint zich nu ook te manifesteren in het buitengewoon secundair onderwijs type 1/3-onderwijs. Buitengewoon secundair onderwijs type 3-scholen worden nu op hun beurt na 1 februari geconfronteerd met vragen tot opname van leerlingen die elders uit het beroepsonderwijs of zelfs uit de buitengewoon secundair onderwijs-scholen werden gestuurd.

Buitengewoon secundair onderwijs-scholen dreigen op hun beurt residu-scholen te worden... Een aantal jongeren blijft uit de boot vallen.

Voor deze jongeren die uit de onderwijs-boot vallen dient een oplossing binnen het onderwijs gezocht te worden. Langs de ene kant is er de leerplicht, langs de andere kant aarden een aantal jongeren niet in het onderwijssysteem.

De organisatie van aparte klassen type 1/3 zou een antwoord kunnen zijn. Binnen meerdere scholen klinkt de vraag om enerzijds betere opleidings- en vormingsmogelijkheden voor het onderwijzend personeel en anderzijds meer mankracht en psychosociale ondersteuning (accent meer op leren van omgangsvormen, leren omgaan met spanningen en conflicten). Het inrichten van **buitengewoon secundair onderwijs type 3, opleidingsvorm 4** zou ook hulp bieden. Dit laatste houdt onderwijs in voor normaalbegaafde jongeren met gedragsproblemen, waar de leerstof van het gewoon secundair onderwijs wordt aangeboden. Waar jongeren tijdens de moeilijke puberjaren dreigen hun schoolcarrière af te breken, zou dit onderwijs hen de mogelijkheid bieden toch nog te kunnen blijven voltijds schoollopen en een getuigschrift te behalen. Buitengewoon secundair onderwijs type 3, opleidingsvorm 4 is een hiaat binnen het onderwijsveld. Het is in Vlaanderen zeer beperkt uitgebouwd.

Om nog een andere reden is buitengewoon secundair onderwijs type 3, opleidingsvorm 4 wenselijk. Buitengewoon lager onderwijs type 3-leerlingen die een behoorlijk schools peil bereikt hebben, bv. een schools niveau 6de leerjaar, kunnen meestal moeilijk mee in het secundair onderwijs. Ze dreigen dan omwille van de leer- en gedragsmoeilijkheden in het beroepsonderwijs, en soms ook in het buitengewoon secundair onderwijs type 3, opleidingsvorm 3 te verzeilen. Een vervolgonderwijs binnen buitengewoon secundair onderwijs type 3, opleidingsvorm 4 zou deze jongeren meer kansen bieden. Een gelijkaardige problematiek betreft buitengewoon lager onderwijs type 8-jongeren; zij kennen na het buitengewoon lager onderwijs geen onderwijs type 8 op secundair niveau. Buitengewoon lager onderwijs type 8-leerlingen die verstandelijk sterk staan en ook een hoog schools peil hebben bereikt, maar waar de leerstoornissen verhinderen dat ze niet in het gewoon secundair onderwijs meekun-

nen, zouden eveneens in dit opleidingsvorm 4-onderwijs terecht kunnen.

Nog een onderwijsvorm meer, zouden sommigen zeggen. Het onderwijsaanbod is toch al ruim en divers, zowel in het gewoon onderwijs als in het buitengewoon onderwijs. Vanuit de integratiegedachte zou Geïntegreerd Onderwijs (GON), dat nu enkel is ingericht voor normaalbegaafde jongeren met een motorische of zintuigelijke handicap (type 4, 6 of 7), kunnen uitgebreid worden naar type 3 en 8. Dan zit men meer op het spoor van verandering binnen het onderwijs.

Besluit

Uit nader onderzoek naar het schoollopen vanuit O.B.C. Ter Wende bleken meerdere tendensen merkbaar, zowel binnen het onderwijs als in het schoollopen vanuit het O.B.C. De verschillende evoluties beïnvloedden elkaar. Dit kende zijn repercussies op het extern schoollopen, en op de dienst schoolbegeleiding zelf. Enkele van de in het begin opgestelde opties konden in de loop der jaren niet steeds waargemaakt worden of dienden genuanceerd te worden.

Binnen het model van schoolbegeleiding, zoals het werd uitgebouwd in Ter Wende, wordt aan het preventief werken aandacht geschonken. We wezen daarnaast op het belang van de goede school- en studiekeuze bij opname. Tevens werd het onderhouden van contacten en relaties met scholen een belangrijk aspect van schoolbegeleiding. En dit niet enkel om bij schoolmoeilijkheden, -keuzes en -inschrijvingen op deze relaties terug te vallen, maar vooral in functie van een goede samenwerking.

Tussendoor werd stilgestaan rond enkele problematische schoolsituaties. De gemaakte observaties hadden reflectie tot doel.

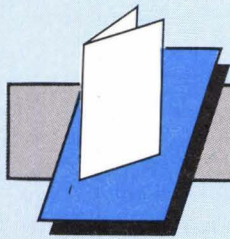
Philippe COLLART, orthopedagoog
Wakkerzeelsebaan, 45
3012 Wilsele-Leuven
School- en teambegeleider in O.B.C.
Ter Wende - Leuven

NOOT

¹ Speelt de nieuwe reglementering van het Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap, waaronder Ter Wende als O.B.C. valt, hierin mee? De nieuwe inschrijvingsprocedure vanaf 1 april 1992 verengde de mogelijkheid om van het Vlaams Fonds te genieten door een verstrenging van de opnamevoorwaarden. Slechts jongeren die in hun persoonlijkheidsontwikkeling bedreigd werden, maakten kans tot een erkenning.

REFERENTIES

- DEMUYNCK, D., *Verslag van de werkvormiddag over school- en werkproblematiek van moeilijke jongeren van ± 14 jaar tot 18 jaar*, 22 januari 1985. (interne tekst)
- DEMUYNCK, D., *Problemen op school. Mogelijkheden voor hulpverlening*, Garant, Leuven, 1992.
- HELSEN, I., P. COLLART en D. DEMUYNCK, Vanuit het home naar school. Het schoollopen vanuit (semi)-residentiële voorzieningen, *Welwijs*, 1993, jg. 4, nr. 1, pp. 12-15.
- NIJS, R., *Schoolbegeleiding sinds september 1979*, Leuven, 1980 (interne tekst).
- TALLON, J., *De nieuwe structuur van het secundair onderwijs*. Leuven, 1989.
- TALLON, J., *Het schoolkeuzemodel (1990-1991)*. Leuven, 1990.

KATERN:

MEISJES- EMANCIPATIE

Het modelproject

DIVERSIFICATIE VAN DE STUDIEKEUZE VAN MEISJES IN HET TECHNISCH EN BEROEPSSECUNDAIR ONDERWIJS

DIVERSIFICATIE is een interventieproject gebaseerd op een actie-onderzoek van 1990-1991 dat in opdracht van de toenmalige Staatssecretaris van Maatschappelijke Emancipatie in vijf Vlaamse en vier Franstalige scholen werd uitgevoerd. Na advies van de voormalige Hoge Raad voor Technisch en Beroepssecundair onderwijs is het op voorstel van de Minister van Onderwijs erkend door de Vlaamse regering en ingeschakeld in het project voor de herwaardering van het technisch en beroepssecundair onderwijs. Zo maakt het deel uit van het voorrangbeleid. Het wordt gecoördineerd in de Vlaamse Onderwijsraad (Vlor). Het werkt samen met projecten van Ierland en Nederland en verkrijgt Europese cofinanciering.

Het project heeft als opdracht netoverschrijdend met scholen samen te werken om meisjes te stimuleren tot de nijverheidstechnische studierichtingen van het voltijds T.S.O. en B.S.O. In de pilootfase (1992-94) werkten 16 proefscholen mee. In de tweejarige verankeringsfase (1994-96) is het aantal uitgebreid tot 32. De proefscholen krijgen extra uren-leraar voor de projectwerking¹.

Het werkveld en de methodes

Er kunnen geen snelle en opvallende kwantitatieve resultaten verwacht worden van een project dat zich richt op verandering van decennia lang ontwikkeld gedrag. Ieder project moet echter jaarlijks resultaten kunnen voorleggen om verder gefinancierd te worden. In deze context werd besloten om samen met leerkrachten van de proefscholen een pakket pedagogische schoolmaterialen te ontwikkelen. Dit is ons inziens een goede keuze geweest. De leerkrachten kregen de kans om zich geleidelijk te verdiepen in bepaalde aspecten van "meisjes en techniek". In de proefscholen ontstonden werkingskernen van leerkrachten die de verantwoordelijkheid voor een module opnamen en met collega's de voorbereiding, evaluatie en het gebruik ervan organiseerden. Veel leerkrachten getuigen dat de gezamenlijke ontwikkeling voor hen een bron van motivatie was. Een ander voordeel is dat de materialen zeer goed toepasbaar zijn in het werkveld, omdat ze eruit groeien en bovendien kant en klaar zijn om ook in andere TSO- en BSO-scholen gebruikt te worden.

Uiteraard moet er een coördinatiemedewerker zijn om dat ontwikkelingsproces te sturen en af te werken. De Europese samenwerking van het project leverde hiervoor de nodige fondsen. Weliswaar kunnen buitenlandse producten nooit zomaar omgezet worden naar ons onderwijsstelsel, maar ze zijn een bron van inspiratie- en evaluatiepunten en versnellen het ontwikkelingsproces. Het pro-

ject gaat in het buitenland ook te rade voor gegevens die in Vlaanderen niet onderzocht zijn of voor vergelijking met eigen gegevens en ervaringen.

Naast de gezamenlijke ontwikkeling, integreert elke proefschool bepaalde aspecten van de drie projectprioriteiten in de eigen schoolwerking. De doelstelling is een geleidelijke vernieuwing van de schoolcultuur. Bijzondere eenmalige acties worden dus niet aanbevolen. Elke school heeft een interne coördinator en een stuurgroep. Men heeft de ruimte om de algemene werkingslijnen aan de eigen situatie en behoeften van de school aan te passen, op voorwaarde dat men evenwichtig aandacht besteedt aan de drie prioriteiten van het project. Zoals in elk project is de steun van de directie en de persoonlijkheid van de projectverantwoordelijke van groot belang.

Inhoudelijke structuur met drie prioriteiten

Een ander typisch probleem van diversificatie is dat het geconfronteerd is met mentaliteiten, vooroordelen of tekort aan informatie en diverse structurele factoren van onderwijs- en arbeidsorganisatie². Veel ervan is ongrijpbaar en omdat de onderwijswereld ook complex georganiseerd is, zijn er veel factoren die de reikwijdte van de medewerkers te boven gaan. Ervaringen van het werkveld met structurele remmingen kunnen enkel in rapporten aan het onderwijsbeleid doorgegeven worden.

Het project moet zich in de eerste plaats richten op een brede radius van factoren waar de scholen zelf zeggenschap over hebben. Deze werden geclusterd onder drie prioriteiten.

1. Verruiming van de traditionele studie- en beroepskeuze

Niet alleen meisjes, maar ook jongens kiezen traditioneel. Het actieonderzoek "diversificatie" in de Franstalige scholen en recente cijfers van het project diversificatie en het Departement Onderwijs over de evolutie van het studiekeuzegedrag tussen 1988 en 1993 toonden dit aan.

De eerste studiekeuze waar het bij het project over gaat, gebeurt ook niet echt door de kinderen zelf. Het zijn de ouders die beslissen en er wordt een zeer grote druk uitgeoefend van enerzijds de maatschappelijk hogere waardering voor intellect dan voor handvaardigheid en van anderzijds de structurele onderwijsorganisatie waarin schooltoelagen en pedagogisch comfort afhangen van leerlingenaantallen.

Het is correct dat de studiekeuze rekening moet houden met de individuele aanleg en belangstelling van het kind, maar het moet dan wel tijdig objectieve en volledige informatie kunnen krijgen over alle mogelijkheden. Dat laatste aspect vergeet men nog heel dikwijls. De projectcoördinatoren in de Vlor en de meewerkende leerkrachten ontwikkelden drie modules om verruiming van studiekeuze bij jongens en meisjes te helpen bevorderen.

De module doe-activiteiten voor het basisonderwijs

De technisch-technologische vormingscomponent is opgenomen in de recente eindtermen voor het basisonderwijs en zal dus vanaf 1997 in voege treden. De toelichting bij de eindtermen en het advies van de Vlor bevelen stimulering van meisjes naar techniek aan. De koepels bereiden zich voor om leerkrachten van de basisscholen de nodige technologische vorming te geven. Dit is een positieve structurele ingreep. Diversificatie kan er gebruik van maken. De proefscholen van diversificatie bieden praktische hulp en infrastructuur aan om doe-activiteiten voor leerlingen van de derde graad Basisonderwijs te organiseren. Een module ondersteunt de samenwerking met materiaal- en werkbeschrijving en tekeningen van een aantal werkstukken. Omdat zowel studiekeuzeverruiming van meisjes als van jongens wordt beoogd, gaat het om toepassing van technieken in brede zin: zowel van de nijverheidssectoren (lassen, bouwen, timmeren, monteren, verven,...) als van de verzorgings- en voedingssector (een verband leggen, koekjes bakken), de confectie en de textiel (stikken en stof beschilderen). Typisch voor diversificatie is dat de doe-activiteiten gekaderd worden in een totaalaanbod waarbij rolpatronen, techniek en beroepsegregatie ter sprake komen. Er wordt ook verband gelegd met technologische toepassingen in de geschiedenis en de maatschappij. We stellen een aanpak in drie fasen voor: eerst een klassikale voorbereiding over technieken, rolpatronen en de te maken werkstukken; daarna de praktische uitvoering van de doe-activiteiten; tenslotte bij wereldoriëntatie een naverwerking over technische beroepen in de maatschappij. De module bevat uitgewerkte beschrijvingen van activiteiten voor leerkrachten en werkbladen voor leerlingen.

Diversificatie meent dat alleen via de integratie van doe-activiteiten én bewustwording van rolpatronen, techniek en beroepen, de opvattingen en eventueel het gedrag van meisjes ten aanzien van technologie of van jongens ten aanzien van verzorging en zorg kunnen beïnvloed worden. De medewerkers hopen dat ook andere initiatieven, zoals de beroepen-info-dagen van BIPje waarin Onderwijs, P.M.S., V.D.A.B., V.I.Z.O. en diverse beroepssectoren en-organisaties samenwerken, deze methodiek zullen overnemen.

De module algemene vakken

Leerkrachten krijgen kant en klare oefeningen om in algemene vakken van de eerste graad secundair onderwijs te werken rond actuele ontplooiings- en beroepsmogelijkheden, toepassingsgebieden en maatschappelijke betekenissen van techniek, en de ontwikkeling van een realistisch toekomstperspectief.

Ook hier is het heel belangrijk dat de leerkracht de leerlingen begeleidt doorheen drie stappen: bewust worden van de feitelijke situaties, bewust worden van de eigen stereotiepe opvattingen en confrontatie met rol doorbrekende modellen. De oefeningen zijn een aanbod, de leerkracht kiest zelf wanneer hij/zij ze gebruikt. De ervaring van de Ierse partner van het project is dat de doelstellingen beter doordringen als de oefeningen in een samenhang aangebracht worden (in verschillende vakken gedurende een beperkt aantal weken) en als het thema jaarlijks herhaald wordt.

De module technologische opvoeding

Het vak 'technologise opvoeding' werd in de eerste graad secundair onderwijs ingevoerd om leerlingen (nu soms nog voor het eerst) te laten kennismaken met technologie en de plaats ervan in de maatschappij. Het vak is geen louter leervak, maar moet ook vaardigheden en attitudes ontwikkelen.

Het diversificatiethema wordt op twee manieren geïntegreerd in het onderdeel "elektriciteit". Enerzijds brengen we expliciet de thematiek van de beroepsegregatie ter sprake en bieden rol doorbrekende identificatiemodellen aan. Anderzijds houden we bij de inhoud en didactiek van het vak rekening met de leerstijl, belangstelling en beginsituatie van meisjes. We baseerden ons op onderzoek en modellen uit Nederland met zeven bijzondere aanbevelingen:

1. toon aan dat techniek een activiteit is van mensen die denken en handelen, en niet alleen van apparaten;
 2. toon de gevolgen aan van de technologische ontwikkeling voor de organisatie van onze samenleving;
 3. toon de maatschappelijke gevolgen van de technische ontwikkelingen, aan zowel positieve als negatieve;
 4. ontleen de voorbeelden zowel aan de leefwereld van mannen als van vrouwen, en vermijd daarin stereotiepen;
 5. laat technisch handelen ervaren met diverse grondstoffen: hout, metaal, plastic, textiel,...;
 6. toon hoe techniek zich in de loop van de geschiedenis ontwikkelde;
 7. maak altijd duidelijk dat zowel mannen als vrouwen de technische beroepen en functies kunnen uitoefenen.
- De uitwerking van het thema "elektriciteit in huis" is een voorbeeld hoe ook de andere onderdelen van technolo-

gische opvoeding naar onze mening zouden moeten aangepast worden. De module is een netoverschrijdend produkt waarin de verschillende netten hun leerplannen kunnen herkennen. Leerkrachten kunnen het geheel of onderdelen ervan toevoegen of integreren in hun gewoon leerprogramma. Het pakket bevat ook kant en klare leerlingenbladen. Diversificatie paste een video van het bedrijf Vynckier zodanig aan dat er vrouwelijke elektriciens in voorkomen en leent deze video op aanvraag uit.

2. Begeleiding van meisjes in nijverheidstechnische opleidingen

De module begeleiding

Aanvankelijk was de opvatting eerder eenzijdig: meisjes in de nijverheidstechnische afdelingen zijn nog "uitzonderlijk en afwijkend van de meerderheidsgroep" en moeten preventief begeleid worden tegen voortijdig afhaken.

Het is vanuit deze opvatting dat het experiment ontstond om TSO-elektromechanica (en in één geval ook elektrische technieken) in drie traditionele meisjesscholen in te voeren. Meisjes die erop af kwamen, bleken ofwel niet echt in techniek geïnteresseerd, of niet opgewassen tegen het perspectief om later te functioneren in een mannengroep. Dit en het feit dat omliggende scholen het experiment geen echte kansen gaven, leidden tot de beslissing om het in twee van de drie scholen stop te zetten. De scholen verdienen onze waardering voor de energie en het geld dat zij in het experiment investeerden.

Naast twee ARGO-middenscholen, hebben alle diversificatieproefscholen nu, op twee na, vanouds nijverheidstechnische afdelingen. De huidige arbeidsmarkt-eisen die in verband met kwalificaties en attitudes steeds meer op de sterkste kandidaten selecteren, maken het belangrijker dan voorheen dat vrouwelijke technici uit dezelfde opleidingscircuits komen als hun mannelijke collega's.

Leerlingenbegeleiding is veel meer dan alleen preventief optreden; men organiseert condities en activiteiten opdat leerlingen individueel en in groepsverband optimaal zouden profiteren van de opleiding. Schoolbeleid, -activiteiten en -relaties integreren de belangen van iedere leerling/leerlingengroep. In deze context rijst dan de vraag of er factoren zijn waarin de vrouwelijke leerling/leerlingengroep in nijverheidstechnische opleidingen (nog) verschilt van de mannelijke leerling/leerlingengroep. De module begeleiding bevat een analyse van de verschilsituatie en verzamelt concrete aanbevelingen en materialen voor een gedifferentieerde begeleiding waarbij de school mee-evolveert om ook meisjes in de nijverheidstechnische afdelingen te integreren.

Enkele voorbeelden. De communicatie over "harde nijverheidstechniek" in Vlaanderen is achterhaald en eenzijdig en toont te weinig concrete en acceptabele keuzealternatieven voor meisjes (zie verder: Dossier 'technische functies in de dienstensektor'). Intredetoetsen toonden aan dat de meisjes tijdelijk inderdaad een achterstand ten aanzien van de klasgemiddelden hebben bij technologie en technisch tekenen, maar erger is dat er geen structurele voorzieningen zijn voor tijdelijke remediëringen. Lichamelijke belasting van opleiding en functies wordt te weinig genuanceerd benaderd. Techniek blijft techniek, maar de didactische aanpak is eenzijdig afgestemd op jongens (zie technologische opvoeding) en houdt

geen rekening met diverse leerstijlen en belangstellings-terreinen. Leerkrachten zouden vorming moeten krijgen in verband met interactiemechanismen, handavings- en acceptatiestrategieën van leerlingen, adequaat optreden bij ongewenst seksueel gedrag. Voor meisjes zijn er te weinig identificatiemodellen beschikbaar in de opleidingen zelf en in de beroepssituaties; men weet niet welke bedrijven men zou kunnen bezoeken om mannen en vrouwen collegiaal in de technische functies te zien werken. Scholen hebben geen adequate antwoorden voor ouders die techniek meer afraden voor meisjes dan voor jongens, zich meer bezorgd maken of meisjes een technische job gaan vinden en sneller op ontmoediging ingaan. Aangezien de toegang tot de technische beroepsterreinen voor vrouwen meer fricties vertoont dan voor mannen (zie verder: dossier 'vrouwelijke technici in technische functies van de nijverheid'), moeten scholen met meisjes in nijverheidstechnische afdelingen erop toezien dat de juryleden van de geïntegreerde proeven en de stage-bedrijven objectief en eerlijk zijn ten aanzien van gelijke kansen. Bij werkveld- en loopbaanoriëntatie, assertiviteits- en sollicitatietraining van leerlingen moet men de verschillende situaties waarin jongens en meisjes zich bevinden, ter discussie durven stellen...

Deze voorbeelden van de analyse illustreren dat de school veel meer kan doen dan meisjes voor techniek werven en ze individueel goed opvangen. Via invoeging van bepaalde aspecten in de schoolcultuur, -werking en -contacten kan men rekening gaan houden met de nieuwe doelgroep en de behoeften ervan. Zo komt er ook gelegenheid voor enkele toevoegingen aan de gewone leerprocessen: de minderheidsgroep helpen op de weg naar zelfvertrouwen en aansluitende functiemogelijkheden, de meerderheid op de weg naar collegialiteit in opleiding en toekomstperspectief.

De module socio-culturele zelfstandigheid

Meisjes én jongens stimuleren tot doorbreking van de beroepsegregatie grijpt ook naar hun socio-culturele identiteit. Zij moeten een zekere afstand kunnen nemen van de traditionele patronen, wat zelfwaardegevoel, zelfvertrouwen, doorzetting en aanpassingsvermogen van hen vraagt. Een zekere kennis van historische ontwikkelingen, actuele wetgeving en sociale zekerheid kunnen hierin bijdragen.

De maatschappelijke realiteit van huwelijk en partnerschap, de discontinuïteit en onzekerheid van loopbanen, heeft als gevolg dat vrouwen moeten voorzien zijn op economische zelfstandigheid en mannen op zorgzelfstandigheid. De gangbare verdeling tussen kostwinner/bijbaantje betekent een economisch en persoonlijk risico wanneer de relatie breekt, of wanneer de kostwinnende partner zijn baan verliest. Actuele huwelijken/relaties zijn maar sterk als de partners betaald en onbetaald werk evenwichtig met mekaar delen; een leefbare samenleving vereist bovendien dat beiden ook tijd hebben voor maatschappelijk werk en vrije tijd.

Met deze context richt de module zich naar leerlingen van de tweede en derde graad secundair onderwijs en ze is een vervolg op de module algemene vakken (zie de module algemene vakken).

Omdat vernieuwing van socio-culturele opvattingen moeilijk is binnen de eigen landsgrenzen en -cultuur, wordt de module ontwikkeld in een Europees netwerk van me-

dewerkers uit vier Vlaamse, vier Nederlandse en vier Ierse scholen. De afwerking ervan wordt voorzien voor eind 1996.

3. Doorstroming naar aansluitend werk of naar hoger onderwijs

Dossier: vrouwelijke technici in technische functies van de nijverheid

Wettelijke voorschriften, bedrijfscultuur, werkomstandigheden, beroeps cultuur van de mannen zijn eigenlijke of oneigenlijke redenen om vrouwen niet even vanzelfsprekend als mannen in technische functies aan te nemen. Onderzoek bij ouders toonde aan dat ruim de helft van hen overtuigd is dat meisjes met een diploma nijverheidstechniek minder kansen op aansluitend werk hebben dan jongens. Mensen oordelen op basis van individuele ervaringen, mislukkingen worden beter opgemerkt dan successen. Het project diversificatie wil objectieve benaderingen bevorderen. Via contacten met de paritaire beroepsopleidingscentra van de metaal- elektriciteits- en auto-industrie, de bouw- hout- en textielsector, de federatie van de grafische nijverheid en via relaties met Nederlands projectwerk, zocht het naar cijfers en rapporten en bundelde deze in een dossier.

Ten eerste onderkent men niet voldoende hoeveel vrouwen in de industrie aan het werk zijn. "Werken in een fabriek, dat nooit" is zowel voor mannen als voor vrouwen foutief. Het is interessant om weten dat vrouwen 40% van de werknemers van de textielsector uitmaken (Belgie, 1993), 30% van de grafische nijverheid (Belgie, 1990), 16% van de metaal/fijnmechanische/optische industrie (Belgie, 1991) en ook 16% van de elektriciteitssector afzonderlijk (Belgie, 1992), 5% van de bouwnijverheid in Vlaanderen (1992). De houtnijverheid heeft 12,6% arbeidsters, de metaalhandel 18,4% vrouwelijke werknemers. Jammer genoeg bestaat er geen systematische inventarisatie van de functies en functieniveaus waarin mannen en vrouwen werken, maar via de doorlichting van subsectoren werd toch veel nieuwe informatie verzameld, b.v. dat in 1993, 147 arbeidsters in de subsector elektrische installatie van de Vlaamse bouw werkten.

Ten tweede zegt men ook dat er geen vrouwen in de technische opleidingen zijn. Het dossier verzamelde de exacte informatie over de vrouwen in de nijverheidstechnische disciplines van het technisch (1993: 4,7% exclusief³ chemie) en beroepssecundair onderwijs (1993: 2,4% exclusief decoratieve technieken waarin meisjes evenzeer als jongens participeren⁴), in de VDAB-omscholingen (1992: 21%) en in het industrieel leerlingwezen van de metaal (1992: 12% maar 1994: 7%). Evolutiecoëfficiënten tonen de diversificatiebeweging van meisjes in TSO-chemie, elektriciteit, grafische technieken, industriële wetenschappen, metaal en in alle disciplines van B.S.O. die voor hen niet-traditioneel zijn (behalve textiel).

Tenslotte werd een literatuuronderzoek gedaan naar Nederlandstalige rapporten over de functionering van vrouwelijke technici (geen ingenieurs) uit Vlaanderen en Nederland tot 1994. De evaluaties van werkgevers, collegawerknemers en de vrouwen zelf werden er systematisch uit verzameld. Zo verkrijgen we

een genuanceerd beeld over negatieve en positieve punten, beleving van de sociale partners en aanbevelingen uit beide landen.

Opvallend is dat beleidsopties ten aanzien van vrouwelijke werknemers soms zeer verschillend zijn tussen dezelfde sectoren in Nederland en Vlaanderen (b.v. bouw, nachtarbeid voor vrouwen). De conclusie van het onderzoek is dan ook dat men kwantitatieve en kwalitatieve gegevens en ervaringen veel objectiever moet benaderen; pas dan kan men echt gaan werken aan de structurele knelpunten en mogelijkheden. Dit literatuuroverzicht én deze schoolonderzoeken over vrouwelijke oudleerlingen uit de nijverheidstechnische afdelingen van proefscholen tonen aan dat vrouwelijke technici zeker niet systematisch gediscrimineerd worden, zoals velen beweren, maar dat er wel nog specifieke fricties zijn. Men onderkent niet voldoende dat er een geleidelijke evolutie in de aanvaarding van vrouwelijke technici aan de gang is. De positieve attitude van meisjes die echt voor techniek kozen, speelt hierin een rol. Een illustratie van positieve ontwikkelingen vinden we b.v. ook in de tiende longitudinale VDAB-studie (juni 1993-mei 1994) over de werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen die uitdrukkelijk de gunstige aansluitingspercentages van de vrouwelijke technici H.S.T. en H.S.B. vermeldt.

Dossier: technische functies in de dienstensector

Traditioneel leeft de opvatting dat "nijverheidstechnische opleidingen" alleen toeleiden naar de industrie. Onvoldoende waardering voor deze opleidingen en functies in de huidige maatschappij heeft een negatief effect op de traditionele instroom van jongens. Om nu ook de nieuwe doelgroep meisjes te stimuleren, is een moderne bijstelling van het concept en imago van "techniek" nodig. Hiervoor zijn er ons inziens twee strategieën.

De eerste is het achterhaalde beeld van de industriële technische functies en bedrijven corrigeren. Een goed voorbeeld hiervan is de recente publikatie "Magneet" van Fabrimetal-Vlaanderen: het bevat een toelichting op technische opgaven en moderne toepassingen ervan in een aantal grote bedrijven en geeft terzelfdertijd een beeld van mannen en vrouwen die als collega's samenwerken. De proefscholen letten erop deze strategie ook in hun promotie, schoolbezoeken en -werking toe te passen.

Daarnaast kiest diversificatie een tweede strategie: ook zoeken naar technische functies in de dienstensector. Vrouwelijke oudleerlingen die als onderhoudstechnicus werken voor een verzekeringsmaatschappij en in een ziekenhuis zetten ons op het spoor. Aangezien meisjes/vrouwen meer vertrouwd zijn met het perspectief op de dienstensector, waar verplicht (overheidsinstellingen) of vrijwillig (privé-bedrijven) ook positieve acties voor vrouwen worden georganiseerd, zou hier wellicht een bijkomende stimulans voor de studiekeuze van meisjes kunnen liggen. Samen met de Dienst Emancipatie van de Vlaamse Gemeenschap werd eerst een proefonderzoek uitgevoerd in de Vlaamse Milieumaatschappij en het Departement Leefmilieu en Infrastructuur. Op basis van hoopgevende resultaten, kreeg het HIVA⁵ de opdracht om een ruimer veldonderzoek uit te voeren naar de functies die afgestudeerden van nijverheidstechnische afdelingen in de tertiaire sector uitoefenen, b.v. in stads- en gemeentediensten, parastatale instellingen, ziekenhui-

zen, universiteiten, luchthaven, voedingsdistributeurs e.d. Dit onderzoek zal ongetwijfeld interessant zijn voor meisjes én jongens. Voor de nijverheidstechnische scholen zal het informatie leveren om hun relaties met de arbeidsmarkt uit te breiden en extra materiaal om ouders en PMS-consulenten tot meer objectieve waardering te stimuleren.

Besluit: de verankering van methodes en resultaten

Het project kreeg vorig jaar de opgave om een strategie te ontwikkelen waarmee de resultaten geïmplementeerd en verankerd kunnen worden. De strategie moet zowel op de proefscholen, als op alle andere TSO en BSO-scholen gericht zijn.

Aansluitend bij de methodes van het positieve actiebeleid, menen wij dat implementatie afhangt van: ten eerste een voldoende aantal vrouwen/meisjes in de technische opleidingen en functies, ten tweede een standaardmethode en materialen en ten derde de culturele verankering.

Zoals boven al vermeld, is het voldoende aantal - of met woorden de "kritische massa" om vrouwelijke technici als normaal en vanzelfsprekend te aanvaarden - moeilijk op korte termijn te bereiken. Onderzoek hierover geeft aan dat deze massa bij een participatie van 30% ligt. In de ingenieursopleidingen en -functies evolueren vrouwen hier in betrekkelijk snel tempo naartoe, alhoewel niet gelijkmatig in alle specialisaties. In de secundaire nijverheidstechnische opleidingen bereikten of benaderden de meisjes het percentage in de grafische technieken, decoratieve technieken en chemie. In de overige techniek-opleidingen nog lang niet. Zolang de kritische drempel niet bereikt is en er nog specifieke kwalitatieve fricties bestaan, moet de vernieuwing ondersteund worden. Anders valt ze terug.

Het project diversificatie is er wel in geslaagd om op korte tijd een reeks materialen te ontwikkelen waarmee scholen methodisch aan "diversificatie" kunnen werken. Mede door het feit dat deze uit het schoolveld voortkomen, zijn ze direct in een groter aantal scholen toepasbaar. We gaven al aan dat dit ons inziens een belangrijke troef van het project is⁶.

De culturele verankering tenslotte hangt af van factoren die niet altijd in de reikwijdte van het project liggen.

In de proefscholen is de implementatie afhankelijk van de mate waarin het schoolbeleid en de directie diversificatie blijven beschouwen als één van de prioriteiten naast alle andere die naar de school toegeschoven worden. Een kern rond een interne coördinator om de diversificatieaspecten en materialen geleidelijk in de schoolwerking te integreren, is van cruciaal belang. Daarnaast bevelen wij de proefscholen aan om een regionaal netwerk voor diversificatie te ontwikkelen, zoals de werkgroep "nijverheidsonderwijs voor meisjes" in de regio Kempen al doet. Volgens de proefscholen onderschat het algemeen onderwijsbeleid vooralsnog de tijd en de inspanningen die hiervoor nodig zijn.

Voor de implementatie in alle andere TSO- en BSO-scholen vroeg het project ook de medewerking van de pedagogische begeleidingskaders van de koepels. Sinds 1994-95 zijn enkele personen hiervan dichterbij de werking van het project betrokken. Nu wordt onderzocht in hoeverre zij de algemene implementatie en de regionale netwerken van de proefscholen kunnen ondersteunen.

Beseft men wel hoeveel afstand er moet afgelegd worden? Tenslotte is het thema "meisjes en techniek" maar een klein segment van een globaal gelijke kansenbeleid in het onderwijs dat zaken omvat als differentiatie van de studiekeuze van meisjes én jongens in alle onderwijsvormen, emancipatorische accenten in de opvoeding tot sociaal-culturele en sociaal-economische zelfstandigheid van jongeren en positieve acties voor meer gelijke participatie van mannen en vrouwen aan de functies, adviesvorming en hiërarchie van het onderwijs. De interne segregatie in het onderwijs - vertikaal in de hiërarchie en horizontaal in de vakverdeling - is een constant inherent voorbeeld van segregatie, terwijl men van de leerlingen en hun ouders de-segregatie vraagt.

Om te vermijden dat met "diversificatie" gebeurt wat met veel ander projectwerk gebeurde, menen wij dat er voor echte implementatie een steunpunt vereist is. Enigszins zoals MATEM (materialenbank emancipatie) in Nederland zou het de opdracht moeten hebben om het gebruik van de methode en materialen te ondersteunen, structurele samenwerking te ontwikkelen met gelijkaardige initiatieven van V.D.A.B. en sociale partners van de arbeidsmarkt, vorming te geven en netwerken van de proefscholen landelijk te coördineren.

**J. DESMET-GOETHALS (red.) en
A. DEKETELAERE**
Project Diversificatie
p/a Vlaamse Onderwijsraad,
Jozef II-straat 68
1040 Brussel

NOTEN

¹ Besluiten van de Vlaamse regering van 17.06.1992; 01.09.1993 en 20.07.1994.

² Zie: SCHEYS, M., Meisjes en vrouwen in het onderwijs, *Welwijs*, 1994, 2.

³ Vrouwelijke participatie in de leerlingenpopulatie 1993 van de TSO-disciplines elektriciteit, grafische technieken, hout en bouw, industriële wetenschappen - informatica, metaal en textiel.

⁴ Vrouwelijke participatie in de leerlingenpopulatie van de BSO-disciplines elektriciteit, grafische technieken, hout en bouw, metaal, textiel en vrachtwagenchauffeur.

⁵ Zie ook J. VAN DAMME et al. in het tijdschrift *School voor de spiegel*. Leuven, HIVA: Hoger Instituut voor de Arbeid.

⁶ De materialen van het project zijn:

- *Module doe-activiteiten voor het basisonderwijs*, verschijnt in juni 1995

- *Module algemene vakken*, 1994 (de Franse vertaling wordt voorbereid)

- *Module technologische opvoeding*, 1994 (eveneens Franse vertaling)

- *Module begeleiding van meisjes in nijverheidstechnische opleidingen*, verwacht voor eind 1995

- *Dossier vrouwelijke technici in technische functies van de nijverheid*, 1995

- *Dossier technische functies in de dienstensector*, verwacht voor eind 1995

- *Module socio-culturele zelfstandigheid van jongens en meisjes*, verwacht voor eind 1996 in het Nederlands en Engels.

De cijfergegevens over de evolutie die in de studiekeuze van meisjes waargenomen wordt en de werking in de proefscholen, zijn nader toegelicht in het *Verslagboek van de interne studiedag van 27 mei 1994*.

Alle materialen zijn tegen kostprijs en verzendingskosten te verkrijgen bij de Vlor, Jozef II-straat, 68, 1040 Brussel, tel. 02/231.00.17.

HET BOS-OVERLEG IN ANTWERPEN

Eerste stappen in een netwerkontwikkeling

De "Buitengegooid-Op-School" problematiek is voor het Comité Bijzondere Jeugdzorg (C.B.J.) reeds lang een gegeven. De onderwijsgroep van de preventiecel zoekt al enkele jaren naar een hefboom om deze problematiek aan te pakken in de regio Antwerpen. Naar aanleiding van het pilootproject "Samenwerking Onderwijs - Welzijnswerk" van het departement onderwijs¹ werd op initiatief van het C.B.J. een eerste netoverschrijdend samenwerkingsverband tussen enkele scholen opgestart.

De problematiek

Het van de school wegzenden van leerlingen is een complexe problematiek. Meestal is zo'n beslissing voor de betrokken partijen een nederlaag. De leerling (en ouders) lopen een sanctie op. De school slaagt niet in een gedragsremediëring bij de leerling. De oorzaken en argumenten om tot het wegzenden over te gaan zijn vaak heel verschillend.

Ieder schooljaar worden een hele reeks scholen echter geconfronteerd met leerlingen die meermaals worden buitengezet. Zij vormen een kleine groep leerlingen die tijdens een schooljaar verschillende scholen bezoeken en vaak tegen het einde van het schooljaar op geen enkele school meer zijn terug te vinden. Deze leerlingen zitten meestal tot over hun oren in de problemen en hebben het moeilijk om binnen de normen en regels van ons onderwijs te functioneren. Het voortdurend wisselen van school maakt het terug aansluiten bij een opleiding of een studierichting uiterst moeilijk.

Doelstellingen

Het C.B.J. is zich bewust van de moeilijke positie die een school heeft binnen deze problematiek. Het opvangen en begeleiden van deze jongeren vraagt van het schoolteam een grote inspanning. De aanwezigheid van meerdere van die leerlingen in een school kan zware storingen veroorzaken. Het C.B.J. deelt de bezorgheid van de scholen om enerzijds hun functioneren optimaal te laten verlopen en anderzijds de jongeren alle mogelijke kansen te bieden.

Daarom werd het initiatief genomen om rond deze problematiek tussen verschillende scholen overleg op te starten om tot concrete afspraken te komen. Met deze afspraken worden twee effecten beoogd:

- het voorkomen van te snelle en onomkeerbare beslissingen; daarvoor wordt gevraagd een onderscheid te maken tussen begeleidende en/of sanctionerende tuchtmaatregelen, noodzakelijk in de acute situatie, en het definitieve wegzenden van school;
- het optimaliseren van de begeleiding van de betrokken leerling door te stellen dat leerlingen in principe enkel weggezonden worden als de afgesproken begeleiding/remediëring niet het gewenste effect heeft bereikt. Bij het opnemen van een weggezonden leerling wordt de school die de leerling opneemt van die begeleiding/sanctionering op de hoogte gebracht.

De bedoeling van de afspraken is een bescherming te bieden, zowel aan de jongeren die weggezonden worden van school, als aan de scholen die deze leerlingen opnemen en begeleiden. Een andere belangrijke betrachting van het samenwerkingsverband is het vertrouwen tussen de deelnemende scholen te vergroten. "Enkel dit vertrouwen maakt het mogelijk om, enerzijds leerlingen alle kansen te geven bij een doorverwijzing, en anderzijds de scholen elkaar daadwerkelijk te laten steunen bij de doorverwijzing en de opvang van leerlingen.

Een eenvormige procedure, persoonlijke contacten en een concrete informatie-uitwisseling zijn noodzakelijk om dit vertrouwen te onderbouwen.", staat in de inleiding bij de intentieverklaring.

Werkwijze

De onderwijswerkgroep binnen de preventiecel van het C.B.J. maakte een selectie van een veertigtal beroeps-, technische scholen, enkele Centra voor Deeltijds Onderwijs en Centra voor Middenstandsopleiding. Er werd gestreefd naar een evenwicht tussen de verschillende netten.

De directies van de verschillende scholen en hun PMS-medewerkers werden aangeschreven. Ze ontvingen een uitnodiging voor een eerste vergadering waarin het C.B.J. een gespreksplatform aanbod aan diegenen die mee wilden denken over de problematiek in de hoop een onderlinge samenwerking op gang te brengen. Op de eerste bijeenkomst in juni '93 waren 31 vertegenwoordigers van scholen en PMS-centra aanwezig en kwamen uitvoerig over de problematiek aan het woord.

Op een tweede bijeenkomst in september werden enkel de PMS-medewerkers van de scholen uitgenodigd. Uit het overleg werd een voorstel van "Intentieverklaring" opgemaakt.

In november had een tweede overlegvergadering plaats met de directies en PMS-medewerkers van de scholen. Hierop werden nog een aantal tekstaanpassingen opgenomen.

In de loop van de volgende periode heeft de onderwijsgroep van het C.B.J. de tekst van de intentieverklaring dan gefinaliseerd. Uiteindelijk had de "plechtige" ondertekening van de intentieverklaring door een eerste reeks scholen (een tiental) plaats op 2 februari.

Tijdens de volgende periode, tot het begin van het schooljaar, wordt vanuit het C.B.J. onderhandeld met scholen om mee in het samenwerkingsverband te stap-

INTENTIEVERKLARING:

Ondergetekenden verklaren zich, voor het resterende deel van het schooljaar 1994-1995 en voor het schooljaar 1995-1996, aan volgende intentieverklaring te houden i.v.m. het wegzenden van school.

Wij vertrekken van het engagement van de scholen om alle leerlingen zo lang mogelijk in de school op te vangen en te begeleiden.

Om te trachten wegzendingen zo veel mogelijk te voorkomen worden de, aan de school verbonden PMS-medewerker(s), zo vroeg mogelijk betrokken bij probleemsituaties.

Er worden geen onomkeerbare beslissingen in verband met het wegzenden van leerlingen genomen, op het crisismoment zelf. Een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen begeleidende en/of sanctionerende tuchtmaatregelen noodzakelijk in de acute situatie en het definitieve wegzenden van school.

Het "contract" (zie bijlage) wordt als remediërend en begeleidend instrument geïntroduceerd en dient steeds aan een wegzending vooraf te gaan.

Leerlingen worden in principe enkel weggezonden als de afgesproken begeleiding/remediëring niet het gewenste effect heeft bereikt. Bij het opnemen van een weggezonden leerling wordt de school die de leerling opneemt van die begeleiding/sanctionering op de hoogte gebracht.

De vigerende reglementering wordt strikt toegepast.

Leerlingen worden niet uitgeschreven voordat er een andere school is gevonden. Zolang de leerlingen onder begeleiding van het PMS en/of de directie op zoek zijn naar een andere school, blijven ze in de oorspronkelijke school ingeschreven.

Bij het zoeken naar een andere school, wordt getracht in de eerste plaats de studierichting te respecteren.

De samenwerkende scholen zullen onderling op een soepele en verantwoorde manier het principe van uitwisseling hanteren.

Na uithuisplaatsing worden leerlingen terug in de school opgenomen, als dit voor de hulpverleners de goede oplossing lijkt.

De afspraken, gemaakt in deze intentieverklaring, zullen in de loop van maart/april 1995 tussentijds geëvalueerd worden met de betrokken scholen en PMS-centra. Maart/april 1996 wordt een evaluatie georganiseerd met het oog op een eventuele bijsturing en verlenging van de intentieverklaring. Het C.B.J. zal hiervoor de deelnemende scholen bevragen.

Getekend,

Bijlage:

Met "contract" (overeenkomst, begeleidingsplan, belofte, ...) wordt bedoeld:

Een schriftelijke overeenkomst waarin minimaal volgende items omschreven worden:

- het gedrag van de leerling dat niet meer gewenst is en/of het gedrag van de leerling dat gewenst wordt;
- de begeleidingsinspanning die door de school zal voorzien worden;
- de termijn waarna de leerling zijn gedrag opnieuw bekeken zal worden;
- de sancties die genomen zullen worden wanneer de leerling zich niet aan het contract houdt.

Het contract wordt ondertekend:

voor akkoord door: de directie, de ouders, de leerling.

pen. Daarnaast worden via een bescheiden registratie de nodige gegevens opgevraagd om duidelijker zicht te krijgen op de probleemgroep.

Een (voorlopige) evaluatie

Het is nog te vroeg om resultaten te kunnen evalueren. Vermits er in het verleden geen gegevens over deze groep leerlingen (aantal leerlingen, aantal wegzendingen van school, ...) verzameld werden zal een produktievaluatie ook in de toekomst moeilijk blijven.

Wel kunnen we al een aantal vaststellingen in verband met het proces maken. De problematiek blijkt in de scholen te leven. We leiden dit af uit de relatief

grote belangstelling voor de twee overlegvergaderingen.

Wanneer het echter op engagementen aankomt, zien we dat schooldirecties aarzelen. Hiervoor zijn verschillende redenen op te geven:

- de vrees om geen enkele leerling meer te kunnen wegzenden, ook niet bij zware vergrijpen;
- het imago van de school. Zich engageren voor de naleving van de intentieverklaring zou de indruk kunnen geven dat de school veel probleemleerlingen huisvest;
- men wil eerst zekerheid over het engagement van de andere scholen voordat men zelf toezeit;
- men wil meer scholen in het samenwerkingsverband die "gemakkelijk" hun leerlingen wegzenden;
- ...

Het is dan ook niet voor niets dat bij de ondertekening van de intentieverklaring het C.B.J. de tien eerste ondertekenaars "moedige scholen" noemde, "die een speerpuntfunctie vervullen naar de toekomst toe".

Besluit

Het BOS-overleg toont aan dat samenwerkingsverbanden (netwerken) tussen scholen mogelijk zijn.

We staan nog niet erg ver. Wanneer echter via dit overleg het vertrouwen tussen de scholen kan groeien, zal ook de samenwerking groeien. Het is duidelijk dat het organiseren van ontmoetingen tussen directies en PMS-medewerkers daarbij noodzakelijk is.

Het BOS-overleg geeft ook een mogelijke weg aan om tot samenwerking te komen tussen onderwijs en welzijnswerk.

De concurrentiepositie tussen de scholen van de verschillende netten (en onderling binnen de netten), maakt het moeilijk om als school of net het initiatief te nemen tot samenwerking. Er is nood aan een neutraal gespreksforum waar de scholen elkaar kunnen ontmoeten. Welzijnsorganisaties zijn in staat zo'n platform aan te bieden. Zij kunnen een problematiek als invalshoek kiezen om de concurrentiepositie gedeeltelijk te doorbreken. Dit zal echter tijd en geduld vergen.

Ten slotte wordt het hoog tijd dat het beleid initiatieven neemt. Telkens stellen we op overlegmomenten vast, dat er in de scholen nood is aan ondersteunende structurele ingrepen. Beleidsmaatregelen gekoppeld aan concrete initiatieven aan de basis kunnen de fundamentele aanpak van problemen enkel maar ten goede komen.

Voor de onderwijsgroep Preventiecel
CBJ-Antwerpen
Chico DETREZ
p/a Waterloostraat, 17
2600 Berchem

Noten

¹ Het project "Samenwerking Onderwijs - Welzijnswerk" van het departement onderwijs, was een netoverschrijdend project dat liep in Antwerpen en Gent van mei 1993 tot december 1994. Er was een begeleidend onderzoek aan gekoppeld, uitgevoerd door N. Vettenbrug en N. Biermans van de onderzoeksgroep Jeugd-criminologie, K.U.Leuven.

GESTOKEN DOOR DE WESP

Rzoezie twee jaar verder in visie- en praktijkontwikkeling.

Rzoezie is het Berbers voor "wesp". Het wespennest bevindt zich sinds 1978 te Mechelen. Rzoezie is een Marokkaans jeugdhuis.

Onder de titel "In de ban van de wesp" verscheen in Sociaal in 1993 (nummer 3) een interview met M'hamed EL OUALI, jeugdhuiswerker in Rzoezie. M'hamed legde hierin uit volgens welke krachtlijnen het jeugdhuis werkt. Wat hij vertelde was en is nog altijd een goede samenvatting van wat Rzoezie doet en waar het voor staat.

Het artikel werd uitgangspunt en titel van het colloquium dat jeugdhuis Rzoezie organiseerde naar aanleiding van zijn 15-jarig bestaan op 23 oktober van datzelfde jaar. De denkgroep die de voorbereiding op zich nam, stelde zich tot doel het jeugdwelzijnswerk in Vlaanderen en het welzijnswerk van Mechelen te confronteren met de krachtlijnen van ons werk.

Vanuit de overtuiging dat Rzoezie geen ghetto of eiland is. Dat wat bij de jongeren leeft, alles te maken heeft met het reilen en zeilen van onze samenleving; dat wat bij de jongeren leeft ook bij andere groepen leeft; dat ons werk ons de kans geeft door een vergrootglas te kijken. Indien we er dus zouden in slagen een visie en praktijk te ontwikkelen vanuit het jeugdhuis, dan hebben we een boodschap waar iedereen wat aan heeft. Omgekeerd is het ook zo dat onze visieontwikkeling maar kan geformuleerd worden in het perspectief van de universele strijd voor vrede, gerechtigheid en waarheid. Wij moeten dus zeker ook onze oren te luisteren leggen bij al degenen die vandaag of vroeger in hetzelfde perspectief werkzaam waren of zijn.

Voor het colloquium werden de krachtlijnen samengevat tot vier thema's:

1. Integrale aanpak van onderuit;
2. Positieve identiteitsvorming;
3. Islamvriendelijk werken;
4. Racismebestrijding.

De keuze van deze vier thema's was niet het resultaat van een denken vanuit een mooie samenhangende theorie, maar van een *na*-denken vanuit het doen. Zij werden niet ontgaan van tegenstrijdigheden en overlappingsen, noch van hun scherpe kanten en vraagtekens.

Op het colloquium vroegen we vier sprekers telkens een thema uit te werken. We kozen bewust voor mensen van buiten de sector om de discussie zo breed mogelijk te trekken.

De thema's en de resultaten van het colloquium werden inmiddels voorgelegd en verder uitgewerkt op verschillende denk-, visie- en evaluatiedagen met alle werkers uit de migrantensector van Mechelen. Het nest is immers intussen groot geworden. Er zijn nu volwaardige themawerkingen rond tewerkstelling, onderwijs, straatwerk, En het samenwerkingsverband van de werkingen kansarme jeugd te Mechelen evolueerde van een los verband tot een hechte federatie. Een jongerenwerking, een meisjeswerking en zes kinder- en tienerwerkingen verspreid over de stad maken het mogelijk per leeftijdscategorie én buurtgericht te werken. Het is en blijft een grote uitdaging dit geheel te laten functioneren vanuit dezelfde visie. Ik wil met hetgeen volgt proberen U een samenvatting te presenteren van de ontelbare discussies en gesprekken. Het is geen eindresultaat maar een tussen-

stap in een proces van visie- en praktijkontwikkeling. Ik verwacht stellig vragen en reacties.

Integrale aanpak van onderuit

Hoewel een cliché in het welzijnsjargon is er geen betere term voor iets waarvan we vinden dat het toch reëel is. Het is echter moeilijk te omschrijven in termen van techniek, beheersing, hanteerbaarheid, methode en professionaliteit.

Deze *aanpak* wordt paradoxaal genoeg wezenlijk gedragen door een vorm van *niet-ingrijpen*, van zich laten leiden door de doelgroep. Op het colloquium sprak Karel STAES, medewerker van Centrum Kauwenberg en inleider van dit thema, over "het erkennen van eigen ondeskundigheid, een nederigheid ten aanzien van de problematiek" en "deze ondeskundigheid groeit naar de diepte naarmate iemand zich langer engageert".

Van onderuit werken betekent ook een niet veroorzakend optreden. En we moeten ons bewust zijn van het feit dat de verwetenschappelijking van ons handelen in termen van techniciteit, methodiekontwikkeling, professionaliteit,... mee deel uit maakt van de afwijzing, de problematisering, de veroordeling door de maatschappij.

Van onderuit werken is echter niet, aan de kant gaan staan en toekijken, noch onverschilligheid of geen oordeel hebben.

Integendeel, het vraagt om een actieve inzet, een volgehouden aanpak die leidt tot "lotsverbondenheid". Dit stelt zeer hoge eisen aan de medewerkers. Dat moest ook Karel STAES bevestigen. Naast de vooronderstelde professionaliteit en het noodzakelijke plichtsbewustzijn, verwacht deze aanpak ook een grote maturiteit. Het gaat vooral om *respect kunnen opbrengen*. Het kunnen laten varen van eigen uitgangspunten, het relativeren van het eigen waardensysteem. Maar daarom moet men zich eerst bewust zijn van die uitgangspunten en van dat waardensysteem. Dat is meestal niet het geval. Nochtans worden onze woorden en vooral onze houding er constant door bepaald.

Op verschillende evaluatiemomenten met jongeren en kinderwerk(st)ers sindsdien bleek hoe moeilijk het is, zich bewust te worden van de wijze waarop de eigen opvoeding aanleiding geeft tot respectloos ge-

drag ten aanzien van de kinderen en jongeren waar men voor staat. In een *opvoedende relatie* is dit misschien nog duidelijker dan in een werking met volwassenen. Jongeren en kinderen bieden minder weerstand. Ook wij stralen de middenklasse-cultuur uit die als verborgen agenda ons opvoedingsinstituut bij uitstek, namelijk de school, helemaal kleurt.

In een multicultureel team zoals dat van Rzoemie wordt deze zoektocht naar "waar staan wij als jeugdwerkers?" een boeiende maar soms hachelijke onderneming, vol met communicatiestoornissen. Zonder respect voor elkaar zou dit team zeer snel uiteenspaten.

Tenslotte is dit respect voor anderen slechts mogelijk indien men ook respect heeft voor zichzelf, voor de eigen afkomst en achtergrond, de eigen capaciteiten en talenten.

En zo komen we bij ons tweede thema.

Positieve identiteitsvorming

In het interview stelde M'hamed dat de invalshoek van de overheid ten aanzien van migranten niet zoveel verschilt van die van het Vlaams Blok. Het Vlaams Blok wil ze weg, *uit* de samenleving. De Belgische overheid wil de migranten *in* de samenleving doen verdwijnen door inpassing. Er bestaat inderdaad bij een deel van de weldenkende burgers de desastreuze neiging om in naam van de gelijkheid alle verschillen te ontkennen.

Er zijn verschillen tussen mensen en tussen groepen van mensen.

Als deze verschillen positief worden ingevuld dan ontstaat er een maatschappelijke meerwaarde.

Deze positieve identiteitsvorming hebben we geplaatst tegenover aanpassing of inpassing. Een positieve identiteit stelden we als voorwaarde om anderen te kunnen ontmoeten, "openheid door eigenheid". Negatieve identiteit is identiteitsvorming ten koste van anderen, zoiets als een "eigen volk eerst-identiteit".

Ruben GOWRICHARN, socioloog werkzaam aan de gemeente Rotterdam en inleider van dit tweede thema tijdens het colloquium, voerde terecht aan dat identiteit en tegenstrijdige elementen bevatten en dynamisch zijn, wat pijn en onzekerheid teweegbrengt, maar wat ook groei en ontwikkeling toelaat.

Vanuit dit bewustzijn is in Rzoemie keihard gewerkt aan deze positieve identiteitsvorming. Sprekers werden uitgenodigd, films vertoond, boeken ter beschikking gesteld, artikels geschreven, ... maar het meest confronterend waren de uitwisselingen met Marokko, Mechels-Marokkaanse jongeren die vaststellen hoe weinig ze weten over hun eigen land, geschiedenis, taal, cultuur, ... die vaststellen hoe Vlaams (?) ze eigenlijk zijn.

Na een visiedag rond onder meer het thema "eigen identiteit" werden middelen gezocht en gevonden om in het netwerk van kinder- en tienerwerkingen te Mechelen degelijk begeleide lessen in eigen taal en cultuur op te zetten. Wij willen er voor zorgen dat de oorsprong voor deze kinderen geen vage herinnering wordt, maar integendeel een manifeste aanwezigheid in hun opvoeding.

Intussen is in de werkingen de discussie op gang gekomen over de relatie tussen traditie en Islam, over de verhouding tussen behoud van de traditie en de noodzaak tot verandering. Het is nog te vroeg om hierover te berichten, het gesprek is nog maar pas gestart, maar de weerklink gaat al heel Vlaanderen rond. Maar het wordt natuurlijk zeer moeilijk een positieve identiteit op te bouwen, als de samenleving zoveel negatieve appreciaties geeft. Jongeren haken daarop af. Zoals M'hamed zei: "Het kan hen echt niets schelen. Ze willen met rust gelaten worden." Meer nog jongeren bouwen een identiteit op, op basis van die negatieve maatschappelijke appreciatie en bevestigen daardoor wat gezegd wordt.

De Vlaamse samenleving heeft er alle belang bij dat een positieve identiteit wordt opgebouwd. Een identiteit die alle rijkdom van de cultuur behoudt en niet-alleen enkele folkloristische aspecten. Daartoe zal die cultuurgemeenschap moeten ondersteund worden enerzijds, en anderzijds uit zichzelf de kracht moeten vinden om te overleven. Het zal dan afhangen van wat Ruben GOWRICHARN "de positieve leerhouding" van de ontvangende maatschappij noemde, of de cultuur van de minderheid ook een bijdrage zal kunnen leveren aan de samenleving van de toekomst.

Islamvriendelijk werken

Net zoals de westerse cultuur doordrongen is van het cristendom, zo is de Noord afrikaanse cultuur gebaseerd op de Islam. Marokkaanse jongeren in Vlaanderen kunnen geen positieve identiteit opbouwen zonder kennis van de Islam.

Fatima GOUDSMAN derde spreker op het colloquium, zei zelfs dat de islamitische migranten er goed aan zouden doen als migrant te verdwijnen maar als islamiet naar voor te treden. Deze evolutie is mijns inziens volop aan de gang.

Islamvriendelijk werken heeft natuurlijk te maken met respect voor de kinderen en jongeren in onze wer-

kingen. Vandaar aandacht voor ramadan, islamitische feesten, gewoonten en gebruiken. Maar er is veel meer dan dat.

Rzoezie wil een werking zijn die vertrekt vanuit waarden, universele waarden. Een Marokkaanse werking moet die waarden kunnen halen uit de Islam. Daartoe is echter een goede kennis van de Islam noodzakelijk en al snel bleek dat die ontbrak bij de meeste medewerkers, ook de islamieten.

Een hele reeks van informatiemomenten werd gepland. Verschillende aspecten van de Islam werden toegelicht. De Iman van de moskee werd regelmatig uitgenodigd in het jeugdhuis. De vrijdagpreken werden vertaald. De omkadering van Islamitische feesten en gewoonten werd verbeterd. Kortom een heel programma dat ertoe strekt de inhoud van onze werking te verdiepen en de band met de Marokkaans-islamitische gemeenschap te versterken.

We weten dat we daarmee tegen de stroom in varen. De media scheppen een negatief klimaat van onverdraagzaamheid en terrorisme rond de Islam. Europese toppolitici vinden in de "Islamitische" wereld een nieuwe vijand na de val van het communisme.

Maar ook hier heeft de Vlaamse samenleving er alle baat bij dat deze geloofsgemeenschap zich kan staande houden. Een snelle uitvoering van de erkenning van de Islam is een dringende noodzaak, op het niveau van de Vlaamse Gemeenschap, maar ook op het lokaal niveau.

Racismebestrijding

Over dit laatste thema werden reeds vele theorieën opgezet. Ook professor Marcel VAN SPAANDONCK gaf ons tijdens het colloquium een cultuur-historische uiteenzetting over het ontstaan van "the global village", één grote wereldcirkel ontstaan uit vele kleine cirkels.

Mensen handelen nog vanuit hun kleine cirkels terwijl de multiculturele wereldmaatschappij reeds lang een evidentie is. Het is onzin om de discussie te voeren over het al dan niet aanvaarden van deze multiculturele maatschappij, vond de professor.

Maar mensen blijven heel dikwijls die onzin verdedigen. Zij blijven al wie buiten hun cirkel valt als niet mens, onmens, beschouwen. Dit mechanisme dat we racisme kunnen noemen, of ethnocentrisme, of seksisme, ... gaat niet over het aanduiden van de verschillen, want verschillen zijn er. Het gaat zelfs niet over de waardering van die verschillen. Het gaat om het mechanisme waarbij werkelijke of denkbeeldige verschillen gegeneraliseerd worden met als doel het verdedigen van eigen voorrechten en het rechtvaardigen van de eigen agressie ten aanzien van een andere groep mensen.

Jongeren in onze werkingen zijn voortdurend slachtoffer van dit mechanisme. Het is overal aanwezig, in onze wetten en reglementen, in de bedrijven en de scholen, op de straat...

Deze afwijzing is dodelijk voor jongeren en roept veel opstandigheid en agressiviteit op. Wij grijpen dan ook elk middel aan om racisme te bestrijden. Voortdurend stoten we echter op de passiviteit van het overgrote deel van de mensen en de instellingen. Klach-

ten worden geseponeerd, beklagden niet vervolgd,... de wet op het racisme is moeilijk afdwingbaar. Racisme wordt vergoelikt, het wordt als begrijpelijk voorgesteld, er wordt over bemiddeld (in het onderwijs, tussen straathoekwerkers en politie,...). Het Vlaams Blok, het in een partijprogramma gegoten racisme, kan zich verschuilen achter de vrije meningsuiting en wint altijd maar aan respectabiliteit. Het is in die context belangrijk heel voorzichtig om te springen met actie. De geoorloofde opstandigheid van de jongeren zou heel snel kunnen escaleren tot geweld. En dat geweld keert zich meestal tegen de zwakste. Daarom wordt actie door ons altijd heel zorgvuldig overwogen, heel zorgvuldig gepland.

Het blijft ook voor ons een grote vraag, hoe racisme bestrijden zonder in hetzelfde te vervallen, zonder zelf handlanger te worden van dit mechanisme?

Dit is de uitdaging van een denkdag die in juni wordt gehouden.

Kernvraag is, hoe kunnen we beter actief verzet plegen tegen racisme zonder geweld te gebruiken? Hoe trainen voor deze strijd? Wordt vervolgd...

Want we blijven zoeken en denken met dezelfde geestdrift en overtuiging die het groepje jongeren ertoe aanzette meer dan 15 jaar geleden te starten met een jeugdhuis aan de Tinellaan.

Gestoken door dezelfde wesp.

Pros COULOMMIER

Rzoezie
Tinellaan 4
2800 Mechelen
Tel. 015/20.60.14
Fax. 015/20.45.59

"EXPERIMENTEREN MET EEN DRUGBELEID OP SCHOOL"

Verslag van het platform op 21 januari 1995 in de U.I.A.¹

Op zaterdag 21 januari organiseerde de werkgroep "een drugbeleid op school" van de Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen een ontmoetingsdag tussen verschillende scholen die al een tijdje werken rond een drugbeleid op school. Een 160-tal directies, leerkrachten, leerlingen, ouders, hulpvoedend personeel en PMS/MST-medewerkers kregen de gelegenheid elkaars ervaringen en knelpunten uit te wisselen.

Opzet van het platform

In september 1994 werd met alle partners van de werkgroep "drugbeleid op school" (VAD-preventiewerk, Leefsleutels, Proges, PMS/MST-centra) samengekomen om te bekijken welke aspecten van een drugbeleid nog ontbreken of moeilijk lopen in een school. Vanuit de ervaringen van deze partners zijn we tot een eerste bundeling gekomen van een aantal aspecten die nog ontbreken of die niet zo goed draaien om een drugbeleid in de school vlot te laten verlopen. Voortgaand op deze bevindingen hielden we een bevraging in december '94 waarbij we bij een tiental scholen peilden naar het huidig drugbeleid van de school en welke knelpunten of uitdagingen zij hierbij nog opmerken voor de toekomst.

Sommige scholen hebben eerst hun reglementering herbekeken en een aanpassing doorgevoerd in het schoolreglement, andere scholen hebben eerst en vooral een aantal interventieprocedures afgesproken om een juiste weg te kunnen volgen bij confrontatie met een probleem en nog andere scholen kozen ervoor om eerst de preventie naar de jongeren voldoende uit te werken door bijvoorbeeld na te gaan welke leerkrachten dit thema aansnijden in hun les of door een aantal navormingen te gaan volgen.

Er werd vastgesteld dat iedere school zijn eigen accenten legt volgens het eigen schoolklimaat.

Dankzij het engagement van een heel aantal enthousiaste leerkrachten en directies gebeurt er nu al veel op scholen. Toch verloopt dit proces niet altijd even gemakkelijk.

Door te werken aan deze thematiek kom je als school ook in aanraking met het totale schoolbeleid. Hierin liggen dan weer nieuwe uitdagingen om aan te werken.

We merkten dat het schoolreglement niet altijd consequent wordt toegepast, misschien zelfs nog niet eens gelezen, dat er soms weinig communicatie is onder de verschillende partners binnen de scholen, dat steeds dezelfde personen geëngageerd zijn, enz.

Naast interne hindernissen liggen de euvels ook bij de externe contacten.

Te lange wachtlijsten in de hulpverlening maken doorverwijzen moeilijk; het feit dat er een gebrek aan middelen en kennis is om de schoolwerkplannen aan te passen en te weinig ruimte om het thema in de leerplannen op te nemen; de nood aan regionaal overleg met andere scholen om met probleemleerlingen degelijk te kunnen omgaan, enz.

Op zaterdag 21 januari werd dan een platform georganiseerd waarop we tot een ruimere uitwisseling tussen deze verschillende partners (directie, leerkrachten, ouders, leerlingen, PMS/MST-medewerkers, hulpvoedend personeel) van verschillende scholen wilden komen omtrent de invoering van een drugbeleid. Als we dan merken dat er zich op korte tijd 160 afgevaardigden van een 60-tal verschillende scholen inschreven voor deze dag, mogen we tegelijkertijd concluderen dat er enerzijds al heel wat gebeurt in een aantal scholen én dat anderzijds de behoefte toch leeft om samen met andere scholen te blijven zoeken naar een antwoord op de drugproblematiek.

Het werd een actieve dag waar na een creatieve aanzet van de leerlingen van Dé Kunsthumaniora Antwerpen en een korte inleiding de klemtoon al dadelijk werd gelegd op een actieve uitwisseling in werkgroepen.

In de voormiddag werd in aparte werkgroepen per partner (directie, leerkrachten, PMS/MST-medewerkers, ouders, leerlingen en hulpvoedend personeel) gewerkt om de eigen knelpunten of uitdagingen aangaande een drugbeleid op de school te inventariseren.

In de namiddag bracht elke partner verslag uit over de eigen knelpunten in gemengde groepen en werden elkaars verwachtingen en ervaringen onderling uitgewisseld.

Belangrijkste bevindingen per partner

Aan een drugbeleid werken met alle partners van de school betekent ook alle visies op elkaar afstemmen, bepalen wie wat moet doen en hoe dit kan gebeuren. Om tot een actieve uitwisseling en afstemming te komen, moeten we eerst weten welke visies, standpunten en knelpunten de verschillende partners op school hebben.

We zetten de belangrijkste aandachtspunten per partner nog eens op een rijtje:

1. Directie

Het mandaat van de directie is essentieel. De directie dient de startmotor te zijn van een goede werking op school rond deze thematiek. Zij moet verantwoordelijkheid kunnen overdragen aan de groep. Toch mag de directie de werkgroep niet te snel loslaten en moet ze betrokken blijven bij wat er in de werkgroep uitgewerkt wordt.

Bovendien is de directie een belangrijke partner om verdere navorming rond het thema voor het personeel te ondersteunen.

Zij geven aan dat er nog een grote nood bestaat aan regionaal overleg in het maken van afspraken omtrent probleemleerlingen.

Een ander knelpunt is de communicatie tussen de leden van de werkgroep en de rest van het schoolpersoneel. Hoe betrek je het ganse corps bij de problematiek en hoe informeer je hen over het uitgewerkte drugbeleid?

Zij vinden het ook vervelend dat steeds dezelfde leerkrachten bereid gevonden worden om rond dergelijke thema's samen te zitten en dat op deze manier een beperkte groep snel overbelast wordt.

Er wordt aangegeven dat ouders een moeilijke partner zijn om te betrekken bij het beleid. De school en de ouders zitten vaak op een andere golflengte. Informatieavonden voor ouders rond de thematiek zijn wel belangrijk, maar de vraag stelt zich welk beeld de school van zichzelf ophangt als zij hierin continuïteit voorziet (wat ook nodig is om effectief te zijn). Tot slot zit de directie in een moeilijke positie bij gebruik op school. Zij moet soms schipperen tussen het algemeen belang van de school en het individueel belang van de leerling.

2. Leerkrachten

Leerkrachten die meewerken aan een drugbeleid op school zijn meestal reeds vrij actief op verschillende vlakken en raken meer en meer overbelast. Het takenpakket voor leerkrachten wordt erg groot. Er wordt hen gevraagd zowel opvoeder te zijn als therapeut, als vakdeskundige. Een grote vraag waar ook leerkrachten mee blijven zitten is op welke manier zij het werk van de werkgroep moeten overbrengen naar de grotere groep van collega's. Onwetendheid van de leerkrachten over de werking van de werkgroep leidt soms tot wantrouwen.

De drempel om het thema met jongeren in de klas aan te snijden is nog erg groot. De concrete invulling van het preventieve luik naar jongeren per graad blijft nog steeds een zoeken.

Bij het doorgeven van een leerling die gebruikt wensen leerkrachten meer feedback van directie of P.M.S.

3. P.M.S. en M.S.T.

Zij worden als schoolbegeleidingsdiensten vaak te laat ingeschakeld in het proces, namelijk wanneer er al een probleem is. Hun taak kan zijn de rode draad in alle versnipperde initiatieven te helpen zoeken en te functioneren als een soort procesbegeleider van het gebeuren. Zij dienen hiervoor wel hun eigen interne visie over de problematiek ook voldoende te vormen. Er dient nog gewerkt te worden aan een duidelijke roldefiniëring van het P.M.S./M.S.T. Zij worden immers door de leerlingen nog al te vaak geïdentificeerd als verwant met de directie. Bovendien zullen de directie en leerkrachten ook duidelijker weten wat ze kunnen verwachten van het P.M.S./M.S.T. Zij zijn vaak nog te weinig op de hoogte van hun specifieke deskundigheid.

Alert zijn voor signalen van de leerlingen is belangrijk, maar een te grote alertheid voor problemen, zou wel eens tot een overbevraging van het P.M.S./M.S.T. kunnen leiden, gezien hun huidige takenpakket.

4. Ouders

Ouders willen een actieve partner zijn in het opstellen van een drugbeleid. Daarbij willen zij niet enkel bij het luik interventie betrokken worden, maar ook bij de preventie naar de jongeren toe. Het blijft wel moeilijk om alle ouders te betrekken en om daar de juiste aanpak voor te vinden. Om ouders voldoende te motiveren is het in elk geval belangrijk om hun rol binnen de werkgroep vooraf duidelijk te maken.

Als de ouders niet actief betrokken worden bij het uitwerken van het beleid, vragen ze wel duidelijk op de hoogte gesteld te worden van wat er op school juist gebeurt en waar men mee bezig is. Ouders vragen een duidelijke reglementering en gradatie in sancties, aangepast aan de overtreding en de stijl van de school. Zij beseffen ook dat het niet evident is om ouders altijd onmiddellijk te verwittigen bij gebruik, gezien de mogelijke problematische thuissituatie.

Bij een probleem willen de ouders goed opgevangen worden door de school. Toch zullen ze zelf niet gemakkelijk naar de school toe stappen als zij merken dat hun kind een probleem heeft.

5. Hulpopvoedend personeel

Dit personeel heeft tot nu toe vooral te kampen met een onduidelijke taakafbakening. Van hen wordt verwacht een controlerende taak op te nemen, eventueel te sanctioneren, maar ook om een gesprek aan te gaan met de jongere en deze te begeleiden. Deze verschillende taken zijn heel moeilijk door éénzelfde persoon uit te voeren op een geloofwaardige manier. De relatie tussen de jongeren en het hulpopvoedend personeel ligt ook niet zo evident met betrekking tot het vertrouwen. Ze hebben niet zo'n sterke band met hen en staan soms huiverachtig tegenover deze personen. Hun impact op de leerlingen is meestal vrij beperkt.

6. Leerlingen

Leerlingen zijn vaak nog niet geïnformeerd. Zij hebben het gevoel dat er van alles gebeurt, maar worden niet op de hoogte gebracht. Zij zitten soms in een moeilijke positie naar hun medeleerlingen toe. Zij kennen de gebruikers en willen hen eventueel steunen. Om hen te helpen willen zij anderen betrekken, maar dan worden zij als verraders beschouwd. Het criterium dat zij dan hanteren is niets te ondernemen zolang de gebruikers niet storen. Een kanaal waar vermoedens anoniem kunnen geuit worden zou niet slecht zijn.

Sommige leerkrachten zien zij wel als een vertrouwenspersoon, maar het blijft wel moeilijk. Voor een vertrouwelijk gesprek kiezen zij liefst zelf een leerkracht uit tussen alle leerkrachten waar zij vertrouwen in hebben. Om de drempel te verlagen om naar het P.M.S./M.S.T. toe te stappen, zou het niet slecht zijn om een vast spreekuur op school in te voeren. Preventie komt volgens hen meestal te laat en zou vroe-

ger moeten beginnen. Zij ervaren wel een nood aan informatie, maar de wijze waarop deze informatie gebracht wordt is van cruciaal belang.

Leerlingen wensen bovendien een meer duidelijk, persoonlijk en minder oppervlakkig schoolreglement. Regels worden beter aanvaard door de leerlingen als er een verklaring of reden bij wordt gegeven. Sancties dienen ook in verhouding te zijn en niet ingevuld door nutteloze taken.

Belangrijkste knelpunten aangaande de drie pijlers van het drugbeleid

1. Het uitwerken van een plan

Binnen het plan geeft men aan dat een reglement zeer belangrijk is, maar het dient duidelijk te zijn, gemakkelijk om lezen en het dient gedragen te worden door het ganse corps. De regels dienen meer consequent te worden toegepast.

In het reglement moet men ook concreet over illegale drugs durven praten.

De sancties voor druggebruik zijn vaak te zwaar in verhouding tot ander probleemgedrag. Het is belangrijk duidelijk af te spreken wie wat doet en wanneer. Hiervoor dient men een duidelijke beslissingsboom of een interventieschema op te stellen waarbij de afspraken door iedereen gedragen worden.

De nood wordt ook aangevoeld om een gedragscode op te stellen voor het schoolpersoneel waar iedereen zich aan kan houden.

2. De opvoeding

Bij het opvoedingsluik worden er vragen gesteld bij de pure informatie - overdracht en het geven van produktinformatie aan de leerlingen. Is dit nu zinvol of zet het aan tot experimenteren? Het belang van een goede communicatie wordt onderlijnd. Preventie dient ook vroeg genoeg te beginnen en meer gericht te zijn op leerlingen en niet op de produkten.

De thematiek kan ook opgenomen worden in het kader van relationele opvoeding en sociale vaardigheden.

Van de leerkrachten uit leeft dan ook de vraag naar meer opleiding in functie van deze sociale vaardigheden. De verschillende bijscholingsmogelijkheden dienen in kaart gebracht met hun verschillende criteria, prioriteiten en kostprijs.

3. Interventie

Voor wat interventie betreft is het nu wel duidelijk dat leerlingen wegzenden van school geen oplossing biedt. Hierbij zijn regionale afspraken tussen verschillende scholen om met probleemleerlingen op een zinvolle manier te kunnen omgaan van cruciaal belang.

Leerlingen dienen wel begeleid te worden en eerst nieuwe kansen gegeven te worden, zelfs bij dealen. De begeleiding kan intern gebeuren via P.M.S./M.S.T., maar afhankelijk van de regio zijn er ook externe diensten die voor verdere begeleiding kunnen zorgen. De manier waarop een school de jongere begeleidt, moet ook duidelijk gemaakt worden naar de leerling toe.

De begeleidingsdiensten dienen zich ook duidelijk te profileren.

Aandachtspunten betreffende het schoolbeleid

- * Een grote vraag blijft hoever de verantwoordelijkheid van de school reikt. Moet een school ingaan op gebruik aan de schoolpoort of meer nog in de vrije tijd? Hoeveel tijd mag een school voor het thema nemen en welke thema's dienen aan bod te komen?
- * Druggebruik bij leerlingen is niet altijd een probleem. Gebruik wordt te snel geproblematiseerd en gemedicaliseerd. Het wordt pas moeilijk als het gebruik van de jongere geen effect heeft op het gedrag en de prestaties en als het gedrag als niet sturend wordt ervaren.
- * De schoolstructuur is eigenlijk geen echte hinderpaal, maar wordt wel als excuus gehanteerd.
- * De infrastructuur van de school zou zich ertoe moeten kunnen lenen om vrijetijdsbesteding tijdens het verblijf op de school te voorzien en een actief aanbod te verlenen.
- * Een open schoolklimaat en een open sfeer legt de basis voor een werking waar leerkrachten ook vertrouwensleerkrachten kunnen zijn voor leerlingen met problemen.
- * Medeleerlingen zien zelf enorm veel, maar kunnen vanwege hun positie moeilijk handelen. Vermits zij gemakkelijk aanzien worden als "verklikker", gaan ze deze zaken eerder voor zichzelf houden.
- * Een moeilijke kwestie blijft ook wanneer de school ouders moet verwittigen. Moet men dit altijd doen en in hoeverre moet men het belang van de leerling centraal stellen?
- * Een ander euvel is de moeilijke doorstroming van de visie van de beperkte werkgroep naar het grotere corps. Alle leerkrachten hebben verschillende standpunten. Deze standpunten op elkaar afstemmen en ermee rekening houden is niet altijd evident.
- * Bovendien zijn de doelstellingen van de werkgroep niet altijd duidelijk voor alle partners zodat er verkeerde verwachtingen groeien. Het gebrekkig bepalen van de doelstellingen leidt er ook toe dat de resultaten van de groep moeilijk kunnen geëvalueerd worden.
- * Een basisvoorwaarde voor een goed drugbeleid is een goed schoolbeleid en personeelsbeleid waarbij aandacht besteed wordt aan communicatie en tijdsplanning. Vanuit wat reeds op school gebeurd is, voelen velen de nood aan een echte visie - ontwikkeling.

Belangrijkste aandachtspunten voor het ruimere beleid

- * Interregionaal overleg tussen scholen van verschillende netten is een zeer belangrijk middel tot een efficiënt drugbeleid op school. Dit geeft als school de motivatie om een eerste stap te zetten om nadien binnen de eigen school een beleid op maat uit te werken. Het is wel niet altijd een gemakkelijke weg, vermits niet iedereen op hetzelfde niveau zit.

- * Om een degelijk drugbeleid uit te werken zijn er ook financiële middelen nodig voor bijscholing en voor het uitwerken van materiaal en preventieprogramma's.
- * Er wordt ook gewezen op het belang van een leerplan als motivatie voor alle leerkrachten. Een raamplan voor de ganse school dient opgesteld zodat er geen nodeloze herhalingen of overlappings meer zijn.
- * Naast een toevoeging van personeel in externe diensten voor begeleiding is er vanuit P.M.S./M.S.T. meer nood aan een versterking van het interne team.
- * Bovendien moet de kans gegeven worden aan leerlingen om gehoord te worden. Leerlingen weten zeer veel en kunnen een essentiële bijdrage leveren in het zoeken van juiste strategieën.
- * Men pleit ook voor het geven van extra tijd aan leerkrachten om dit thema op te nemen. Binnen het curriculum zou er meer tijd moeten vrijkomen voor sociale vaardigheden.

Besluit

Na een ludieke persiflage op een drugbeleid op school via een fictief debat gebracht door de Belgische Improvisatieliga, werd de dag afgerond door Frank Schillewaert, afgevaardigde van het kabinet van Minister Peeters en door Minister Van den Bossche.

Schillewaert vindt het bemoedigend dat zoveel scholen bereid waren rond dit thema samen te zitten. Op zich is dit een beginnende realisatie uit de vele elementen van een gezondheidsbeleid. Het feit dat de doelgroep mee participeert bij het implementeren van dit drugbeleid kan de kwaliteit van het preventiewerk enkel verhogen. Geïsoleerde informatiemomenten verdwijnen gelukkig stilaan uit het aanbod en worden opgenomen in een totaal beleidsplan waar meer aandacht gaat naar het werken op langere termijn.

Minister Van den Bossche sprak zich uit over de opdracht van het onderwijs om naast het cognitieve element ook een opvoedingsgeheel door te geven. Naast het preventieve luik dient er ook aan probleembeheer gedaan te worden. Voor een beter probleembeheer moet men voldoende externe contacten hebben met de sociale sector om te weten waar men terecht kan en dient ook het parket duidelijkere lijnen bekend te maken. Het onderwijs moet de problematiek durven erkennen en het thema opnemen in het eigen pedagogisch concept. Het ganse schoolteam moet zich hiervoor inzetten samen met de ouders en het P.M.S./M.S.T.

Het platform onderwijs op 21 januari heeft voor ons duidelijk bewezen dat een heel aantal scholen enthousiast en vrijwillig bezig is met het uitwerken van dit drugbeleid. Op deze dag werd duidelijk dat er een grote behoefte bestaat aan onderlinge uitwisseling tussen de verschillende partners op school en tussen verschillende scholen onderling. Zulke onderlinge uitwisselingen hebben naast het grote leerelement een sterk motivatieverhogend effect.

De grootste meerwaarde van deze dag was uiteindelijk het feit dat er ook geluisterd werd naar de mening van de leerlingen omtrent deze problematiek. Uit hun verhelderende bijdragen voor de andere partners van de school is eens te meer gebleken dat zij als partner niet mogen ontbreken bij het drugbeleid van de school!

Hilde DE MAN
Coördinator Onderwijs VAD
Gustave Schildknechtstraat, 9
1020 Brussel

Noten

- ¹ Een uitgebreid verslagboek van het platform kan vanaf begin mei besteld worden bij de VAD, G. Schildknechtstr., 9 te 1020 Brussel.

HOUSE EN DRUGS, EEN NOODZAKELIJKE COMBINATIE?

House en druggebruik, de kranten staan er vol van. De ene beweert dat er een verband bestaat, de andere weerlegt het. In ieder geval er wordt veel over gepraat, er wordt onderzoek verricht, enz.

Hoe komt het dat één bepaalde subcultuur zoveel aandacht krijgt. Hoe is een beweging die in aanvang niet meer dan enkele duizende leden kende, gegroeid tot wat het nu is?

Antwoorden moeten gezocht worden binnen onze maatschappij. Onderstaande tekst zal pogen een beter beeld te geven van de maatschappelijke verschuivingen, we zullen pogen deze te linken aan de house cultuur. Later staan we stil bij de verschillende soorten house en zoeken we naar een antwoord op de steeds terugkerende vraag: house en drugs, een noodzakelijke combinatie.

Het begrip Subcultuur

Definitie¹

Het begrip 'jeugdsubcultuur' verwijst in de eerste plaats naar groeperingen van jongeren die 'anders zijn' (kleding, haardracht) dan de rest van de samenleving, inbegrepen de meeste van hun leeftijdgenoten. Deze nadruk op uiterlijk vertoon, dus op 'stijl', houdt verband met de afhankelijke positie van jongeren. Als jonge werknemer, scholier of student bezitten ze te weinig macht om hun autonomie, eventueel hun ongenoegen tegenover de door de volwassenen gedomineerde omgeving op een andere manier kenbaar te maken dan via een opvallende stijl. De gebruikte stijl-ingredienten symboliseren meestal onderliggende waarden en normen. Het zijn 'voertuigen' van een eigenstandige jongerencultuur die andere waarden vooropstelt dan de oudercultuur. Zo stond de hippie-stijl (lang haar, natuurlijke en kleurige bedrukte stoffen, enz.) uit de tweede helft van de jaren zestig voor waarden als natuurlijkheid, eenvoud en persoonlijke spontaneïteit. Omdat stijl en waarden een expliciet protest verwoordden tegen het dominante materialisme en de hippies zich terugtrokken uit de samenleving (communes,...), werd deze subcultuur ook wel tegencultuur genoemd.

Maatschappelijke verschuivingen als oorzaak van een vroege subcultuurvorming

Strijd naar socio-culturele onafhankelijkheid

Jongeren vandaag kunnen aanspraak maken op een toenemende sociaal-culturele zelfstandigheid. Het gedrag van jongeren wordt steeds minder door gebods- en verbodsbepalingen afgedwongen. Er wordt vaker rekening gehouden met de mening van jongeren en er is een grotere neiging hen als mondige partij tegemoet te treden. Jongeren worden aangesproken op het maken van individuele keuzes die veronderstellen dat ze al zelfstandig zijn, b.v. op het vlak van onderwijs en studiekeuze, consumptie en toegang tot de media, relatievorming, mobiliteit, enz. De aanwezigheid in een groot deel van de huisgezinnen van media als radio, televisie en video, geeft de jongeren toegang tot een brede informatiestroom, ten aanzien waarvan zij hun eigen situatie kunnen relateren en waar

zij eigen keuzes mee kunnen vergelijken. De ruimtelijke ervaring van jongeren wordt meer uitgebreid: de dagelijks afgelegde afstanden worden groter en ook verre reizen worden meer vanzelfsprekend. Een groot deel van de vrijetijdsvoorzieningen en van het commercieel aanbod richt zich expliciet en exclusief tot de jongeren. De veronderstelling van een grotere/vroegere sociaal-culturele zelfstandigheid houdt ook de verwachting in van een grotere zelfcontrole van jongeren. Dit houdt in dat de permissiviteit ten opzichte van jongeren niet in alle richtingen groter wordt: verantwoordelijkheid wordt aangenomen in die zin dat zelfcontrole en plichtsbesef worden verwacht en vereist.

Sociaal-economische afhankelijkheid

De verlengde leerplicht houdt in dat 'jong' zijn in belangrijke mate betekent 'student' zijn, waardoor de jeugdperiode zich voornamelijk voltrekt binnen een netwerk van leeftijdgenoten. Dit netwerk wordt steeds belangrijker. Tegelijk situeren de ervaringen van jongeren inzake individuele keuzes en handelingsvrijheid zich op een begrensd terrein. De vrije tijd en de aanspraak op vrije tijd worden benadrukt. In vergelijking met een aantal decennia terug zijn vooral op het vlak van relatievorming belangrijke veranderingen vast te stellen. Relatievorming wordt steeds meer gezien als een op zichzelf staand handelings- en ervaringsgebied, los van b.v. de mogelijkheden tot eigen inkomensverwerving. De ruimtelijke losmaking uit het ouderlijke milieu naar een nieuw eigen gezin, of een door werk of studie gelegitimeerde verandering.

Cultuur in functie van genot

Onze maatschappij is steeds meer onderhevig aan verandering. Steeds meer krijgen we verschillende culturele waarden aangeboden. De huidige opmars van tv-stations is daar een levendig voorbeeld van. Alle zenders streven naar een monopolie en moeten daarom inspelen op wat het publiek vraagt. Dit massaanbod zorgt dat een mens vergeet kritisch te zijn. Vaak wordt gesteld dat onze jeugd veranderd is, doch dit geldt ook voor ons. Als we getuige zijn van schokkende nieuwsbeelden waarvan het beeld sterk lijkt op dit van een portie spaghetti bolognaise, stemt dit

tot nadenken. Zeker in de huidige situatie waarbij kinderen steeds vroeger volwassen worden geacht. Hoeveel ouders zijn er zich van bewust dat kinderen meekijken naar ditzelfde beeld?

Wie zegt dat kinderen om kunnen gaan met dit soort beelden? De opkomst van reality shows is een feit. Cameraploegen vergezellen de dienst 100, dit voor sensatie. Doch de beelden die getoond worden zijn andermans leed, omgebogen tot 'amusement' voor de kijker.

Ook zien we een verschuiving bij het aanbod voor de kinderen. Heel vaak wordt gemikt op pure actie. Tekkenfilms kennen heel wat science-fiction invloeden. Dit heeft dan weer repercussie op de aard van speelgoedproductie. Een groot deel van de kinderen zijn dol op computergames, ze verleren echter het creatief zijn in het spel. De opmars van informatica kent geen grenzen. Virtuele realiteit is bijna werkelijkheid geworden. De computer neemt u mee in zijn wereld, aangepast aan de vragen van de gebruiker.

Ook binnen het economisch wezen zien we die trend opkomen. Welk bureau heeft nu geen computer?

Aan dit alles zit een keerzijde. Wetenschap is goed, en nodig, doch enig criticisme is op zijn plaats. Computercommunicatie is arm aan variatie, en die lijn zet zich door binnen de maatschappij. Veel mensen hebben het moeilijk met gelijk wie een spontane babbel te voeren. Vaak worden hiervoor omwegen gezocht, invalshoeken die eigenlijk niet nodig zouden zijn, was de samenleving op een aantal vlakken wat socialer geweest. We leven in een 'tijd kost geld' mentaliteit. Met andere woorden snelheid is troef.

Al deze zaken zien we ook terug keren binnen bepaalde jeugdculturen, vooral de House. Computers zijn in, zowel in muziek als belichting, het tempo is vlug en de sociale communicatie is arm. Ze wordt gekenmerkt door een materialistische levensvisie, dit uit zich in kostprijen van kledij, drank en entree.

House als voorbeeld van een subcultuur

Definitie house

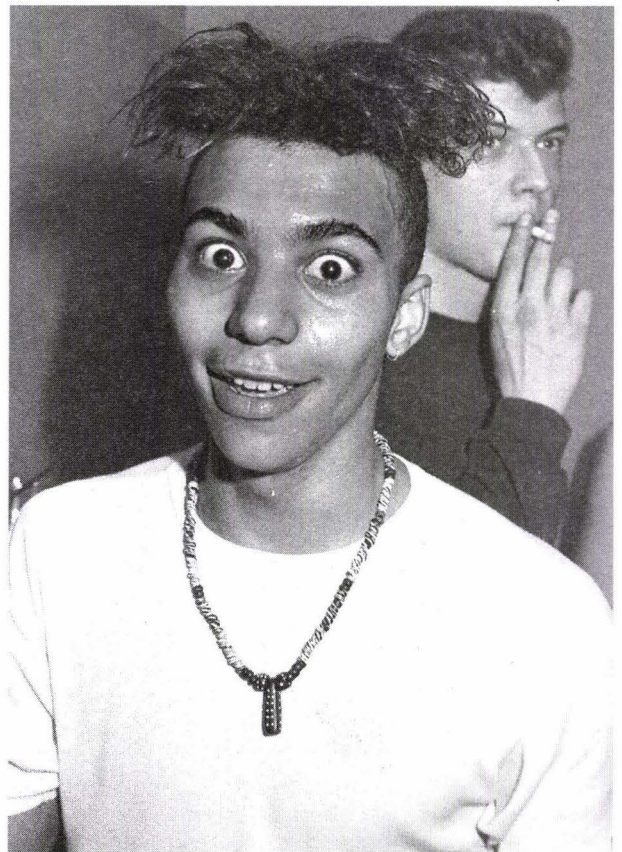
House kan het best omschreven worden als trancematig, repetitieve, elektronische dansmuziek.

Trancematig

De housemuziek maakt gebruik van bepaalde frequenties die op de hersenen werken (Frequency Following Responce). Die frequenties zorgen er enerzijds voor dat die muziek een bewustzijnsvernauwend effect teweegbrengt. Men gaat volledig op in de muziek die een soort trance of droomtoestand creëert die versterkt wordt door het monotone basgeluid. Anderzijds zorgen deze frequenties er ook voor dat de bezoekers op eenzelfde manier dansen. Antropologen zouden veel gelijkenissen vinden met de dans in primitieve gemeenschappen.

Repetitief

Dit wil zeggen dat in housemuziek voortdurend hetzelfde thema terug komt.

Elektronisch

De muziek wordt volledig gemaakt met behulp van elektronische instrumenten. De computer staat hierin centraal, hij is de dispatcher die alle aangesloten instrumenten bedient.

Maatschappelijke verschuivingen gelinkt aan de housecultuur

Bovenstaande verschuivingen hebben hun weerslag op het uitgangsgedrag van jongeren. Steeds vroeger wordt de stap naar de discotheek gezet, deze stap is niet steeds zonder risico's. Veel jongeren zijn weinig kritisch en kopiëren veel van wat ze zien.

Door het selectief entree-beleid binnen de housedancing creëer je een bepaalde groep van klanten. Wanneer je binnen wil komen, dien je je dan ook volledig aan te passen.

Veel ouders stellen zich bij de adaptatie weinig vragen. Het uur van thuiskomen wordt steeds minder omljnd. Deze twee vaststellingen spelen in de kaart van de house-commerce. Ze zijn bij uitstek bron voor modetrends. Langer uitgaan impliceert meer inkomen voor de uitbaters, enz.

House en drugs

Kenmerken housecultuur

Body Language

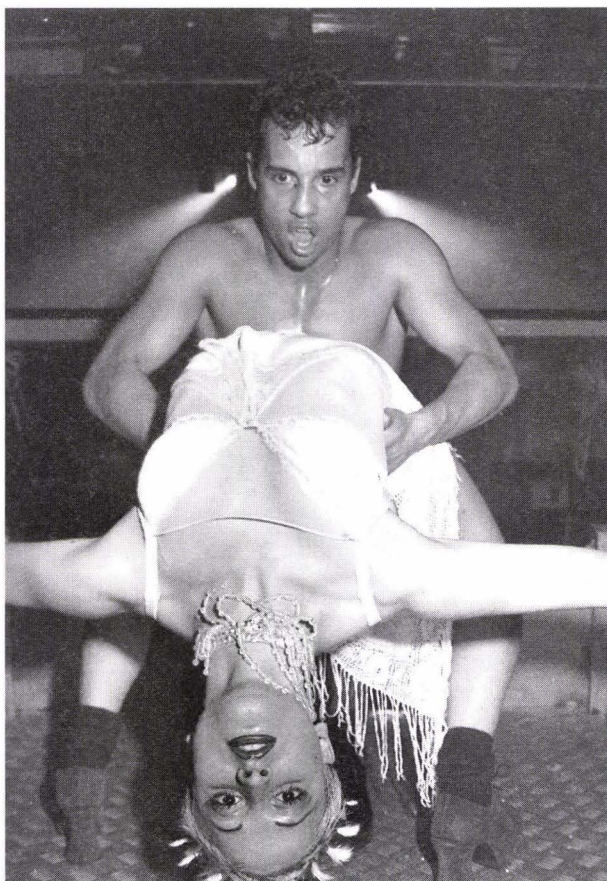
Het lichaam is heel belangrijk in de housecultuur. Dit benadrukt men met sexy, strakke en extravagante kle-

dij. Ook in de Vogue-stijl (soort house-dans ontstaan in de New-Beat periode) merken we op dat het lichaam een grote symbolische waarde krijgt. In hoesedancings is er geen plaats voor verbale communicatie. Hoe kan men dan beter communiceren dan met het lichaam.

Action

Onze maatschappij is gericht op snelheid en jachtigheid. Deze aspecten worden overgenomen in de housemuziek (zie Cultuur in functie van genot). Voor vele jongeren is het dansen op zulke snelle beatmuziek een uitlaatklep voor alle spanningen van tijdens de week. Het gebruik van pepmiddelen kan dan ook op verschillende manieren verklaard worden. Twee hoofdredenen voor gebruik zijn:

1. Het lichaam heeft een uitlaatklep nodig maar toch is ze niet bestand om acht uur na elkaar op zulke fenomenale ritmes te dansen. Om dan toch vol te houden gebruiken sommigen allerhande pepmiddelen.
2. Bij gebruik van bepaalde middelen (LSD of XTC) ervaren jongeren een derde dimensie aan het hele housegebeuren. Dit valt te vergelijken met een driedimensionele film. Zonder brillettje zie je losse, onafhankelijke beelden. Met een bril op is er een prachtig geheel van beelden te zien op het scherm. Een keer je dit ervaren hebt, wil je nooit meer een driedimensionele film bekijken zonder bril. Jongeren die een megadancing ervaren hebben onder

invloed willen het ook niet meer anders. Zij vragen geen bril maar een pil!!!

Ruimdenkendheid

De ruimdenkendheid binnen de housewereld moet gerelativeerd worden. Zoals we reeds stelden is een megadancing een verlengstuk van de maatschappij. Jongeren verlengen een aantal tendensen eigen aan die maatschappij, zonder ze daarvoor kritisch te reflecteren. Zodoende zien we dat hun gedachtengoed eerder voortspruit uit een aantal waarden, die gelukkig niet veralgemeend kunnen worden, en zeker niet duidend zijn voor het totale maatschappelijke bestel (zie 'Cultuur in functie van genot'). Ruimdenkendheid moet in die context omgebogen worden naar een vernauwing van het denken.

Spiritualisme

Met de komst van nieuwe housestijlen zijn er een aantal accenten verschoven. Het zijn vooral de Trance, Tribal, Mellow en Ambient die hiervoor verantwoordelijk zijn. Deze stijlen stappen af van de allesoverheersende beat, en kiezen voor een zweverig element in de plaats. Bovenstaande stijlen kennen hun oorsprong in de New Age. New Age staat eigenlijk voor de universele leer van het heelal, en spiritualisme. Iedere godsdienstleer komt er voor een stuk in voor. Die filosofie vind je dan ook terug binnen de verschillende mellowstijlen.

Occulte

Die strekking situeert zich vooral binnen de Gabber-, Speed-, en Deep-house. (Jump-discotheek). Ze wordt gekenmerkt door de rauwheid van muziek. Basdreunen van 220 BPM (Beats Per minuut) zijn hier niet vreemd. De muziek wordt vaak ingeleid door een demonisch klinkende stem, die praat over de duivel, speed, geesten,...

De muziek wordt vooral geliefd door jeugdigen (twaalf- en vijftienjarigen) die vooral op zoek zijn naar hun eigen identiteit en naar de uitdaging van het leven. Jongeren van 12 jaar die nog nooit een housediscotheek zijn binnengestapt kennen wel de cultuur ervan. Ze praten over drugproducten alsof het snoepjes zijn. De impact van het gebeuren hebben ze niet door. Hierin schuilt ook het gevaar. Drugs worden geassocieerd met zware house. Stemmen die drugs promoten worden als "cool" gezien. En voor men het weet is men in de ban van het gebeuren.

Het is ook de Gabberhouse-rage die house opengesteld heeft voor het brede publiek. Vooral heavy-metal fans apprecieerden deze muziekstijl. Met gevolg dat er een vermenging kwam van subcultuur.

Narcisme

House is vooral een 'ik-beweging'. Iedereen is een STER, dit wordt toch beweerd.

Het is de basisfilosofie van house, bedacht door Manfred Langer, eigenaar van de 'It' in Amsterdam en recentelijk in Knokke.

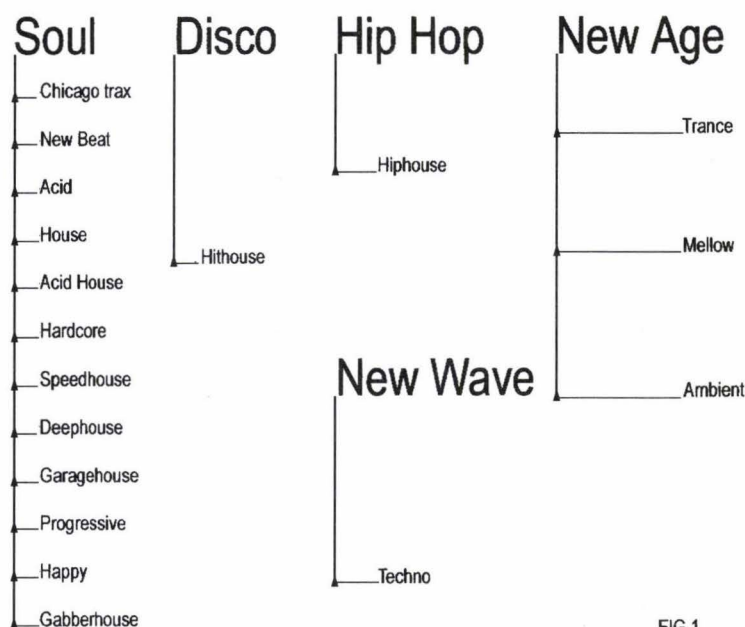

FIG.1

Doch de praktijk leert dat dit gegeven relatief is. De voordanser of IT-figuren zijn betaalde schoonheden om het publiek op te hitsen. Zij bepalen een stuk de mode, zij zijn toonbeeld van de denkbeelden die de discotheek uitstralen. Wanneer zij het bovenlijf ontbloten wil dit eigenlijk zeggen hier mag dat. De achterban zal wel volgen, met het pronken met BH en sexy underwear.

Soorten house

Er bestaan zo een 18-tal verschillende soorten house (zie fig. 1) en eigenlijk is de term HOUSE reeds achterhaald, hij stamt uit de beginperiode. Samengevat kunnen we stellen dat we drie hoofdgroepen kunnen onderscheiden:

Hit gerichte house

Deze kennen we vooral van de radio. Hij is herkenbaar aan de strofe en het refrein. Meestal is hij weinig repetitief, en kan hij uit volle borst worden meegezongen. Het publiek is een vrij heterogene groep. Druggebruik komt er weinig in voor (ongeveer 80% van de housemensen)

Hardcore en aanverwanten

Deze muziek is herkenbaar aan de snelle monotone beat. Deze varieert tussen de 160 en 220 beats per minuut. Het uitgangseven start rond 24 uur en stopt ergens laat in de morgen (10 u.).

Het publiek danst door middel van rondhuppelen (haken en bangen). Binnen dit milieu wordt vaak naar XTC, Speed en Cocaïne gegrepen, met de simpele reden het ritme en de duur van het dansen te kunnen volhouden (ongeveer 13% van de housers).

Mellow en trance

Deze muziek kent heel zweverige klanten, hij doet een beetje denken aan new-age. Hij wordt vooral gedraaid

in after-clubs. Dit zijn housediscotheken die openen wanneer de anderen sluiten (maandag en dinsdag). de nadruk wordt niet meer gelegd op de beat, zodoende krijg je ook een andere dansstijl. Wanneer hier gebruikt wordt, grijpt men naar joint of L.S.D. (tripmiddel)

Besluit

Een megadancing (slaat niet op de grootte van de discotheek maar wel op de aard van het publiek en de muziek) op zich is een verlengstuk van onze maatschappij. Zij kent heel wat computerinvloeden (muziek, decor) ze speelt op snelheid, is communicatie-arm en vooral materialistisch geïnspireerd.

Jongeren bezoeken dan ook een megadancing voor die bepaalde filosofie. Zij zijn niet op zoek naar diepgaande menselijke contacten. Alles staat er in het teken van dansen, extravagantie, erotiek enz.

Verder onthouden we dat het druggebruik niet overroepen mag worden (ongeveer 20%), doch het mag ook niet onderschat worden. We zien vooral druggebruik binnen de discotheken die zich toeleggen op de hardcore en trancemuziek. Zij zijn het ook die een strenge deurpolitiek voeren en daarmee bedoel ik 'wie niet binnen het beeld van de discotheek past komt er niet in'.

Deze politiek zorgt voor een verenging van het publiek met als gevolg dat enkel die komen, die house en drugs hoog in het vaandel dragen.

Vincent KINT
Drugpreventiedienst Stad Kortrijk
Leiestraat 22
8500 Kortrijk
Tel. 056/23.93.81

Noot:

1. DOBBELAERE, K., *Sociologie* (Cursus 1° kandidatuur), K.U. Leuven, 1990.

Eindtermen en ontwikkelingsdoelen

In het oorspronkelijk decreet¹ betreffende de inspectie en de pedagogische begeleidingsdiensten worden de opdrachten van de onderwijsinspectie vastgelegd. Hieronder wordt ondermeer gestipuleerd dat de inspectie de taak heeft om in de scholen na te gaan of de eindtermen bereikt worden.

Inmiddels zijn de eindtermen voor het basisonderwijs goedgekeurd en zijn eindtermen voor de eerste graad van het secundair in voorbereiding. Met de redactie van de eindtermen voor de eerste graad van het secundair onderwijs heeft men een niet te onderschatten probleem.

Het probleem

De leerlingenpopulatie is hier extreem heterogeen. De leerlingen mogen immers uitzonderlijk het achtste leerjaar van de leerplicht doorbrengen in het basisonderwijs. Dit houdt in dat er heel wat leerlingen met ernstige leerachterstanden verplicht worden over te stappen op het secundair onderwijs.

Het betreft niet altijd leerlingen met een deficiënte leergeschiedheid of verstandelijke aanleg, maar ook kinderen uit maatschappelijk kwetsbare milieus en kinderen met leerstoornissen. Deze leerachterstanden zijn niet te onderschatten. Voor meer dan 5% van de eerstejaars betreft het tekorten in de leerstof van de tweede graad van het basisonderwijs. Het is dan ook niet realistisch om nog hogere eisen te gaan stellen aan deze leerlingen zonder eerst hun tekorten en de oorzaken van deze tekorten aan te pakken.

Het handhaven van eindtermen zou bovendien ook zeer belastend zijn voor die scholen die in sterke mate met deze thematiek van leerachterstand geconfronteerd worden. De lasten en de middelen zijn hier immers zeer onevenredig verdeeld tussen de scholen. De scholen met een hoge concentratie en zonder extra middelen zouden permanent bedreigd worden met sancties omwille van het niet behalen van de eindtermen. Tenzij natuurlijk de regelgever de lat zo laag zou leggen dat de eindtermen niet veel meer voorstellen.

Ontwikkelingsdoelen

Het probleem is analoog aan de situatie van het buitengewoon onderwijs, waar men ook niet van alle leerlingen kan verwachten dat ze het gestelde minimum halen, en aan het kleuteronderwijs, waar men de kleuters niet graag wil belasten met een prestatiedruk. Om deze problemen te kunnen opvangen werd met het nieuwe onderwijsdecreet VI van 22-2-1995 een nieuwe term ingevoerd nl. de ontwikkelingsdoelen².

Dit houdt in dat de scholen ten aanzien van deze leerlingen enkel een inspanningsverplichting hebben en geen resultaatsverplichting. Dit in tegenstelling tot de scholen waar de eindtermen van toepassing zijn en waar de leerlingen deze eindtermen dienen te halen. De vraag blijft nog even open wat de term "alle leerlingen" dekt. Moet dit letterlijk genomen worden (100%), of geïnterpreteerd worden in termen van het beheersingsleren (80%). Er blijven voor de resultaatsverplichting nog een aantal interpretatiemogelijkheden open: alle leerlingen alle eindtermen (?), of tenminste 80% van de leerlingen alle eindtermen (?), of alle leerlingen tenminste 80% van de eindtermen (?), of 80% van de leerlingen 80% van de eindtermen (?).

In het leerplan van het kleuteronderwijs, van het buitengewoon onderwijs en van het eerste leerjaar-B en het beroepsvoorbereidend jaar, liggen de zaken duidelijk. De scholen zullen beoordeeld worden op basis van de inspanningsverplichting omtrent alle ontwikkelingsdoelen voor alle leerlingen. Ze zullen moeten kunnen aantonen dat ze er werk van maken. Of alle leerlingen nu uiteindelijk

de gestelde doelen al dan niet bereiken zal buiten beschouwing gelaten worden.

Het invoeren van de term ontwikkelingsdoelen lijkt op het eerste zicht een goede zaak én voor de leerling én voor de school. Op het niveau van het secundair onderwijs blijft het echter een minimale oplossing voor de leerling. Het heeft als voornaamste verdienste dat het de residuscholen, die het met nagenoeg dezelfde middelen moeten doen als de scholen die genieten van een gunstige voorselectie, ontslaat van de resultaatsverplichting.

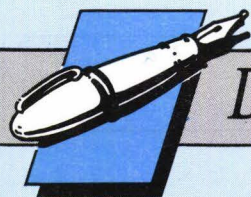
Jan TALLON
Molenstraat 145
3010 Leuven

NOTEN

¹ 17 juli 1991 - Decreet betreffende inspectie en pedagogische begeleidingsdiensten (B.S. 31-8-1991) in: *Officieuze codificatie van de onderwijswetgeving en -reglementering*, Deel II, titel IV, p. 90 e.v.

² Art. 3, §1, 2 «het nagaan of de onderwijsinstelling de nodige inspanning heeft gedaan om de ontwikkelingsdoelen na te streven en de eindtermen na te streven en te bereiken;...»

AGENDA EN DOCUMENTATIE

Regionale ontmoetingsdagen voor leerkrachten en directies in het voltijds en deeltijds beroepsonderwijs

Deze regionale ontmoetingsdagen zijn een initiatief van de Koning Boudewijnstichting in samenwerking met de onderwijsnetten met de bedoeling te sensibiliseren en te inspireren omtrent de begeleidingsrol van een school met betrekking tot maatschappelijk kwetsbare jongeren.

Tijdens deze ontmoetingsdagen komen concrete voorbeelden aan bod van die begeleidingsrol. Een greep uit de mogelijke thema's: de relatie leerkracht-leerling, probleemgedrag en samenwerking met de welzijnssector en structurele en schoolorganisatorische elementen. Het aantal voordrachten door deskundigen wordt beperkt. De nadruk wordt gelegd op de ervaringsuitwisselingen van personen uit de praktijk en het leren uit bestaande goede voorbeelden in de scholen.

Aan de hand van workshops en een beurs met didactisch materiaal zal ook ruimschoots de kans geboden worden aan de deelnemers om het woord te nemen en informeel van gedachten te wisselen met collega's uit andere scholen en regio's in Vlaanderen. Deze ontmoetingsdagen zijn bedoeld voor directies, leerkrachten, leerlingenbegeleiders en coördinatoren van het deeltijds en voltijds beroepsonderwijs. Op drie verschillende plaatsen in Vlaanderen wordt eenzelfde ontmoetingsdag georganiseerd: op 8 november van 9.30 uur tot 16 uur in het provinciaal vormingscentrum te Malle, op 22 november van 9.30 uur tot 16 uur in het internationaal congrescentrum te Gent en op 29 november van 9.30 uur tot 16 uur in het cultureel centrum te Hasselt. Deelname kost 450 Bfr. (lunch, koffie en deelnemersmap inbegrepen) en inschrijving kan via een formulier dat kan aangevraagd worden bij de Koning Boudewijnstichting, t.a.v. programma solidariteit/regionale ontmoetingsdagen, Brederodestraat 21 te 1000 Brussel, tel.: 02/549.02.59, fax: 02/511.52.21.

Het project wordt gecoördineerd door mevrouw Dimka Vanderhaegen, tel.: 02/549.02.49.

KASA-bijbscholingsaanbod 1995-1996

In de brochure KASA-bijbscholing 1995-1996 wordt een overzicht opgenomen van de cursussen agogische en technische bijbscholing: werken met gezinnen, animatie in rusthuizen en R.V.T.'s, belevingsgericht omgaan met demeterende ouderen, welzijnswerk migranten, sociaal werk en palliatieve zorg, leiden en begeleiden van teams en bijbscholing informatica. Daarnaast levert KASA-bijbscholing ook programma's op maat. Dit wil zeggen dat de mogelijkheid bestaat om een bijbscholing voor een instelling of team op maat uit te werken. Deze samenwerking gebeurt op contractbasis.

Voor de brochure en inlichtingen kan men terecht bij: KASA-bijbscholing, Lange Lozanastraat 100 te 2018 Antwerpen, tel.: 03/238.29.89.

Vormingsaanbod van de Outward Bound School

De Outward Bound School organiseert een specifiek vormingsaanbod gericht naar leerkrachten.

- toegepaste groepsdynamica voor leerkrachten en begeleiders van groepen (van 21 tot 24 augustus en van 28 tot 31 oktober)
- herbronning voor begeleiders van individuen en groepen (van 1 tot 4 juli)
- langerlopende opleiding: ervaringsleren voor jeugdwerkers en leerkrachten (informatie in een folder verkrijgbaar)

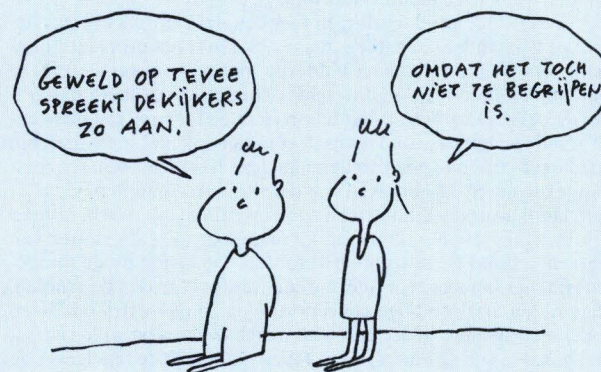
- initiatief en samenwerking in de klas: een ervaringsgericht opleidingsprogramma voor leerkrachten secundair onderwijs en docenten hoger onderwijs (van 10 tot 12 november en van 1 tot 3 december)

Voor meer informatie: Outward Bound School, Kapucijnenvoer 217 te 3000 Leuven, tel.: 016/23.51.72., fax: 016/29.03.09.

Cursussen over geweldloosheid

De Vuurbloem, het centrum voor geweldloosheid in omgang en conflicthantering, organiseert tijdens de maanden oktober, november en december volgende cursussen: geweldloze opvoeding thuis, geweldloze relaties tussen volwassenen, geweldloos keuzes maken en geweldloze opvoeding in de middelbare school.

Geïnteresseerden kunnen de data aanvragen bij de Vuurbloem, Raapertstraat 39 te 8310 Assebroek (Brugge), tel.: 050/37.10.17.

Opleiding tot kinderboekenwerker

De Stichting-Lodewijk de Raet organiseert een opleiding tot kinderboekenwerker. Deze opleiding is bedoeld voor gemotiveerde leerkrachten basisonderwijs en lager secundair, taak- en taallearkrachten, navormers en taaldocenten, vormings- en culturele werkers met opdrachten naar onderwijs, ouderverenigingen en jeugdwerk.

De deelnemers krijgen grondige informatie over het huidige boekenaanbod, ontdekken inzichten en vaardigheden om met boeken te werken en aan leesbevordering te doen en werken zelf een boekenproject uit tijdens de jeugdboekenweek.

Nadien kan men in het eigen werkveld de verspreiding van kennis, methodiek en concrete werkvormen om aan leesbevordering te doen ter hand nemen.

De opleiding is gespreid over 10 zaterdagen telkens van 9.30 uur tot 17 uur en start op 18 november. Deelname kost 11.000 Bfr.

Een gelijkwaardige module bibliotheekwerk loopt gedurende 10 maandagen vanaf 23 oktober.

Voor meer informatie en een folder: Ann Machtelinckx, Vormingsleergang-Bibliotheekopleiding, Antwerpsesteenweg 573 te 9040 Gent, tel.: 09/228.89.72, fax: 09/229.22.53.

De Stichting-Lodewijk de Raet organiseert ook zomercursussen rond taal en drama. Het gaat om lage drempelcursussen die toegeven tot het rijke vormingsaanbod van de Stichting-Lode-

wijk de Raet. Deze cursussen worden georganiseerd in augustus: van 7 tot 11 augustus "Creatief drama. Je speelt meer dan je denkt.", van 14 tot 18 augustus "De kracht van je stem. Op zoek naar de klank van je emotie." en "Wonen in woorden. Een basiscursus creatief schrijven." van 21 tot 25 augustus tenslotte, "Loskomen in taal. Op zoek naar je eigen stem en verbale uitdrukkingsvormen." Voor meer informatie: Stichting-Lodewijk de Raet, Liedtstraat 27-29 te 1210 Brussel, tel.: 02/242.01.11, fax: 02/242.26.10.

Opleiding voor scheidingsbemiddelaars

Het vormingscentrum Jos van Ussel - CGSO organiseert vanaf 14 september een achtdaagse cursus voor scheidingsbemiddelaars. De opleiding wil een concreet beeld geven van wat scheidingsbemiddeling inhoudt en vaardigheden en informatie aanbieden om als scheidingsbemiddelaar aan het werk te kunnen. Er wordt aandacht gegeven aan het belang van het kind, de juridische procedures, de mogelijke clausules en het specifieke van de bemiddelaarsrol. De cursus is erg praktijkgericht en bedoeld voor mensen uit het werkveld.

Deelname kost 8000 Bfr. Voor meer informatie en inlichtingen: vormingscentrum Jos van Ussel, Chris de Bruyne, Meersstraat 138 B te 9000 Gent, tel.: 09/220.65.22.

Een brochure rond zinvolle vrijetijdsbesteding

De heruitgave van de brochure «snoepen van de tijd» van het Jongeren Advies Centrum te Brugge is beschikbaar en werd bijgewerkt en aangevuld met nieuwe initiatieven, verandering van contactpersonen, veranderingen van lidgelden en leeftijden, enz. In deze brochures worden 130 initiatieven in kaart gebracht gegroepeerd naar activiteit waaronder dans, spel, cultuur, natuur en sport, enz. Per organisatie wordt er een korte voorstelling en een aantal praktische gegevens weergegeven.

De brochure kost 150 Bfr. en is te bekomen op het Jongeren Advies Centrum, Kleine Hertsbergstraat 1 te 8000 Brugge, tel.: 050/33.83.06 ofwel door overschrijving op het rekeningnummer 068/0805110-37.

Faalangst, informatiebrochure voor ouders

Faalangst: we kennen het maar al te goed, dat angstig en verlamd gevoel dat het zeker niet fout mag gaan wanneer we iets doen dat we nooit eerder deden en waarbij anderen nauwgezet op onze vingers kijken. De meesten van ons kunnen ermee leven: we overwinnen de angst en slaan ons naar best vermogen doorheen de opdracht. Anderen lijden onder de angst: zo blijkt uit onderzoek dat 10 tot 20% van de studenten – ook in het secundair – in min of meerdere mate gebukt gaan onder faalangst. Faalangst leidt tot gespannen studeren, examenstress, black-outs, maar ook tot het ontvluchten van moeilijke situaties en tot schuldgevoelens.

Wat is faalangst nu eigenlijk? Hoe ontstaat faalangst en hoe herken je het? Hoe kun je als ouder faalangst helpen voorkomen en opvangen? Hoe kan je er leren mee omgaan?

Dit kan u lezen in: **Faalangst, informatiebrochure voor ouders**, Leuven, CHEOBS v.z.w. 16 blz. (150 fr.). Deze brochure kan besteld worden bij de v.z.w. CHEOBS, Leopoldstraat, 26 te 3000 Leuven (tel.: 016/20.76.55).

Een brochure over zittenblijven

Er circuleren verrassende cijfers over het aantal zittenblijvers in het onderwijs: na het eerste leerjaar is meer dan 9% van de leerlingen achter op de leeftijdsgenoten, op het einde van het secundair onderwijs zou 37% van de leerlingen een schoolachterstand hebben opgelopen.

De Bond van Grote en Jonge Gezinnen heeft voor de ouders van zittenblijvers een brochure samengesteld om hen te ondersteunen in het omgaan met de schoolmoeilijkheden van hun kind. Via talrijke voorbeelden proberen de auteurs te helpen bij het zoeken naar oplossingen.

De brochure «Zittenblijven. Hoe ermee omgaan? Hoe voorko-

men?» telt 64 pagina's en is te bestellen door overschrijving van 120 Bfr. (verzendingskosten inbegrepen) op rekeningnummer 435-0306551-14 van het B.G.J.G.-Vormingswerk, Troonstraat 125 te 1050 Brussel met vermelding "brochure zittenblijven". Voor meer inlichtingen kan men terecht op het telefoonnummer 02/507.89.44.

Een boekje over seksueel overdraagbare aandoeningen

De Centra voor Geboorteregeling en Seksuele Opvoeding (C.G.S.O.) hebben een boekje samengesteld over de preventie en behandeling van de belangrijkste seksueel overdraagbare aandoeningen. In deze publikatie worden antwoorden geformuleerd op vragen zoals: Wat is de oorzaak?, Wat zijn de klachten waar vrouwen en mannen moeten opletten?, Wat gebeurt er als men zich niet laat behandelen?, enz.

Nieuw in deze editie zijn de tips voor veiliger vrijen en een betere seksuele hygiëne. Het boekje sluit af met een adressenlijst van gespecialiseerde centra en van andere diensten waar het publiek terecht kan voor informatie, advies en hulp.

De kostprijs bedraagt 60 Bfr. (exclusief verzendingskosten). Besteladres: C.G.S.O., Meersstraat 138B te 9000 Gent, tel.: 09/221.07.22.

Vakantiebeurs voor vrijwilligers 1995

Naar analogie met 1994 heeft het Platform voor Voluntariaat ook een brochure voor 1995 uitgebracht. In deze uitgave worden concrete mogelijkheden aangeboden voor jongeren die vrijwilligerswerk tijdens de vakantieperiode willen doen.

In totaal 51 initiatieven worden voorgesteld.

De "vakantiebeurs voor vrijwilligers" kan schriftelijk of telefonisch besteld worden op het secretariaat van het Platform voor Voluntariaat, Marie-Josélaan 57 te 2600 Berchem, tel.: 03/218.59.01. of door overschrijving van 50 Bfr. op rekeningnummer 880-3713161-48 met vermelding "vakantiebeurs".

Blikken zonder Blozen

De Katholieke Vereniging voor Gehandicapten organiseert tot 20 augustus een inleefftentoonstelling "blikken zonder blozen, een kijk op handicap door de eeuwen heen". Deze tentoonstelling is toegankelijk voor iedereen, jong en oud, gehandicapt of niet, zienden en blinden, horenden en doven, in het Provinciaal Domein van Bokrijk. Vanaf 1 september kan ze ontleend worden.

Voor meer informatie: K.V.B., Arthur Goemarelei 66 te 2018 Antwerpen, tel.: 03/216.29.90.

Jaarverslag van de Vlaamse Onderwijsraad

De Vlaamse Onderwijsraad (Vlor) overhandigde op 15 mei zijn derde jaarverslag aan de Minister van Onderwijs. Het jaarverslag van de Vlor is elk jaar opnieuw een goede gelegenheid om de balans op te maken van het werk van Vlor en de betekenis van zijn werk voor het onderwijsbeleid in Vlaanderen. Het jaarverslag is veel meer dan een opsomming van adviezen. Het geeft een overzicht van het onderwijsbeleid van het afgelopen jaar en van de standpunten die de Vlaamse Onderwijsraad over de verschillende beleidslijnen innam. Bij elk hoofdstuk wordt ook een overzicht gegeven van nieuwe prioriteiten en aandachtspunten. Zo neemt de Vlor zich voor om in de komende jaren een fundamentele discussie te organiseren over de maatschappelijke functies van het onderwijs.

Geïnteresseerden kunnen dit jaarverslag bestellen op het permanent secretariaat van de Vlaamse Onderwijsraad, Jozef-II-straat 68 te 1040 Brussel. De kostprijs bedraagt 250 Bfr.

Jaarverslag Vlaamse Federatie van Jeugdhuizen en Jongerencentra

Het jaarverslag 1994 van de Vlaamse Federatie van Jeugdhuizen en Jongerencentra (V.F.J.) is uit. De belangrijkste conclusie die daarin getrokken wordt is dat jeugdhuizen opnieuw "in" zijn bij de jongeren en dat ook beleidsverantwoordelijken interesse voor de jeugdhuiswerking betonen. Op twee jaar tijd is het aantal VFJ-leden-jeugdhuizen gestegen van 130 naar 180. Ook het aantal leden per jeugdhuis stijgt spectaculair.

In dit jaarverslag wordt de werking van de V.F.J. beschreven in een 8-tal hoofdstukken. Geïnteresseerden kunnen hiervoor terecht bij de V.F.J., Ommeganckstraat 59 te 2018 Antwerpen, tel.: 03/226.40.83., fax: 03/226.40.85.

BOEKEN

Kinderen met aandachts- en werkhoudingsproblemen.

TIMMERMAN, K.
Leuven, Acco, 1995, 144 p.

Dit boek biedt theorie en praktijk alsook oefenmateriaal gebaseerd op 10 jaren ervaring in de therapie van kinderen met aandachts- en werkhoudingsproblemen. Aan de hand van voorbeelden en tips krijgt de lezer een concreet beeld van de problematiek. Het voornaamste doel van de auteur is een werkdocument te leveren voor de begeleiding van deze problemen, zowel in individuele therapie als in klasverband. De methode is een praktische herwerking van de zelfinstructiemethode van Meichenbaum die inhoudt dat het kind moet leren zichzelf te begeleiden en ander cognitieve theorieën zoals Feuerstein, aangevuld met eigen therapie-effecten. Het boek is bedoeld als instrument voor orthopedagogen, logopedisten en huisartsen en voor kleuterleidsters en leerkrachten van het lager onderwijs. Het eerste en tweede hoofdstuk gaan over de eigenlijke doelgroep van de zelfinstructiemethode nl. kinderen met werkhoudingsproblemen.

Het boek wil ook concrete behandelingstips aanreiken waarmee praktijkmensen aan de slag kunnen. In de bijlagen worden werkblaadjes weergegeven die door de auteur door de jaren heen werden gemaakt. Belangrijk bij deze oefenblaadjes is de hele sfeer van aanpak. In het derde hoofdstuk wordt dan ook de manier beschreven waarop het kind kan begeleid worden bij het uitvoeren van de opdrachten.

Het boek kost 650 Bfr. (+ 95 Bfr. verzendingskosten) en is te bestellen door overschrijving op rekeningnummer 330-0105978-11 van Acco, Tiensestraat 134-136 te 3000 Leuven met vermelding van de titel van het boek. Het is ook verkrijgbaar in de boekhandel.

Diagnostische besluitvorming.

Handleiding bij het doorlopen van de diagnostische cyclus.

DE BRUYN, E.E.J., PAMEIJER, N.K., RUIJSSENAARS, A.J.J.M., VAN AARLE, E.J.M.
Leuven, Acco, 1995, 241 p.

Diagnostiek neemt een belangrijke plaats in binnen de hulpverlening, hetzij als een duidelijk daarin te onderscheiden fase, hetzij als het ware ingebouwd in het totale proces van de interventie. Dat diagnostiek niet kan worden vereenzelvigd met testen wordt sinds jaren in de opleidingen als in de praktijk erkend.

In dit boek geven de auteurs een concrete uitwerking van het diagnostisch proces in de vorm van een diagnostische cyclus. Het boek wil een uitgebreide handleiding zijn waarbij elke stap voorzien is van een verantwoording, met uitleg over de gebruikte begrippen, een beschrijving van de voorwaarden waaraan de uit te voeren stap moet voldoen, de werkwijze, de concrete aandachtspunten en met verwijzingen naar verdere literatuur. De prijs in de boekhandel bedraagt 850 Bfr.

Samenwerking onderwijs en welzijnswerk.

VETTENBURG, N., BIERMANS, N.
Leuven, Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie, 1995, 286 p. + bijlagen.

In dit onderzoek werden projecten opgevolgd in zes scholen die tot doel hadden het schoolklimaat te verbeteren via een samenwer-

king met de welzijnssector. Globaal moet geconcludeerd worden dat dergelijke projecten moeizaam verlopen, maar wel zinvol zijn. Op alle plaatsen werden op verschillende niveaus positieve evoluties genoteerd die dank zij het project tot stand kwamen. Er werden belemmeringen aan beide kanten (welzijnssector en onderwijs) vastgesteld die ondermeer te maken hebben met onvoldoende intern overleg en communicatie, onvoldoende wederzijdse kennis, beperkte kennis of invulling van het begrip 'preventie', van de notie 'samenwerking', van de methodiek van het projectmatig werken, enz.

Er werden adviezen geformuleerd op niveau van het beleid en op niveau van het project.

Geïnteresseerden kunnen dit rapport bestellen bij de Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie, Dienst documentatie, Hooverplein 10 te 3000 Leuven, tel.: 016/32.52.77. De prijs bedraagt 450 Bfr. (+ 50 Bfr. verzendingskosten).

Van idee tot bedrijf: een praktische gids voor het opzetten van werkgelegenheidsprojecten voor laaggeschoolde vrouwen.

BEYNE, C., CAPPUYNS, A. Brussel, Viboso, 1995, 119 p.

Dit handboek wil een ondersteuning bieden aan projectleiders bij het opstarten van een bedrijfje met als doelstelling werkgelegenheid te creëren voor laaggeschoolden. Deze bedrijfjes werken binnen de 'sociale economie', ze zijn niet gericht op het maken van winst maar wel op dienstverlening naar de maatschappij toe. Het uitgangspunt van dit werkboek is economisch maar is geschreven zonder veel economisch jargon zodat het ook voor mensen zonder een economische opleiding toegankelijk is. De verschillende facetten van een beginnend bedrijf worden op een overzichtelijke en praktische wijze weergegeven. Het boek sluit af met een hoofdstuk over evaluatie. Bij elke stap worden fundamentele vragen gesteld, vergezeld van een korte uitleg, een voorbeeld en tips.

Het boek is verkrijgbaar in het Nederlands en het Frans, kost 320 Bfr. en kan besteld worden bij Viboso, Vooruitgangstraat 323 te 1210 Brussel, tel.: 02/201.05.65 (Chantal Van Broeckhoven).

Bespreking: Menselijke communicatie.

Een zoektocht naar haar complexiteit. Werkboek.

STEENS, R.
Antwerpen, Interactie Akademie (500 fr.)

Van 's morgens tot 's avonds hebben we te maken met communicatie- en beïnvloedingsprocessen, in verschillende situaties, op verschillende manieren.

Soms zal deze communicatie vloten, soms helemaal niet en dat kan serieuze gevolgen hebben.

Hoe komen mensen ongewild in conflict met elkaar? Waarom reageren mensen emotioneel? Hoe komt het dat mensen zich laten beïnvloeden?

In het boek "Menselijke Communicatie" wordt duidelijk dat veel conflicten, ruzies of breuken draaien rond misverstanden.

Menselijke communicatie en beïnvloeding zijn complex.

Het boek is een speurtocht doorheen deze complexiteit: het belicht de bouwstenen en laat tegelijk toe de ingewikkeldheid ervan te begrijpen.

Het boek is helder en praktisch-gericht geschreven.

Het is volledig nieuw in zijn soort om de volgende redenen:

- Het is geschreven vanuit de praktijk, met veel voorbeelden waarin iedereen zichzelf terugvindt;
- Het is geschreven in een taal die iedereen verstaat;
- Het is opgevat als een werkboek dat de lezer aanzet tot een eigen zoektocht en verheldering van eigen vragen;
- Het is ook geschreven voor hen die anderen met communicatieproblemen bijstaan of adviseren.

Communicatie kan verkregen worden bij: Interactie Akademie, Van Schoonbekestraat, 33 te 2018 Antwerpen, tel.: 03/237.01.52.

MAJONG

De v.z.w. MAJONG stelt zich tot doel de positie van maatschappelijk kwetsbare jongeren te verbeteren. Sommige jongeren krijgen in hun contacten met de maatschappelijke instellingen (zoals: school, arbeidsmarkt, V.D.A.B., mutualiteit,...) steeds weer te maken met de negatieve effecten en genieten minder van het aanbod. Dit bleek reeds uit meerdere onderzoeken die uitgevoerd werden binnen de Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie K.U. Leuven.

Om aan deze situatie daadwerkelijk iets te doen werd in mei 1989 de v.z.w. MAJONG opgericht. De leden van de vereniging zijn belangstellenden, afkomstig uit verschillende diensten en organisaties, nl. universiteiten (K.U. Leuven, R.U. Gent), schoolbegeleidingsdiensten (P.M.S. uit de verschillende netten), lerarenopleiding en welzijnsorganisaties.

MAJONG wil haar doelstelling in eerste instantie realiseren door **de samenwerking tussen onderwijs en welzijnswerk** te bevorderen.

Hiertoe werden volgende activiteiten opgezet:

1. Het uitgeven van het **tijdschrift WELWIJS** (verschijnt 4× per jaar)
2. Het geven van **vorming en begeleiding**
3. Het verrichten van **onderzoek**

MAJONG v.z.w.

Hooverplein 10 - 3000 Leuven. Tel. 016/28.52.37.

ASLK: 001-2064133-49.

PUBLIKATIES MAJONG/WELWIJS

Op 28 november 1990 en op 10 maart 1993 organiseerde Welwijs twee studiedagen. Van deze studiedagen zijn de verslagboeken verkrijgbaar bij de v.z.w. Majong. De kostprijs (per boek) bedraagt 350 Bfr. (inclusief verzendingskosten).

De drie werelden van Johnny en Marina

Deze studiedag vond plaats in 1990 met als thema de spanningen tussen school, gezin en leeftijdsgroep.

In het verslagboek werden volgende bijdragen gebundeld:

- Inleiding (N. Vettenburg)
- Situering van het thema (M. Bouverne-De Bie)
- Bruggen over troebel water (J. Heene)
- Beeldenstorm. Over jongeren, gezin en school (P. Allegaert en L. Vanmarcke)
- Jongens en meisjes in veranderlijke gezinssituaties - belicht vanuit de echtscheidingsproblematiek (P. Van Den Bossche en J. Tallon)
- Jongeren in beeld (J.L. Hazekamp)
- De drie werelden van Johnny en Marina (M. Bouverne-De Bie)

Leerlingenbegeleiding: een antwoord op veranderende leerlingssituaties

Deze studiedag werd georganiseerd in 1993. Het verslagboek bevat volgende bijdragen:

- Veranderende leerlingssituaties: jongeren, onderwijs, welzijnswerk en samenleving vandaag (W. Wielemans)
- Concepten van leerlingenbegeleiding: een vergelijkend overzicht (L. Thys)
- Samenwerking tussen onderwijs en welzijnswerk (N. Vettenburg)
- Vragen en kanttekeningen vanuit de praktijk (B. Vandewiele, A. De Wilde, E. Bruneel, M. Nelissen)
- Inleiding en verslaggeving van de werkgroepen
- Leerlingenbegeleiding en lerarenopleiding (J. Heene)
- Synthese van de studiedag (M. Bouverne-De Bie)

INHOUD

Het recht van het kind gehoord te worden Naar een partnerschapsrelatie met kinderen op het institutioneel vlak? <i>F. Spiesschaert</i>	p. 3
Vakantie-initiatieven en vakantie-welzijn van kinderen <i>J. Van Gils</i>	p. 7
Tendensen in het schoollopen Observaties en reflecties vanuit een O.B.C. <i>P. Collart</i>	p. 10
Katern Diversificatie van de studiekeuze van meisjes in het technisch en beroepssecundair onderwijs <i>J. Desmet-Goethals (red.) en A. Deketelaere</i>	p. 17
Het BOS-overleg in Antwerpen <i>C. Detrez</i>	p. 22
Gestoken door de wesp Rzoezie twee jaar verder in visie- en praktijkontwikkeling <i>P. Coulommier</i>	p. 24
"Experimenteren met een drugbeleid op school" Verslag van het platform op 21 januari 1995 in de U.I.A. <i>H. De Man</i>	p. 27
House en drugs, een noodzakelijke combinatie? <i>V. Kint</i>	p. 31
Wetwijs Eindtermen en ontwikkelingsdoelen <i>J. Tallon</i>	p. 35
Agenda en documentatie <i>M. Scheers</i>	p. 36